

Újvárad

Ára 9,50 lej, 800 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

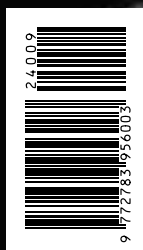

Markó Béla
Görög haza

Boka László–Vallasek Júlia
A fordításról ma

Lovassy Cseh Tamás
Türelem

Gálfalvi Ágnes
Csak az ember ad ki könyvet

2024
Szeptember

Irodalom

4

Patak Márta

Lófej tanár úr (*próza*)

7

Tamás Dénes

Közelségek (*vers*)

8

Káli István

Cserebere (*próza*)

14

Zsigmond Gergő

Felhők; untitled 01; címtelen 02; címtelen 03; The flowers are pretty in Szeged; Scepter; Terméketlen rekviem (*vers*)

17

Zimonyi Zita

Tüskék nélkül (*próza*)

19

Kukucska Szabolcs

a valóság helyreállítása; amit otthonunknak nevezünk (*vers*)

22

Berka Attila

Statiszták (*próza*)

Tárca

24

Markó Béla

Görög haza

Galéria

26

Dr. Portik-Blénessy Ágota

Bádogember és társai

Esszé

30

Lovassy Cseh Tamás

Türelem

Ketten egy páston

30

Boka László

Változatok fordításra

Vallasek Júlia

Aprópénz vagy mogyoró?

Társadalom

44

Cseke Péter Tamás

Zöld fordulat zajlik politikai ellenszélben

47

Forgács Áron

A politikai wrestling nem olimpiai sportág

Kultúra

50

Gálfalvi Ágnes

Csak az ember ad ki könyvet

Kritika

53

Tankó Andrea

Odalent nincs semmi, csak mi magunk (*film*)

55

Hegyi Réka, Lovassy Cseh

Tamás, Koós Csenge

Függönyt fel: indul a színházi évad (*színház*)

56

Bozsódi-Nagy Orsolya

Apák filmje (*film*)

Búcsú Ioan Moldovantól

Okos és szelíd ember volt Ioan Moldovan költő, aki 72 évesen hunyt el szeptember első hetében. Ezt a két jelzőt jó negyedszázados ismeretségünk alapján csak megerősíteni tudom, találóak, pontosak, érvényesek.

Harminc évig vezette főszerkesztőként és/vagy lapigazgatóként a *Familia* kulturális folyóiratot, ebből közel másfél évtizeden át (2006–2020) voltunk fal-szomszédok, a *Várad* folyóirat és a román nyelvű lap-társ. Bár az az igazság, hogy a Nagyvásártérre néző redakciók soha nem kínálták azt az otthonosságot, amit ők korábban a Iosif Vulcan Emlékmúzeumban, mi pedig most újváradosként a Léda-ház mögötti kuckónk-ban megélünk.

Menedzser-igazgató létünkre legtöbb beszélgetésünk kénytelen-kelletlen olyan mindennapi nyugókkal járó szervezési-adminisztratív témák körül forgott, amelyek iránt mérsékelt affinitásunk volt, ám nap mint nap megtapasztalhattam természetes és önzetlen segítőkészségét: „Măi Lociko, ezt így írnád, ezt úgy kell fogalmazni stb”. Mindig szívesen mártóztam meg a *Familia* nyugalmat árasztó szerkesztőségi légkörében, s nem csak a kellemes dohányfüst okán.

A két folyóirat intézményi önállóságának a felszámolása őt is megviselte, egyik utolsó találkozásunk a bíróságon történt, ahol a megyei tanács határozatát megtámadó beadványunkat tárgyalták. Ionica egyszerűen csak felpattant, s érzelmes-indulatos beszédbe kezdett, a *Familia* történetétől indulva, ám a fiatal bírónő pár mondat után leintette s leültette, mondván, ennek most még nincs itt az ideje, majd akkor beszéljen, ha kérdezi. Ma sem tudom, mikor jön el az ideje a kérdéseknek.

Legutóbb akkor láthattam-hallhattam őt, ezúttal a költőt, amikor a múlt év végén a Pragul Vaida irodalmi sorozat meghívottjaként olvasott fel verseket legutóbbi kötetéből a Moszkva kávézóban. Betegségéről tudtunk, búcsúhangulat lengte körül azt az estét, miközben nagyszerű szövegeket hallhattunk tőle. A román irodalom egy kiváló alkotóját veszítette el Ioan Moldovan halálával, a váradi kultúra fontos, intézmény nélkül hagyott intézményemberét, s mi valamennyien egy okos és szelíd íróembert.

SZÜCS LÁSZLÓ

ÚJVÁRAD 2024/9

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

IV. évfolyam, 9. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szűcs László
VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette
SZERKESZTŐK: Gálfalvi Ágnes (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Szabó Anna Mária (művészet)
FŐMUNKATÁRSÁK: Biró Árpád Levente, Boka László, Fazakas Márta, Kőrössi P. József, Magyarai Sára, Tasnádi-Sáhy Péter, Traian Ștef, Ujvárossy László
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva
KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:
Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.
Telefon: +40/725-944-956
E-mail: ujvarad@gmail.com
Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:
Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)
ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)
FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök
E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel), 6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).
Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej (2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).
A folyóirat előfizethető banki átutalással (RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes, RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával (Kemenes Henriette: 0040/742-098-764); postai pénzes utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve, címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea, str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

Patak Márta

Lófej tanár úr

Kötve hiszem, hogy létezett még egy olyan ember, mint Kecskés tanár úr. No nem Vajszlón, hanem az egész országban, de talán a Kárpát-medence összes lakója között sem akadhatott párja a mi Kecskésünknek. Valamikor még az ötvenes évek derekán helyezték le az iskolánkba, miután Debrecenben összekülönbözött a professzorával, aki nem nézhette tétlenül, hogy fejére nő a fiatal tanársegédje, és valamilyen légből kapott politikai indokkal még időben megszabadult tőle. Felsősök nevezhették el Lófejnek, a kisebbek közül nem egy sírva is fakadt, amikor először meglátta, és talán úgy érezte, arcot öltött előtte a Bakurász, akiről előtte mindössze annyit tudott, hogy elviszi a rossz gyerekeket, és külsőre nagyon félelmetesnek képzelte.

Kecskés Mihály tanár úr matematikát és fizikát tanított. Állítólag már kiskorában is olyan okos volt, hogy csodájára járt a szomszédság, de főleg az orvosok, felnőtt korára pedig ő maga is tisztában lett vele, hogy mindenki szeretné megfejteni a titkát, egész pontosan azt, hogy vajon a kimagasló észbeli képességei összefüggésben állhatnak-e a koponyája formájával és méretével. Noha gyerekfejjel magamhoz viszonyítva láttam óriásinak a világot, de ahogy nőtem, Lófejjel mégsem ugyanaz történt, mint minden mással, ami vagy aki az idő múlásával mind kisebbre zsugorodott előttem, felnőtt fejjel meg már elképzelni sem tudtam, hogyan láthattam én valaha is nagynak, mikor a valóságban egész kicsi. Egy udvar, egy ház, bármi, ami nem nőtt velem együtt, hanem egyre csak kisebbedett. Nem így Lófej. Ő változatlanul nagy maradt, egész amíg visszaemlékszem rá.

Ha igazságos akarok lenni, el kell ismernem, hogy Lófej a legjobb tanárunk volt. Csak hát a külseje. A feje. Egyszerűen olyan volt, mintha nem egy, hanem három ember fejét gyúrta volna egybe neki a természet. Különben pusztán a testéhez képest túnt aránytalanul nagynak a feje, magán a koponyáján már minden egyes részlet arányosan nagy volt. A hangja nem is mély, csak olyan dörmögős, de inkább kellemesen baritonos, és amikor elkezdett magyarázni, vagy inkább attól a pillanattól fogva,

A szöveg a Petőfi Kulturális Ügynökség Írórezidencia programjának keretében, a vajszlói rezidencián keletkezett 2022 január–februárjában.

PATAK MÁRTA Kaposváron született 1960-ban. Író, műfordító. *A test mindent tud* című regénye 2015-ben Újvidéken a Forum, *Enyhítő körülmények között* című novelláskötete 2017-ben a budapesti Scholar, *Mindig péntek* című regénye pedig a marosvásárhelyi Lector kiadó gondozásában jelent meg 2019-ben. Leányfalun él

hogy föllépett a katedrára és intett, hogy leülhetünk, semmi félelmetes nem volt a lényében. Félni is csak a kicsik féltek tőle, mert nem ismerték, de mi a neve ellenére is nagyon tiszteltük. Sokat veszített vele a magyar tudomány, hogy Lófejnek ott nálunk, abban a falusi iskolában kellett tanítania, még ezzel a nagy fejével is sokkal többre vihette volna, ha csak egy kicsivel is diplomatikusabb, és nem mond ellent a tanszékvezetőjének, hanem ráhagyja, és közben teszi a dolgát, de a szakmai meggyőződés nem hagyta, hogy meghunyászkodjon, így a civis városból a lehető legmesszebbre, a mi ormánsági falunkba helyezték.

Pontos leírást tudnék adni róla most is, hiszen máig előttem van loboncos hajával, ahogy beletúr, majd egy hirtelen váltással a homlokát ráncolja és fölszalad bozontos szemöldöke, amikor a tábla felé fordulva fölhorkan, mert a felelő nem tudja rávágni a választ a legegyszerűbb kérdésre, vagy éppen elvétett egy összeadást. Látom, ahogy megremeg az orrcimpája, miközben hallgatja a diák magyarázatát, és közben olyan csönd van a teremben, hogy az első padosorokban szinte hallani, ahogy levegőt vesz, látni, ahogy kinyitja a száját, és megjelenik a két felső metszőfoga közötti rés, melybe jószerivel a nyelve is beférne. Látom, ahogy mozgatja a fülét, függetlenül egyiket a másiktól, mint a folyton éber őzek, de még a nyakát is, mert az meg a fejéhez képest olyan vékony, hogy attól kell tartani, egy idő után megunja és egyszerűen leveti magáról azt a hatalmas terhet.

Azt beszéltek, hogy Kecskés eladta a fejét az orvostudományaknak. Nyílt titok volt, hogy már életében is vizsgálják, de hogy holtában spirítuszba téve mutogathassák a hallgatóknak, arról ő maga gondoskodott. Állítólag rendes szerződést kötöttek vele, hogy halála után a teste majd a pécsi egyetem anatómia tanszékét illeti meg. Hogyan, hogy nem, bizonyára erről is hallottam valamit az iskolában, ma már nem is vagyok túl büszke rá, de Lófej is fontos szereplője lett a mesémnek, melyekkel két iker öcsémet rendszeresen kábítottam. Ülünk az árokparton a két fiúval, szokásomhoz híven én mesélés közben egy fűszállal babrálok, ez nem egyéb, mint tudatalatti zavarleplezés vagy öngazolás, mert titkon talán érzem, hogy nem helyes, amit csinálok. Nagy komolyan összepréselem a szememet és elnézek jó messzire, mintha onnan a távolból, arról a hatalmas fekete tábláról kellene leolvasnom a történetet.

Igazából nem nagyítottam én föl semmit, sem Kecskésen magán, sem a tényeken, csupán megelőlegeztem mindazt, amit holtában nyilvánvaló módon elkövettek a testén, hogy végre kiderítsék, Kecskés Mihály tanár úr mitől lett olyan, amilyen. Nem színeztem én ki semmit, csupán egyetlen apró részletet változtattam a tényeken, nevezetesen, hogy nem holtában, hanem már életében tanulmányozták Kecskés tanár úr fejét. Az egész úgy történt, hogy este, miután Lófej lefeküdt és elaludt, a kutatók belopódtak a szobájába, letekerték a nyakáról a fejét, bevitték a laborba, ott fölnyitották, aztán hajnalban szépen visszavitték, ugyanúgy visszacsavarták a nyakára, ahogy volt, és ő az egészből semmit nem vett észre, aludt békésen kora reggelig.

Velünk szemben volt a régi iskola üresen álló, elhagyott épülete, mi gyerekek magunk között csak szellemtanyának, kísértetháznak neveztük, és éjjel nem is szívesen merészkedtünk volna a közelébe. Az emeleten néhány ablaka betörve, a szenespinca ablaka tárva-nyitva, mintha csalogatna az a fekete mélység, hogy fölfedezzék. Mikor Kecskésről meséltem, odaképzelttem az emeleti ablakba, fej nélkül integetett felém, mintha biztatna, hogy meséljem tovább hányattatásainak történetét. Mintha azzal, hogy szavakba öntöm, könnyíthetnék élete nagy tragédiáján, hogy ekkora fejjel kellett világra jönnie. Persze, akkor én nem is gondolkodtam, csak mondtam egymás után a borzalmasabbnál borzalmasabb dolgokat, ami eszembe jutott az emeleti ablakban lebegő, fej nélküli alak láttán, akit odaképzelttem. Élveztem a mesélést, és a két fiú, mint mindig, most is hálás közönségnek bizonyult, úgy figyeltek, ahogy az meg van írva, én pedig egyre nagyobb nyomaték-
kal, egyre hosszabb szünetekkel fokoztam a drámát.

Egyre jobban fölcsigázott a romos iskolaépület ott az árokparttal szemközti oldalon, és tovább színeztem a történetet. A két fiú háttal ült, nem is sejtették, hogy én az iskola láttán találok ki az egészet, mintha elem tettek volna egy hatalmas fekete táblát, arra krétával folyamatosan írták volna, nekem csak le kellett volna olvasnom, amit látok, és ahogy haladok előre a mesélésben, úgy írják és törlik folyamatosan, nem kell attól tartanom, hogy majd elfogy a hely, mert így sosem érthet véget. Szegény Kecskés tanár úr, időnként talán még hálás is lett volna, amiért ilyen együttérzőn beszélek róla, és nem csúfolom ki, mint a többi gyerek, aki már elég merésznek érezte magát hozzá, hogy a háta mögött számárfület mutasson neki.

Nem tudom, megvan-e még a pécsi egyetem anatómia tanszékének szertárában Kecskés Mihály tanár úr koponyája, ahogy azt sem, milyen tudományos leírást adtak róla, miután megvizsgálták, nekem ott az árokparton egyetlen dolog volt csak fontos, hogy szép, kerek történetben adjam elő két öcsémnek a szenvedéstörténetét. Vannak ám jó szellemek is, azok a tündérek, mondtam, a bátrabbik erre hevesen bólogatni kezdett, de nem szólt közbe, nem mondta, hogy ő is olvasott már mesét, tisztában van vele, hogy tündérek is léteznek, nemcsak véres fejű vagy kezű kísértetek. Nem kérdezték ugyan, de a biztonság kedvéért hangsúlyoztam, hogy a tündérek nemcsak női kísértetek, férfi ugyanúgy lehet tündér, ha a jó kísértetek közé tartozik, és Kecskés eleve ilyen, mert ő jó ember, és még nem is halt meg. Ez a bátrabbik öcsém időnként bele is kérdezett a mondókámba, de látszott a kérdésén, hogy minden szavamat elhiszi, nem a logikátlanságaimra akart rávilágítani, inkább csak további részleteket szeretett volna megtudni arról, hogy kik viszik el Kecskés fejét, hol végzik a megfigyelést, én pedig ezekre a kérdésekre is megkaptam a választ az iskola fekete tábláján.

Nagyon élveztem, ahogy egyre jobban belelovalom magam a mesélésbe. Tisztán láttam, ahogy az a hatalmas fekete tábla függ a semmiben a romos iskolaépület felső emeleti ablakaival azonos magasságban, pontosan egy vonalban a fej nélküli Kecskés tanár úrral. Szépen kerekített betűkkel volt ráírva a szöveg, olyan egyenes sorokban, mintha a vonalazás is látszana rajta, mint az elsősökén, akik a betűket tanulták. Időnként Kecskés tanár úr hangját is hallottam a hátam mögöl, de nem ijedtem meg tőle, mert nyugodt volt, a nevemen szólított, többször is megdicsért, amiért a tündérek közé soroltam, én meg reménykedtem, hogy ezt majd akkor is figyelembe veszi, amikor év végén a számtan és mértan jegyemet kell megadnia. A fizikát nem említette,

pedig már tanultunk fizikát, de bíztam benne, hogy mire arra kerül a sor, akkor sem fog megfélemlkezni rólam.

Nem tudom, végül mit derítették ki Kecskés tanár úr koponyájáról a pécsi egyetemen, mert amikor meghalt, én már messze jártam, két öcsém meg még messzebb, nem is tudom, emlékeznek-e még a vajszlói szellemtanára, ha legközelebb beszélünk, meg is kérdezem tőlük. Nekem sem jutott volna eszembe Lófej tanár úr, ha a minap nem kerül elélem egy újságcikk, amelyben egy matematikus férfiről írtak, aki Kecskés tanár úrhoz hasonlóan az átlagembernél jóval nagyobb fejjel született, és gyakorlatilag nem volt agya, a koponyájában az egyetlen létező agyszöveti réteg vastagsága nagyjából úgy egymilliméteres lehetett. Így aztán az agy-gerincvelői folyadék nem is haladhatott át az agyán, hanem egyszerűen ott cirkulált a koponyaüregében. Gyermekkorának első hónapjaiban halálos lehetett volna a túltermelődt agyvíz, de nem így történt. Felnőttkorára minden életfunkcióját megőrizte érintetlenül, normális életet is élt, sőt matematika szakon az egyetemet is elvégezte. Az a kis agyszövet megtanulta a többi életműködését, mi több, zseniális elmét eredményezett, akárcsak Kecskésnél, aki ha nem oda születik, ahova született, híres tudós is válhatott volna belőle, így viszont be kellett érnie annyival, hogy én a varázslók közé

soroltam Vajszlón az árokparton, és azt is sikerült elérnem, hogy a két öcsém sem félelemmel tekintsen a romos iskolaépület betört ablakára, hanem azt mondja, hogy ott lakik a nagyfejű, nagyorrú, nagyszemű, nagyfülű, nagyszájú Kecskés tanár úr, a számok varázslója.

Lehetséges, hogy ez a gyerekkori emlék is közrejátszott abban, hogy kisebbik öcsém matematikus lett, noha Kecskés őt már nem is tanította. Fejben pillanatok alatt összeadott hétjegyű számokat, törtéket közös nevezőre hozott, és akkor sem riadt vissza, ha többjegyű számokat kellett szoroznia vagy osztania egymással. A hajdani iskolaépület helyére azóta bankot építettek, régen jártam Vajszlón, el is felejtettem volna, de az újságcikk hatására a megsárgult fényképek között kutatva találtam egyet, azon látszik egy darabja. Ott állunk hárman az árokparton, ahol ezeket a meséket meséltem a két fiúnak. Az egész gyerekkorom rajta van ezen a fényképen. Nézem, szinte a hangomat is hallom, ahogy a két fiúnak mesélek, komolyan, felnőttesen. És megelevenedik előttem a táj, a Dráva felé vezető országút mentén a búzaföldek, az erdő, aztán a töltés után az ártéri erdő, majd a kanyar után egyszer csak Lófej tanár úr hajt ki elélem rozoga kerékpárjával a dűlőútról, hatalmas fejét hátravetve torkaszakadtából nevetni kezd, közben integet, hogy menjek utána, és én egész a Dráváig követem.

Tamás Dénes

Közelségek

1.
fölébredtem éjszaka
sokáig hallgattam egyenletes szuszogásod
de aztán nem bírtam a távolságot
lehúztam rólad a takarót
amely alatt meztelen tested lapult
föléd hajoltam
és hosszú hangyászsűn nyelvemmel
lassan-komótosan
végignyalogattam hajlataid

nem ébredtél fel

visszahanyatlottam helyemre

reggelig rázott visszafojtott zokogásom

2.
éjszaka álmomban
tenger kezdett emelkedni testemben
rózsásodni benne a csont
mintha hangyászsűn nyelve
járta volna be zegzugaim

órákig vonaglottam
míg lefejtettem magamról
az éjszaka burkát

nem volt senki az érintések mögött

TAMÁS DÉNES (1975,
Sepsiszentgyörgy) író,
kritikus.

Káli István

Cserebere

Részlet a *Túlhevült a pokol tüze* című, a Mentor Könyvek Kiadónál hamarosan megjelenő könyvből

Az embereket számtalan tulajdonságuk, megnyilvánulásuk, szokásuk alapján lehetne osztályozni, kategorizálni, de valamennyi között az egyik legmegosztóbb – ezért talán a legfontosabb is – az a hozzáállásuk, ahogyan az újhoz, az ismeretlenhez viszonyulnak. Ennek alapján értékelve a körülöttnünk, netán velünk együtt nyűgölődőket, hamar felfedezzük, hogy vannak közöttük olyanok – arányukban szinte mindenütt és minden körülmények között a kisebbséget képezik –, akik remélik, hogy életük minden újabb pillanata valami olyasmivel lepi meg őket, amire rácsodálkozhatnak, majd miután egy időre belefeledkeztek a maguk gerjesztette ámulatba, ha elég hamar felocsúdnak, akár bele is kapaszkodhatnak az újdonság nyomán kelt fejleményekbe, kihasználva azok minden lehetséges előnyét. Léteznek olyanok is közöttünk, akiknek akár életcéljaik közé tartozhat a mindennapi izgalom hajhászása, amely az új helyzetekkel, új emberekkel, új kihívásokkal való szembesülésből sarjad. Az egészséges fejlődés szempontjából azonban igen sajnálatos módon a fajunkhoz tartozó egyedek nagy többsége érzéktelen mindenre, vagy közömbös mindennel szemben, ami újszerűnek számít. Ennek igen számos oka felhozható, de nagy a valószínűsége, hogy elsősorban amiatt lehet, mert egyenként, de közösen is fokozatosan beleszibbadtak a mindennapok megpróbáltatásaiba. És ebbe beleszámítható, hogy érzéktelenségük, közönyük kialakulhat az önzisbasztás nyomán is. Mert sokkal kényelmesebb, ha bármiféle újdonságot eléggé jelentéktelennek tekintünk ahhoz, hogy kár legyen rá életenergiát pazarolni.

Ami az első kategóriát, az újszerűt nyitottan fogadó kisebbséget illeti, az ezerkilencszáznyolcvanas éveknek azokban az egyre nehezebben emészthető szakaszában, amikor mérnököcskénknek szinte naponta szembesülnie kellett a felemás jellegű és értékű rendszer elkerülhetetlen és kivédhetetlen sokkhatásaival, amelyek a mindent meghatározó hatalom döntései nyomán hullámoztak át az emberek életén, a fejlődés fogalma alá rejtett, kétes hatású újszerűségekkel szembesülve, e kisebbség egyedei-

KÁLI ISTVÁN (1947, Marosvásárhely) író, szerkesztő, a mentor kiadó alapítója, a Romániai Magyar Könyves Céh vezetője, a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár szervezője. Legutóbbi kötete: *Klastrom utca kettő* (PRAE.HU, 2021)

nek is csak egy elenyésző hányada próbálkozott a megoldáskereséssel ahhoz, hogy a kihívást jelentő új helyzetekben egyenként és külön-külön helytálljanak. A többiekben nem volt sem belülről, sem kívülről gerjesztett hajtóerő, ami erre rávette volna őket. A többséghez hasonlóan az önzisbasztás állapotában, a tunya túlélés szándékával tengették napjaikat. Pedig sokuknak a munkaköréből, a hivatalából eredően kötelező lett volna, jó részüknek meg az önérzetéből fakadó természetes viszonyulása feltételezte volna ezt. De valamiért nem ez történt, és érdekes módon a hatalom részéről semmiféle számonkérés nem követte az elvárható pozitív viszonyulás elmaradását. Annak a kevéshez tartozónak, aki mégis vállalkozott ilyesmire, úgy kellett azt megtennie, hogy az önbecsülése ne csorbuljon, ha netán lelkesedés hiányában tévedne, ami pedig e megpróbáltatást is feltételező kaland közben nem volt kizárható.

A többséggel egészen másképp állt a helyzet, az ő esetükben minden a végtelenségig leegyszerűsödött. Az egyetlen, uralkodó párt által kieszelt ideológiai háttér, amelynek alaptételei kötelezőként szabták meg a mindenki közötti egyenlőség elvét, az emberi természet felemássága miatt egyben virtuálissá is tette azt: alkalmazásában ugyanis egyszerűen értelmetlenné vált, fogalomként is, de főleg a mindennapi lét gyakorlatában. Ennek természetes fejleményeként, mivel soha nem lehetett kiszámítani, hogy az ilyen vagy olyan személyes viszonyulás

éppen milyen következményekkel járhat a közösség számára, s ez hogyan hat vissza az illető személyre, az alárendeltek legnagyobb része ódzkodott saját belátása és érdeke szerint alkalmazkodni minden olyasmire, amit spontán újdonságként megtapasztalt. Mint ahogyan azt el is várták tőlük. Csak azokat az újdonságokat tekintették valósnak, amelyeket vezényszóra kötelező volt befogadniuk, s amelyeknek a fontosságát és a hasznavehetőségét illetően a megfelelő helyről kellő magyarázatot kaptak. A sokakhoz tartozók számára ilyen esetekben – még ha az a ritka lehetőségek közé tartozott is – alkalom adódott, hogy tanúbizonyságát tegyék a latens tanulékonyságuknak. A mindennapokban az ilyen, kötelezően tudomásul veendő újdonságok hatása alól ugyanis senki nem mentesülhetett, a hatalom a viszonyulásnak ezzel a mindenki számára felkínált lehetőséggel mintegy megelőzte a mással kapcsolatosan kikívánczó, visszafojtott, elkerülhetetlenül újító vélemények felszínre törését, ami bizonyára beláthatatlan következményekkel járhatott volna a saját jövőjét tekintve. Lényegében tehát a többség attól vált igazán jól kezelhető, könnyen alakítható és irányítható masszává, ami alaptulajdonságként jellemezte: elriasztotta valamennyi esetleges, jobbra elkerülhetetlen szembesülés az ismeretlennel, minden olyasmivel, ami nem sorolható a naponta ismételt, bejártott szokások, rendszerszerű megélések, a hétköznapi ismétlődéseiből merített, kiszűrt, még akár teherként is elfogadott tapasztalatok közé.

Ezért is volt elenyésző az esélye annak, hogy a megyei termelő és szolgáltató vállalat kétezer-négyezer alkalmazottja közül kikerülhet az a kicsinyke, de az *újra*, a még nem bejártottra állandóan felajzott csapat, amelynek lelkesedése a többieket is, mindannyiuk közös érdekében, a tényleges fejlődés irányába tolja el. Mindenem túl ugyanis szükség lett volna ehhez valami igazi tételre. De ilyesmi nem létezett, az álságos pedig nem működhet hajtóerőként. Kivéve az egyetlen, amit akkoriban az alkalom szült, és az a dilemma képezte, hogy a meglévő, egyemeletes, az egykori kis, a Lázár Ödön kommunista harcosról elnevezett vállalatot is kiszolgáló központi épület alkalmas-e még a jócskán megszorodott, mindenkor jövedelem-csiholó feladatok tökéletes ellátására, vagy esedékes lenne valami modernebb, funkcionalitása szempontjából a célnak jobban megfelelő új épület megtervezésének, felépítésének és berendezésének kiharcolása a felettes párt- és kormány szerveknél.

Jelentéktelensége ellenére is alaposan megosztotta a társaságot, amikor '87 végén berobbant a hír, hogy a székhely egy nem túl távlati városrendezési terv alapján az egykori vásárhelyiek által Szent-

györgy néven ismert Köztársaság térnek és környékének újjáépítésével mindenképpen áldozatul esik a bontásoknak. Ezt a megosztottságot tette aztán okafogyottá, feloldva a két tábor közötti feszültséget '88 júniusában a regnáló párt helyi lapjában, a *Vörös Zászló*ban megjelent kimerítően részletes cikk, amely dugába döntötte a témában *újra* kiéhezettek reményeit. Abban ugyanis M. Sándor műépítész, a Megyei Tervezőintézet által kivitelezett területrendezési terv vezető építésze, a tudósítás írójának kérésére, felsorolta azokat az állami tulajdonban levő épületeket, amelyeket a több mint négyszáz, környékbeli, kisajátításra szánt magánházon kívül lebontanak. És a vállalat székhelye nem volt ezek között, sőt, az építész tételesen említést tett arról, hogy a vállalatközpont érintetlen marad, főleges hozzányúltni, városrendészetileg nincs jelentősége, mivel közvetlenül a vasút mellett fekszik, építészeti szempontból sem zavarja a látványt, teljesen eltakarja a tér felől elébe felhúzott sokemeletes telefonpalota, senkinek nem szúr majd szemet a maga egy emeletével az átlagosan hat emelet magasra tervezett épületek között.

Nagy csapás volt ez az újra áhítozókra, megtörte a még maradék, amúgy is sekélyes alkotó lendületüket. De mérnököcskénk főleg azért sajnálta az eredeti, reménykeltő hír megcáfolását, vagyis a bontás elvetését, mert az eltelt közel négy év alatt, amióta a vállalathoz került, egy lehetséges új székhely megépítése az első alkalmat teremtette arra, hogy Cerghizan Cornel főmérnökkel egy táborba kerüljön, végre együtt legyenek a valami közös ügyért, azonos érvek mentén harcolók csapatában. És amikor mindezt jelentőségét veszítette, az első alkalom volt, hogy őszintén együtt érzett vele, megsajnálta az értelmetlen és hatástalan vergődéséért, és még azt is elnézte neki, hogy a magánkudarcának tekinti. A főmérnök ugyanis bármennyire is igyekezett közbenjárni a megmásíthatatlan megmásításáért, a teljes, kiterjedt kapcsolatrendszere csődöt mondott, képtelen volt érvényesíteni a feltételezett befolyását. Ami aztán annyira elkésérítette, hogy „lelkileg beleroppant”. (Ő fejezte ki így magát, amire a környezetéből igen sokan rácsodálkoztak, mert a fogalom addig ismeretlennek, legalábbis mellőzöttnek tűnt számára.)

Bizonyára ez a biztonságérzetét megingató állapot készítette az elhatározásra, hogy sürgősen más megoldást keres a saját érdemeinek felmutatására, a felsőbb szervek megfelelő méltatásának további megtartására. És csakugyan, nemsokára a dicsőség áradatában fürdőzött, minekutána beosztottjának, Búzás-Fehér Pál faipari technikusként az ötletét magáévá téve, mindenkit meggyőzött, hogy – tekintve a külföld, főleg a Nyugat igényeinek növekedését

– konjunkturalisan kiváló időszakot élünk, szükség van az asztalosműhely termékeinek bővítésére, ezért sürgősen el kell kezdeni a faragással díszített kisbútorok gyártását, ami a termékkínálat gazdagodásán túl az oly fontosnak számító export növekedését eredményezi. Így aztán az első adandó alkalommal – a kellő lendülettel és meggyőző erővel – a Steiner Felix mérnök igazgató tudomására hozta, hogy ő már ki is nézett magának a bútortervezésre egy arra igencsak alkalmas művészyereket Petelea Augustin személyében, akinek gyakorlata is van már a dologban. Néhány éve a kolozsvári képzőművészeti intézetben végzett szobrászat szakon, eddig egy szamosújvári bútörüzemben dolgozott, ott is ezzel foglalkozott, de szívesen vállalná az új feladatot, mert geryeszegi¹ születésű, a szüleinél lakva, könnyen ingázni tudna naponta Marosvásárhelyre, levonatozva oda-vissza azt a tizenöt kilométert a Kisállomás és a falu között. És mivel Bulbuc Editnek, a személyzeti osztály vezetőjének nem telt nagy erőfeszítésbe, hogy a megyei néptanács illetékeseit, főleg Constantin Timofte elvtársat meggyőzze egy újabb munkahely létesítésének szükségességéről, tekintve annak jótékony hatását a termelés, tételesen az export növelésére, sürgősségi rendszerben jóvá is hagyták a vállalat szervezeti felépítésének kibővítését egy tervezőművészi állással. Két hét sem telt el tehát, s Cerghizan már a Gusti által csakugyan mutatósan, művészien kivitelezett kész tervrajzokkal „házalva” dicsekedett vállalati vezetőtársainak a saját korszakalkotó ötlete megvalósíthatóságának bizonyosságáról.

Aminek bizonyára semmi akadályja nem is lett volna – hiszen a hatvanas, hetvenes évek után a nyugatiak igénye a sima, egyszerű vonalú bútorokról akkorra csakugyan a kézimunkát is feltételezőkre, a szépet másképpen, más irányból megközelítőre váltott –, ha eltekintünk a román szocialista tervgazdálkodás buktatóitól, amelyeknek meghatározó szempontjai között a legeslegfontosabb, hogy a termeléshez, tételesen az általa műszakilag irányított vállalat estében a faragott bútorok előállításához nélkülözhetetlen minőségi faanyag beszerzése kimeríti a lehetetlenség fogalmát, mivel ahhoz már a terv-év kezdete előtt rendelkezésre kellett volna állnia a központi kiutalásnak, ahogyan azt ennek a komplex tervgazdasági rendszernek a működése feltételezi. Arra pedig, hogy ezt év közben, csak úgy, esetszerűen a felelős gazdasági minisztérium illetékeseitől megszerezzék, az anyagbeszerzésért és ellátásért felelős Dzsumbó „mérnök elvtárs” szerint, aki állítá-

sát a bizonyíthatóan többszöri próbálkozására – hivatalos levelezésre, megfelelő ajánlatokat tartalmazó magánbeszélgetésekre – alapozta, a leghalványabb esély sem mutatkozott. Albu Mihai mester pedig, aki a vállalati székházhoz utólagos csatolmányként hozzáépített csarnokban működő asztalosműhelyt vezette, legszentebb tudása és legteljesebb jóindulata mellett vallotta, hogy a pillanatnyi készletben rendelkezésre álló anyagokból a Gusti tervezte, faragott elemekkel díszített kisbútorok még egyedi darabokként sem gyárthatók, sorozatban meg pláne nem.

Mérnököcskénk vállalati termelésirányítóként természetesen tudomásul vette a helyzetet, és Cerghizan nem túl meggyőző noszogatása ellenére – aki azt állította, hogy biztosan megoldja az anyag gondokat, csak egy kis időre van még szüksége, mert ez nem csettintésre vagy varázsigére működik – nem adta gyártásba a helyes kis, faragott lábú dohányszó-asztalokat, amelyeknek prototípusát a főmérnök a saját irodájába kérte be annak kiállítása céljából, mint élete egyik főművének mintapéldányát. Emiatt aztán Gustinak attól kezdve csak a téblábolás jutott, ami sokaknak szemet szúrt, közöttük Steiner igazgatónak is, aki egy alkalommal megjegyzést is tett erre a „művészyerek” patrónusának. Emiatt ő azonnal levette róla a gondját, mert nem tartotta üdvös álláspontnak egy jelentéktelen alkalmazott belső munkanélkülisége ürügyén konfrontálódni a nagyfőnökkel. Így aztán felőle a fiút akár már másnaptól útra teheték volna, de hamar be kellett látnia, hogy Bulbuc Editnek igaza van, az nem úgy működik a szocializmusban, hogy ma alkalmazunk valakit és holnap kitesszük a szűrét, mint fölöslegest és használhatatlant.

Igyekezvén megőrizni az ötlete fontosságának látszatát, naponta többször is ugrasztotta a fiatalembert, mindenféle ürüggyel az irodájába kérte, olyan darabok tervezésével is megbízta, amelyeknek gyártására akkor sem kerülhetett volna sor, ha biztosított hozzá a megfelelő anyag. Közben bizonyára amiatt sem zavartatta magát, hogy lelki szemei előtt ott lebeg a nappaljuk majdani berendezése igazi művészmunkákkal. Ennek az lett a következménye, hogy Gusti, aki a hívásra azonnal ugrott, néhány nap elteltével egyre gyakrabban jelent meg a titkárságon, és mindannyiszor többet időzött ott, mint ahogyan azt a „beidézései” megkövetelték volna. Akkorára ugyanis már többet és mélyebben foglalkoztatta a Boga Magdi személye, mint a főmérnök megálmodta faragott bútorok, mert közben felfedezte a titkárnó tekintetében a marasztaló sugárzást, amelynek bűvköréből nem tudott, de nem is akart szabadulni.

¹ Geryeszeg: falu, községközpont Marosvásárhelytől 16 km-re.

A románc ott alakult az idősebb, családi állapotát tekintve özvegy, Magdival a kezdetektől egy térben dolgozó titkárnőtárs, Popa Veturia előtt, aki jóérezésű szemtanúként őszintén szurkolt, hogy a két fiatal mielőbb összejöjjen. De volt benne annyi hajlam a diszkrécióra, hogy ezt nem hangoztatta fenn, így utólag sem lehet igazán kideríteni, kinek a „jóvoltából” került közszájra a szerelmesek kapcsolata, amelyet – Veturia szerint – isten ellen való véték lett volna a bizonyossal nem beteljesíteni.

Az ilyen-olyan ártatlan kommentárok ellenére a beteljesülésnek nem volt tényleges akadály, és bizonyára a komolyabb folytatásnak sem lett volna, ha Cerghizanban a pletyka alapján nem indul meg valami különös folyamat, amelyről maga sem tudta pontosan, hogy a pusztai férfiúi irigységéből ered, vagy a saját „vállalati vezérkan”-képzetéből fakad. Megkérdezni őt az igazságról nagy és értelmetlen vakmerőség lett volna, ezért is az örök időkre kiderítetlen maradt.

De nem is volt szükség rá, mindenki, aki vállalati szinten számíthatott a vélemény-nyilvánításban, csak a tényeket tartotta a figyelem előterében: a főmérnök, naponta többször is, felváltva rendelte magához a két fiatal, minden esetben igencsak hársányan, a párnázott ajtón is áthatoló, olykor eléggé alpári kifejezések bevetésével rótt fel nekik, hogy munkaidőben vetemedtek a kettejük idilljének kialakítására, még jó, hogy annak tényleges megélésére nem a vállalati környezetet használták. Minden ilyen szőnyegre idézéskor végkövetkeztetésként tudomásukra adta, hogy eltévelyedésük miatt igen komoly és számukra hátrányos következményekkel kell számolniuk, amely akár a munkaszerződésük fegyelmi alapon történő felbontásáig is elmehet. Úgy viselkedett velük, mint aki eltekint attól, hogy moralitás is van a világon, amelyet ez esetben illene figyelembe vennie, hiszen Petelea Augustint ő édesgette a vállalathoz, mert benne remélte megtalálni megdicsőülésének legfontosabb támaszát, úgyszintén szocialista jellegű függőségi viszony is van, ami Boga Magdira érvényes, lévén a maga nemében sérthetetlen, hiszen az apja elég közeli munkatársa a Megyei Néptanács első alelnökének, Szotyori Ernest elvtársnak, márpedig éppen ő, ez az igen fontos elvtárs – egyik feje annak az intézménynek, amelyiknek ő is alárendeltje – ajánlotta az ifjú hölgyet annak idején felvételre az alakuló vállalathoz.

Soha nem derült fény rá, hogy végül is valójában mi hajtotta Cerghizant abban a boszorkányüldözésben, amire Magdi és Gusti ellen vetemedett. Veturia arra szavazott, elsőre talán nem tűnt részéről igazi meggyőződésnek, hogy a főmérnök a fiatalok

idillje nyomán felfedezte Magdiban a pompás nőt, és most haragszik magára, amiért eddig hagyta parlagon, a maga kedvtelésére kiaknázatlanul heverni a szeme előtt állandóan ott csillámló kincset. Ezt a kezdetben bizonytalan véleményét aztán ugyanő igazolta, alkalomadtán mindenkinek elmesélve, hogy az utóbbi néhány beidézését követően Magdika mindig kisírt szemmel jött ki a főmérnök irodájából, mert az illető a legnyíltabb javaslatokat tette neki arra vonatkozóan, hogy a nőiségét bevetve, miként engesztelhetné ki a haragját. Ennek az lett a következménye, hogy Ghica Marilena – akiről mindenki tudta a vállalatnál, hogy előszeretettel időzik hosszabban a főmérnöknél, amikor az valamilyen műszaki rajz kapcsán behívja magához, úgyszintén lelkesen vállalja mellette az előre be nem jelentett terepmunkát is –, bármely hívás vagy előzetes bejelentkezés nélkül, állítólag a dühtől villámokat szóró tekintetét többször is meghordozva Magdin, határozottan bekopogott Cerghizanhoz, majd a belépésre feljogosító „igen” nélkül rányitott.

Hogy odabent mi történt, azt mély titok fedi, mert semmi nem szűrődött ki abból, ami elhangzott, tény, hogy kifelé jövet Marilena már a szokásos riszálassal és az arcán szétfutó széles mosollyal adta tudtára a titkárságon jelen levőknek, hogy személyének fontossága tekintetében az eddigiekhez képest semmi nem változott.

Mert úgy vélte, elhiheti Cerghizannak, hogy nem. Mintha nem tapasztalta volna már meg a saját, férjezett asszonyi, egygyerekes anyai státuszából, hogy milyen sorsváltoztató értéke van a szent és kegyes hazugságnak, amelyre ő is gyakorta rákényszerült.

Egyetlen biztos tény volt kénytelen Veturia megállapítani, egyben tudomásul is venni mint kedve ellenére valót: a helyi ipari termelő és szolgáltató vállalatnál nincs helye a spontán szerelemnek, sem az ebből felfakadó, boldogságig menő örömméretnek. Petelea Augustinnak ugyanis megtiltatott, hogy bármely ürüggyel elmozduljon az asztalosműhelyből, netán betegye a lábát a titkárságra, Boga Magdinak pedig, hogy kitegye a lábát onnan. És az utóbbinak, hogy ez ne csak a kötelezően ledolgozandó nyolc órájára legyen érvényes, titkárnői munkaköréhez idomítottan heteken keresztül, közvetlenül a munkaidő lejártá előtt, túlórában elvégzendő feladatokat kapott, például kézzel megírt, különös, a vállalat életétől független jelentések legépelését, olyan technológiai folyamatok gépírási leírásait bizonyos könyvekből, amelyeknek semmi közük nem volt a vállalat termékszerkezetéhez, szolgáltatásaihoz. Ezenfelül naponta

többször is jelentéstételre hívták, amelyeken száraz megjegyzések közepette a munkaidőben látot-takról-hallottakról faggatták, majd – ahogy később azt mérnököskénknék elmondta – érzelmi szabadságának feladására, egy „józan kapcsolat” vállalására igyekeztek őt rábeszélni.

Mindezeket illetően Veturia volt az egyedüli jól informált forrás. Az ő véleménye szerint, az ő fogalmazásában – egykori tisztfeleség lévén nem volt kétséges, hogy tökéletesen birtokolta az ilyen jellegű kifejezésrendszert – hadüzenet nélküli háború folyt a főmérnök és a két fiatal között, amelynek végső kimenetele a győztes felet illetően nem lehetett kétséges. Mint ahogyan nem is lett az.

Petelea Augustin még a nagy augusztusi felszabadulás-ünnepet megelőzően személyesen adta be a felmondását, arra a néhány percre, amíg kérvényének a Veturia általi beiktatása megtörtént, megszegve a rá vonatkozó tiltást. Boga Magdi pedig ezt követően, közvetlenül az ünnep lejárta után, mentesült a túlórázástól és a mindennapi jelentéstétel kötelezettsége alól. Hogy ezt pontosan minek köszönhette, arról mindenki csak mendemondázott, mert Veturia, az egyedüli beavatott, sem önszántából, sem a mások kíváncsiságának nyomása alatt, nem nyilatkozott. Valamennyi idő után mindenki elkönnyvelte, hogy a fejleményekre a tények tisztázása nélkül kell napirendre térnie.

Különben is, az egyedüli, aki ebből a változásból kázust csinálhatott volna, Ghica Marilena volt, de ő beletörődöttnek, sőt leggyakrabban elégedettnek tűnt a sorsával, amire létezett is valamiféle magyarázat, hiszen szabad bejárása a főmérnöki irodába nem szűnt meg, és olykor a kiszállások kellemeiben is részesült. De az egész azért vált érdeklenné, mert valójában senki nem értett semmit ebből az új helyzetből. Egyetlen konkrét fejleményt észlelhetett bárki, aki belépett a Cerghizan irodájába: a Gusti tervezte faragott lábú dohányzóasztalka nem volt ott. A pénztárosnőtől tudták meg, hogy Marilena vásárolhatta meg a készítéséhez felhasznált anyag áráért, kellemes meglepetést óhajtván okozni „az ő okos és mindig megértő férjének” a harmincötödik születésnapján.

Itt akár véget is érhetne ez a történet, de mérnököskénk életének szempontjából egy évvel később váratlan fordulatot vett. Az újabb fejlemények lényege a Veturia jelentőségteljes pillantásaiba sűrűsödött, valahányszor belépni kényszerült a titkárságra. Arra nem figyelt fel, mert semmilyen jellegű érdek nem fűzte hozzá, hogy a Boga Magdi hangjának színe megváltozott, valahányszor telefo-

non értekeztek, és csak nagy ritkán emelte rá a tekintetét a személyes találkozásokkor, olyankor pedig az arcát pír öntötte el, mintha nagyon melege volna, holott abban az energiatakarékos korban senki nem panaszkodhatott a helyiségek túlfűtöttségére. Amikor egy alkalommal konkrét megjegyzésre került sor a Veturia részéről a Magdi néma pirulásait illetően, csak legyintett rá, egyetlen szó kommentár nélkül hagyta, mi mást is tehetett volna, hiszen a tények ismeretében, ami a lány elkötelezettségére vonatkozott, teljességgel értelmetlennek találta. Azt a nem elhanyagolható státuszt félretéve, hogy ő kétgyermekes családapa, amúgy is többnyire önmagára figyelt, éppen azon elmélkedett, az kötötte le a figyelmét, hogyan oldja meg a folyamatos távollétét november második felében, amikor – a 20–24. közötti időszakra – a Román Kommunista Párt XIV. kongresszusát tervezték, mentesülve ezáltal annak az ódiumától is, hogy Furneának, a vállalat párttitkárának esetleg ismét eszébe jusson rászólni a kivonatok készítését a kongresszus munkálatainak lényegéről, az akkor majd naponta esedékes politikai felkészítők megtartása céljából. Mivel ennek a számára kellemetlen megbízatásnak semmiképpen nem szerette volna kitenni magát, jó előre átgondolta a teendőket, és a nejevel egyeztetve, még október közepén beadta a vezetőségnek címzett kérését, hogy szeretné november 18-ától kivenni az évi pihenőszabadságából megmaradt hét munkanapot, amire meg is kapta a jóváhagyást, s amelyről utólag a Steiner Felix igazgató kitartó győzködése ellenére sem volt hajlandó lemondani, azt hozva fel ürügyként, hogy arra az időre már üdülőjegyet vásárolt Szovátára.

Mint ahogyan ténylegesen is az volt a szándéka, hogy néhány napot ott tölt el, pihen, festeget, nagyokat sétál a Medve-tó körül vagy a Patak-majorban. Ki is vett öt napra egy szobát a nemrég épült Szováta szállóban, azt kérte a recepcióstól, hogy az utolsó emeleten legyen, a folyosó végén, azt remélte, ott senki nem zavarja majd.

Tévedett. Már a második nap kora reggelén olyanok is meglátogatták, akikre nem számított, nem is tudta elhárítani, hogy néhány órát el ne időzzenek nála, mindenféle kérdéseket feltéve, amelyekre elvárták a megfelelő választ. De az igazi meglepetést mégis másvalakinek a megjelenése okozta: szombatn kora este halkán kopogtak szállodai szobájának ajtaján, és amikor kinyitotta, szemtől szemben találta magát a kipirult arcú, az izgalomtól, felajzottságtól ragyogó, de lesütött szemű Boga Magdival, aki kinézetre nem különbözött attól a szemérmes lánytól, akit az utóbbi egy évben a titkárságon szinte naponta láthatott, annyi különbség-

gel, hogy ezúttal néhány néma pillanat elteltével bátran ráemelte a tekintetét, majd állta az övét, azt a kutató-firtatót, amelyben amúgy csak halvány nyomokban lehetett volna felfedezni az „isten hozott” üdvözlést. Nem illett becsuknia az orra előtt az ajtót, pedig erős késztetést érzett rá. Nem is kérdezhetette meg, mit keres itt, az nyilvánvaló volt és egyértelmű. Azután is, hogy betessékelte, csak arra volt kíváncsi, a kettőjük helyzetének ismeretében miért és hogyan vette rá magát, hogy ilyen nyíltan színt valljon. És utána sem volt más teendője, mint tudomásul venni a hallottakat: egy nem kívánt helyzetbe kényszerített nő előbb-utóbb kitörésre szánja el magát, s a folyamatos összehasonlítások nyomán úgy érezte, most érkezett el a pillanat egy új élet kezdésére, akárha a legkellemetlenebb, legelőnytelenebb következményekkel is járjon. „Kopogj és bebocsáttatsz.” Így szól az ő istenhívó anyjának tanítása is. Lehet, nem a legjobb hasonlat, csakhogy az érzelmek mindent felülírnak. De akár ajándéknak is tekinthető egy más által megalázott, szerel-

mes nő, amire az, hosszas vívódást követően rászánja magát, mert számára teljesen új ez az érzés, addig soha meg nem élt ez a helyzet.

Végül mégsem az elkerülhetetlenül gerjedt érzelmi állapot, hanem a józanul gondolkodás írt felül mindent. Bármennyire is csábító volt a Magdi felkínálkozása, nőiségének kisugárzása, külön szobában töltötték el az éjszakát. Mindketten álmatlanul, kétségek között vergődve, ahogy utólag bevallották egymásnak, miközben másnap a koradélutáni menetrendszerű autóbuszon hazafelé utaztak. De végül is tisztáknak érezték magukat, mentesnek minden olyan hatástól, amelyeket amúgy nem kerülhettek el a Cerghizan főmérnök cselekedetei nyomán.

Pedig még nem tudták, nem is sejtették, hogy néhány hét múltán, karácsonytól arrafelé, az új és reményteli viszonyok között már lenne mit kezdeniük ezzel az újszerű érzéssel, állapottal.

Zsigmond Gergő

Felhők

S mint ősi csordák vonulnak az
 Örök ölébe,
 Melyen fekszenek dús rétek csillagos fényben,
 Ahol gondosan őriz – anyai aggodalommal –
 S tükrözi a végtelen lelkeket.

untitled 01

I look around and I see frosty tips of clouds
 Like mountains
 I look up and see swirling, bright and gray.
 Rays of sunshine bathing leaves in
 Shiny silver paint
 And see heads stick out
 From all corners of this estate,
 Like the snails I'm stepping over as I say:
 All I am is an homage to this place.

címtelen 02

Fájó virág
 Kedves gyönyör
 Csillag az égen
 Hullj reám
 Ködös éjen

Gyermeki öröm
 Szereptől szabad
 Szépet számló
 Vakító világ
 A színpad

címtelen 03

Társat keres, bátor, aki talál.
 Vándor ember a szépségben fáradtan jár.
 Kellemes levegő szelíden vezet.
 Tervez, aki okos, végzet, aki jelen...

ZSIGMOND GERGŐ
 22 éves, szociológiát
 végezett Budapesten.
 Kórosan feltörekvő
 novella-és
 versíróként
 lehetőséget keres
 arra, hogy megossza
 ezekkel kapcsolatos
 gondolatait magyarul
 és angolul is. Írásai
 célja elsősorban
 a közös hang
 megteremtése, minél
 többretegű
 érzésvilággal
 ötvözve.

Jelen vár, jelen él és lát.
Távol forró tűz,
Napsütésben tátott száj.
Nyakán végigfut az
Örökös meleg,
Nem hagy fel
És átjár.

The flowers are pretty in Szeged

The flowers are pretty in Szeged.
The White Flowers too;
As are you.
Surrounded by silky light in blue.
Heavy rain can't wash away
This sand circle that holds
Every single second I spent
With you.

Now our memory is a light, far beyond Earth
Where the circle we remain in
Will dance eternally like the Rings of Saturn.

Your smile gives birth to moons –
Marbly skin soft on the ground we lay –
Everything you are washes over me
Like a cold wave
And I find myself in a hallucinated haze;
Lost in your eyes, on a beautiful afternoon.

Scepter

Lifeless skies, make wise allies.
Shorthanded on progress we long.
Retribution shines bright in your eyes.

Craze through the days of constant fight.
Leap the gap, land firm and strong.
Lifeless skies, make wise allies.

Presence of the hardest folk talks
Louder than all the cries of the wronged-
Retribution shines bright in your eyes.

Fright paralyzed hums songs of compromise.
Crow filled fields shadowed corpse and more
Lifeless skies, make wise allies.

Prepare for the knight that might
Hunt you with delighted poise.
Retribution, shine bright in your eyes!

Human, human, this is fate's invite.
Tell me, tell me there is hope!
Lifeless skies, make wise allies.
Retribution shines bright in your eyes.

Terméketlen rekviem

Hajnali utcákon egy rakat élet elől menekülő
maradt.

Fájdalmas sors fűti vérük, a levegő izzik és
forr, átkozott magány nyilall beléjük.
Tekintetük kérőn bántó. Utat kereső szemek
szorosan tapadnak. Kosz-terhelt kezek
markában apadnak a gyászba öltözött
szegek. Viharvert kalapácsként eszkábálják
harmatgyenge hajlékukat,
a sötétség elől, vérvörös ínhártyáktól
megbújva.

Későre jár már, ébredszik a pirkadat, de a
helyén marad. Ebben az utcában fél felkelni
a nap.

Zimonyi Zita

Tüskék nélkül

ZIMONYI ZITA kolozsvári és nagyváradai gyökerekkel született egy püspökladányi megállóban 1956. október 10-én. Magyartanár, tanító, művelődés-szervező, költő, újságíró, író. Cegléden él. Tanított és dolgozott a helyi tévében is. Nyolc könyvet írt, számos folyóiratban publikál.

Anyám kosarából érdeklődésem kellős közepébe gördült egy citrom. Gurigáztam vele a padlón, majd fogtam egy kést, hogy megismerésemben mélyebbre hatoljak.

– Nem teszed le rögtön, Sziporka! – kiabált anyám. – Kés, villa, olló, nem gyerek kezébe való!

Eleresztettem a fülem mellett. Már megtanultam: Ha a figyelmeztetést nem követi semmilyen büntetés, szabad a pálya, nincs veszély.

– Milyen nagyszerű gyümölcs! Savanyú nedvét apró hártatómlókban őrzi, nem hagyja hanyagul lötyögni! – csettintgettem.

Nem úgy a szőrös őszibarack, amivel, ha gurigáztam, netán rátenyereltem, pocsékba ment az egész. Úgy döntöttem, végére járok a titoknak: hogyan keletkezett a citrom. Hátha biztosabb választ kapok, mint a Föld eredetéről, amely szintén gurul, csak nem a padlón, hanem a nagy minden-ségben. Kíváncsian cserépbe dugtam egy citrommagot, hogy lássam, meg tudja-e vetni a lábát a talajon, meg tud-e kapaszkodni, miként én is ezen ügyködtem szárba szökkenésem kora tavaszán, hatévesen. Egyértelművé vált: aminek magja van – legyen citrom, őszibarack –, az gyökeret eresztve képes belesimpaszkodni a földbe, s onnét kikan-dikálva, erős kunkori csírájával közhírré is teszi. Most már csak azt kellett tisztáznom: a Földnek van-e magja, esetleg a Föld maga egy mag? S lehet-e szaporítani?

Miközben apám kertészkedett, le- s fel ingázó ásója nyomán kövér giliszták, pajorok, lótetűk tűntek elő a talajból. Tehát az összehasonlítás szempontjából a férgemet vettem számításba. Ebből következtetve – mivel nyüves – a Föld is gyümölcs, állapítottam meg. A világegyetem óri-ásfájának gyümölcse. Gyökeret nem ereszt, hacsak nem különböző láthatatlan szálakból köteleket, ezért lehetetlenség szaporítani. Bár feltörekvő csírája azért akad bőven, kivéve a sivatagokban. Ha egyszer, nagyon soká kiszárad, megöregszik, mint, ami csak van, akkor tán lángra is kap és átalakul. Ahogyan a szikrából tűz, a szőlőből bor, az avarból és belőlem, mindennel együtt, amit szerettem, föld lesz.

Tehát, amíg az őszibarack csak olykor kukacos, a Föld mindig!

De semmiképp sem a felszínén lebzselő embe-reket nevezük a Föld férgének! Mert amíg a kárt-evők, pondrók, sáskák, keresztbe-kasul feldúlják, letarolják, kifosztják élőhelyüket, az emberek sose csinálnának ilyet. Ugye? Egyébként a férgek nem a gyümölcs felszínén, hanem a mélyben garázdál-kodnak, kivéve azokat, amelyek hivalkodva a világ szeme láttára végzik áldatlan tevékenységüket. Messzebbre nem jutván a bölcsekedésben, figyel-memet citromfám felé fordítottam, mely csírával, törzzsel, levelekkel örvendeztetett meg. Nem is beszélve az évgyúrukról, melyek számukat tekintve szinte együtt gyarapodtak az enyéimmel.

Minden haladt volna rendeltetése szerint, ha pártfogoltam nem hajt egyre több tüskét. Nem értet-tem, miért teszi, hiszen a lelki és levéli gondozásáról nem feledkeztem meg. Napjában többször megsi-mogattam, nehogy részre-, avagy ágrahajlással vádoljon. Bátorítottam is: ne féljen, nem marad kicsi, a mérsékelt égöv alatt is van esély, ő is kinövi a cse-repeket, akár én az öltözékeimet. De nem tudtam lekenyerezni, nem élt vele: lankadatlanul hegyezget-te ellenszegülését.

Ollót csattogtatva leültem mellé, és okítani kezdtem: akit nem fenyegetnek, annak nem kell védekeznie, az ne tüskefegyverkezzen! Nem értette. Puha, hajlékony kitüremkedésekkel hozakodott elő,

amelyek sötétbarnára váltak, majd keményen bele-nyújtóztak a világba.

– Szeretetélményének hatására, vajon mikor tagadja meg végre szúrós természetét? – töprengtem.

Készenlétben kellett tartanom az ollót.

A Föld menetrendszerűen gurult padló helyett az úrben, pártfogoltam se bővült elő – göcsörtösre kérgesedett törzséből – a lenyiszált tüskék helyére másikat.

– Na, látod, így kell ezt csinálni! – veregettem, háta nem lévén, cserepét.

Kísérletező kedvem alábbhagyott. Nem azért, mert sikerem önelégültté tett, hanem szólítottak tanulmányaim. Bizonyosságot kellett szereznem a Föld keletkezéséről, a csonthéjasok, leginkább az őszibarack felépítéséről, s a citrom természetéről.

Előtérbe került könyveimmel szemben: háttérbe szorult a citromfám.

Már nem növekedett, én is befejeztem ezen tevékenységemet. Úgy illik, kövesse a példámat, hiszen együtt álltunk az életrajzhoz. A mérsékelt égöv alatt – nem úgy, mint a mediterrán vidékeken – minden mérsékelt, a növekedés is.

Ha nem is a bölcsék-bölcsétől szerzett tudással, de új utakon palléroztam magamhoz való eszemet, ahogy teltek az évek. Citromfámat cipeltem minden-hová. Szakadatlan igyekezetünket a tudomány fellegvára felé nem viselte beletörődéssel. Egy-egy költözéskor olyan levélkönny-hullatásba kezdett, hogy nem győztem takarítani utána. Fellegvár helyett, közös panelkalitkánkából, ahová az áldott-áldatlan sors sodort, egyhangú szavazás alapján: önkényesen kiköltöztettem a lépcsőházba.

Egy este hazajövet, a sötétben nekiütköztem valaminek a lépcsőfordulónál. A lábam alá néztem. Citromfám feküdt a sarokban kitépve cserepéből, mérsékelt égövi földjének fekete hantján, összetaposva, védtelenül: tüskék nélkül.

Kukucska Szabolcs

a valóság helyreállítása

ne a zuhanástól félj
ne ennyire

ha tudnád mikor ér véget
nem mennél hozzá olyan közel
ébenfeketére festett körmökkel állsz
a híd lábánál
és azon gondolkozol milyen mélyre kellene temetni
hogyan ne érezd többet

megtanultam félni a szép dolgoktól
hagyom
hogyan felemésszen
mint Van Gogh napraforgói
az intimitás váltakozó stádiuma
a kattanás a fejben
ahogy kezdődik
egy újabb epizód
ha lehetne előre hallani

a barlang mélyén visszhangzó üvöltés
ha nem kellene arra ébredni
nem vesz körül semmi
integráld magadban a fájdalmat
alkalmatlan vagy rá

a másodpercek pusztulása lágyan lüktet
elmosódott háttéren
kényelmes perspektíva
nincs az az élvezet
aminek ne lenne végpontja

neked melyik a kedvenc belső szerve
ilyeneket kérdezek tőled
de te csak nyelsz egyet
és azt mondod
hagyj békén
olyan teret teremtek magam köré
ahonnan már nem kell
menekülnöm
helyette vállaim a padlónak feszítem
és a légzésünkre koncentrálok
arra
ahogy egyre gyorsul
aztán elfogy
aztán meg kell tanulni
abbahagyni
egymás kölcsönös elhasználása

KUKUCSKA
SZABOLCS (1996,
Szeged) a Szegedi
Tudományegyetem
amerikanisztika
szakos végzős
hallgatója, mellette
ír, publikál, első
kötetén dolgozik.

hogy újra örömet szerezzen
létrehozni valami újat
a maradékból
végső soron nem én tettelek tönkre
védtelen fürdőszobatükör
a páratól nem látszó neonzöld tekintet
a vadonban ezt hívják a gyilkolás örömének
ahogy az áldozat testét fogyasztják
meg kell tanulni öncélúan ölni
gyorsan
precízen
kíméletlenül

a kegyelem érzését mélyen elfojtva keresni tovább
meg nem találni soha
hazaérni
véres lábnyomok a parkettán
ma is én nyertem
a tudómban zajtalan madárraj pihen
felhőket lélegzem
bennük vihar

a cseppek nem félnek a zuhanástól
neked sem szabad

amit otthonunknak nevezünk

a templom tornyai fölé odaképzelt mozdulatok
varjak köröznek harangszóra
grafitszürke égbolton
egy voltál közülük
a repülés is csak egy olyan dolog
amire nem vagyok képes
és az ugrás pillanatában kellett rájönnöm

beletörődve vetkőzöl le mindent
amiben eddig hittél
hogyan a bőr se takarja már el
mészfehér csontjaid
ha a képzelet törik
fáj
mély álomból felébredni hirtelen
majd visszatérni

a menekülés önmagad elől
megnyugtat
fel nőni egy betegségben
a tagadás enyhít rajta
a vázizmok belerándulnak egy érintésbe
eső áztatta falevelek az út szélén
felveszek egyet

végigsimítom az erezetét
az emlékezés öröme
hogy van mire
de mégsem érdemes

ami most van
azt kell érezned
ha távolabbról kell
szólni fogok

megérkezel a magány mélysötét tónusaiba
ahogy magadhoz szorítod
puha gesztusokkal
elfelejteni azt
ami meg sem történt
ezt hívják hanyatlásnak

a nem látható dolgok tartanak életben
ezekbe kapaszkodom
szemedben a félelem első jelei
mint aki nem tud mit kezdeni vele
pedig ebben nevelkedett

a hegycsúcsot már hó borítja
idő kérdése
és elér ide is
tüzet gyújtunk
nagy
lobogó lánggal
felmelegítjük
átfagyott végtagjainkat

Berka Attila

Statiszták

Meguntam, hogy hosszú és nem halad a sor, úgyhogy szentségeltem egy saftosat.

Ekkor állt mögém.

– Forrai Artúr – mondta nevetve.

Én is bemutatkoztam.

– Te sem bírod a várakozást?

– Főleg itt – mondtam úgy, hogy értse, nincs kedvem beszélgetni.

– Nyugi, nem a szokásos sorbanállós hergelésért jöttem. Akkor nem mutatkozom be. Hanem van egy jó sztorim, és te olyan embernek látszol, aki értékelened.

Hallottam már párszor efféle szöveget, ám a végén az az egyszerű jövő idő ütött. Kíváncsian fordultam felé.

– Rövid?

– Tudtam, hogy érdekel! De hogy is kezdjem...

Úgy kezdte, hogy egyszer csak valami olyasmit kérdezett magától, hogy úristen, mit keresek én itt.

A busz már negyedórája elindult, és Forrai még mindig nem olvasott. Pedig azért szállt fel elsőként, hogy a jobb hátsó sarkot elfoglalhassa, mert ez a legvédettebb hely, itt lehet a legzavartalanabban utazni és olvasni...

– És most jön a poén, hogy nem volt nálad könyv, a telefonod lemerült, és különben sem akartál olvasni.

– Nem, nem, dehogyis! Ennél sokkal jobb lesz, nyugi. Csak ne vágj közbe, attól kiesem a ritmusból.

Szóval Forrai valóban olvasni akart, volt nála könyv, Rejtő Jenőtől *A láthatatlan légió*.

– Na, Rejtőt én is szeretem.

– Mindjárt gondoltam, de hadd folytassam.

Azzal folytatta, hogy a megelőző hetekben munkát keresett. Telefonálgatott, motivációs levelet írt és interjúkra járt, de sehova nem vették fel. Aztán egy ismerőse, aki régóta statisztá, beajánlotta

BERKA ATTILA (1976, Budapest) szövegkészítő, -kezelő és -közvetítő. Legutóbbi kötete: *Anómia* (Irodalmi Jelen, 2017).

maga helyett, mert a többi filmje miatt nem ért rá. Posztapokaliptikus akcióhorror egy teljes hónapig, éjszakai forgatás. Ha kibírja pár óra alvással, napközben lesz egy kis szabadideje. Nem fizetnek rosszul, és kis kizökkenés a ramaty életéből. Ráadásul itt pont azt várják el, hogy a tömeg részeként a lehető legegyszerűbben reagáljon mindenre. Tülekedjen, rohanjon, sikítson, üvöltsön. Ha jól csinálja, ki is emelhetik. Még egy mondatot is kaphat. Az meg több pénz. Sőt a következő filmbe is elhívhatják. Nem vagy hülye, mondta az ismerőse Forrainak, simán megcsinálod. Csak állítsd át a fókuszt, koncentrálj, tedd, amit mondanak.

Összehúztam a szemöldököm, és fordultam vissza.

– Várj, még nincs vége.

– Akkor a lényegről beszélj.

– Arról beszélek, csak várd ki a végét.

– Nekem elég, hogy itt várok.

– Jó, értem. Tehát a lényeg. Már negyedórája ültem a buszon, és nem tudtam olvasni, mert nem tudtam a könyvre figyelni, mert hiába szereztem meg a legjobb helyet a buszon, a második legjobb helyet is megszerezte valaki. A második legjobb hely a bal hátsó sarok. És ott ült Szabóné. Csak ennyi, hogy Szabóné. Nem Anna vagy Marika vagy Jucus vagy valami, hanem Szabóné, így mutatkozott be, és így is szólította mindenki. Jó, mi?

– Csodálatos.

– Élőben még csodálatosabb volt! El nem tudod képzelni, mennyire. Például mert Szabóné nem is ült, hanem terpeszkedett. Trónolt másfél ülésen. Mellette, a maradék félen meg egy talán soha ki nem mosott sporttáska, a sporttáskában két egyforma

méretű tömött szatyor. Persze ezeket csak később figyeltem meg, először csak a hangokat hallottam.

- Égi hangokat?
- Nem! Szabóné hangjait...
- Énekelt? Hamisan énekelt?
- Nem, nem énekelt...
- Akkor magában beszélt? Vagy hozzád beszélt?
- Nem, senkivel nem beszélt, hanem evett és falt és zabált.
- Nahát.
- Amikor elindult a busz, pár másodpercig csak bámultam kifelé, aztán elővettem a könyvet, kinyitottam, és akkor az a szorcsanás. A harapás, a szörcsögés, a csámcsogás. A nyelés, az a bőnyálás, mohó nyelés, mint ahogy a lefolyó szuttyan és bugyborékol. És a legrosszabb, hogy nem tudtam nem odanézni. Látnom kellett a forrást. És a forrás buzgott, hömpölygött...
- Hát ez tényleg nem hangzik túl jól.
- És a szagok! Mint egy tönkrement hűtőben nyár közepén.
- Biztos füstölt halat evett lila hagymával.
- Á, evett az mindent! Végigzabálta az egész utat. Még akkor is rágott, amikor leszálltunk a buszról. Kiette az egyik szatyrot.
- Köszönöm, kedves kis történet volt – mondtam, biccentettem, és fordultam vissza.
- Még nincs vége.
- Az étlap nem érdekel.
- Nem azt akarom...
- Akkor kitalálom: a visszafele utat is végigcsámcsogta, kiette a másik szatyrot, ami ugyanolyan bűdös volt.
- Bűdösebb.
- Jogos, hiszen a forgatás idejére nem tudta hűtőbe tenni a szatyrát. Persze te meg a hazaúton is ugyanoda ültél, és csak pislogtál ostobán, hogy megint nem tudsz olvasni.

Kezdtem unni Forrait és az ő úgynevezett történetét. Szerencsére megmozdult a sor, három-négy embernyit előrébb jutottunk.

- Azért ennyire hülye nem vagyok – hallottam Forrai hangját. – Nyilván a forgatási szünetekben beszélgettem a többiekkel. Megkérdeztem, minek van itt ez a Szabóné, miért kell elviselni.
- És mit mondtak?
- Hogy a film a valóságot ábrázolja. Minden utcaképből vagy tömegjelenetben van Szabóné, akit csak egy igazi Szabóné játszhat. Csak így hiteles a film.
- Értem.
- A csóró Tibi még azt is mondta, hogy azt is meg kell mutatnia a filmnek, hogy az élet igazságtalanságára és szörnyűségére nemcsak alkoholizmussal, droggal meg hajléktalansággal lehet válaszolni. Ha a világ túl nagy, túl fenyegető, akkor a belevetettnek is nagynak kell lennie, hogy ne ő féljen, hanem tőle féljenek.

lanságára és szörnyűségére nemcsak alkoholizmussal, droggal meg hajléktalansággal lehet válaszolni. Ha a világ túl nagy, túl fenyegető, akkor a belevetettnek is nagynak kell lennie, hogy ne ő féljen, hanem tőle féljenek.

- Micsoda gondolatok! Jó társaság lehetett.
- Az volt. Különleges emberek.
- Különleges statiszták.
- Igen, azok.
- Ám legyen. Én viszont kezdem unni a remek kis történetedet. De tényleg.
- Jól van, jól van, adj még két percet.
- Egyet kapsz.

Forrai nagy levegőt vett.

- Visszafelé utolsónak szálltam fel a buszra, és azzal az elhatározással, hogy nem ülök hátra.
- De hátra ültél.
- Igen. Ahogy felléptem, mindenki rám pillantott, és láttam az üres üléseket Szabóné és a többiek között, és tudtam, nem, inkább éreztem, hogy a jobb hátsó sarokba kell ülnöm. Nem hagyhatom magára Szabónét. Talán több bennünk a közös, mint elsőre gondoltam. És amikor elindult a busz, és Szabóné kinyitotta az egyik szatyrot, én kinyitottam a könyvet, és Szabóné első, bő nyálás harapására olvasni kezdtem. Aztán a falás hangjaira és a terjengő szagra dőlve végigolvastam az utat. Amikor leszálltunk, elég jól éreztem magam.
- Egy jó történet, aminek a vége jó. Még a sor is begyorsult. Mindjárt jövünk.
- Látod, mondtam, hogy jó lesz.
- Már megint maga? – hallottam a nekem is ismerős női hangot, gyorsan elfordultam Forraitól.
- Legutóbb is megmondtam, hogy magának még nem jött el az ideje. Majd szólunk. Kérem a következőt!

Kioldalaztam a sorból, és a kijárat felé hátráltam. Forrai a pulthoz lépett, a nő pecsételt, a papírkát Forrai kezébe nyomta, aki a pult mögötti ajtó felé indult.

- Várj! – szóltam rá, és majdnem utána mentem. – Ide végül hogy kerültél?

Forrai megtorpant, rám nézett, megrántotta a vállát.

- Valamit elszúrtak a tűzszerészek – mondta, és fordulásból belépett az ajtón.

Én meg szaftos káromkodások közepette újra beálltam a sorba, hogy megtudjam, mi van Szabónéval.

Markó Béla

Görög haza

(lebegés)

Másfél évtizede az Égei-tenger északi partján töltünk nagyjából egy hetet minden évben. Ugyanazon a helyen, ugyanabban a napsütésben, ugyanolyan hullámok között próbáljuk felejtetni egy pillanatra az erdélyi homályt. Nem lehet. Néhány nap nem elegendő ehhez. Talán háromszázhatvanöt nap sem lenne elég. Csupa olajfa körös-körül, alig magasabbak nálunk, nehezen tudhattak elrejtőzni ezen a tájon a hajdani görög hősök. Azt hittem egykor, a mediterrán természet csupa zöld, dús fű, dús levél. Lombsuhogás reggeltől estig. Hát nem. Forró kő, langyos tenger, néha ézengés. És hihetetlen könnyűség. Lebegve jársz, lebegve úszol, lebegve élsz. Itt kellett az európai civilizációnak megszületnie, hogy boldog lehessen. Majd innen kellett északra költöznie, hogy szenvedhessen. Mert a fejlődés szenvedés. Ha vihar van, itt egybeér az élet és halál. Aztán kitisztul. Csak nagyon éles szemmel lehet észrevenni, hogy másképpen helyezkednek el a homokszemek, mint azelőtt. Meg a kavicsok. Talán egy-két olajfa is helyet cserélt.

(alteregó)

Szervezetten pihenünk az idén is. Kiszolgálunk minket. Semmi sem a mi gondunk. Úgy hívják ezt az idegenforgalomban, hogy: all inclusive. Vagyis teljes ellátás. Bő választék reggel, délben, este. Púpozott tányérok. Futnak a vendégek a pénzük után. Napozni, napozni, napozni. Úszni, úszni, úszni. Élni, élni, élni. Ülünk, nézünk találgatunk. Sok nyelv. Most kevesebb szláv. Több német. Román alig. Magyar rajtunk kívül senki. Meg persze görög beszéd, görög szakács, görög pincér, görög kertész. És egy görög macska. Görög vendégek is természetesen. Ülünk Annával első nap a vendéglő teraszán, ahonnan a tengert is látni. Az embereket is. A helyi görögöket. Tizenöt év hosszú idő, ismernek minket. Mi is ismerjük őket. Egyszer csak jön lefelé a sétányon elgondolkozva Nicolae Manolescu. Pólóban, rövidnadrágban. Mutatom Annának. Hiszen meghalt már néhány hónapja. Nehéz ember volt. Nyughatatlan. Szókimondó. Vitáztunk is. Szerettem őt. A Romániai Írószövetség elnöke. Egy időben még politikus is, akárcsak én. Most pedig itt van. Talán egy kicsit görnyedtebb. De akárhogy nézem, ő az. A következő napokban még látjuk majd néhányszor.

MARKÓ BÉLA író, költő, műfordító. 1951-ben született Kézdivásárhelyen, jelenleg Marosvásárhelyen él. Legutóbbi kötete: *Már nem közös* (versek), Kalligram, Budapest, 2023.

Mindig egyedül. Görögös arc. Nem ógörögös, hanem újgörögös. Sok ilyen van a románok között. Rám pillant, közömbösen elhalad mellettem. Leül egy asztalhoz, odamegy a mindig jókedvű, harsány nevetésű bároslány, kérdez tőle valamit görögül. Ugyanazok a markáns vonások, ugyanazok a ráncok, ugyanazok az árnyékos szemek, ugyanaz az átható tekintet. Hát itt van. Gondolhattam volna, hogy igaz. Nyolcmilliárdan vagyunk a földön. Gyerekkoromban még hárommilliárdan voltunk. Talán mégis van öröklét, súgom Annának. Velünk is így lesz. De nem fogunk emlékezni semmire. Nem emlékszik ő sem. Nicolae Manolescu irodalomtörténész volt, félig erdélyi is, nyilván tudta, hogy ostobaság a doppelgänger-motívumot a német romantika múltó divatjának tekinteni. Ez az irodalom legfontosabb mondanivalója. Amire visszafordulok, már nincsen ott. Megkérdezhetném a bároslányt, hogy kicsoda. De mi értelme lenne? Úgyis tudom. Lemegyünk a partra. Nincs még este, úszunk egyet. Mintát vesz rólunk a tenger.

(üzenet)

Lehet, hogy a *déjà vu* nem a memória fintora? Nem is valamiféle időutazás, amikor elmosódottan megkettőződik a látvány? Akár a rövidlátóknál, akiknél nem pontosan a retinára vetül a kép, és szemüveggel kell korrigálni a hibát? Talán ezért van olyan érzésünk néha, hogy nem először történik velünk valami. Vagy mégsem. Megtörtént már egyszer vagy akár többször, mert voltunk itt már valaha. „Nincs halál, csak meghalás” – írtam fiatalon egy szonettben. Akkor még volt bátorságom ilyesmiket írni. Még értettem József Attilát, aki az elrobogó „fülkéfényekről” beszélt. Láttam én is magamat ilyen fülkéfény-

ben, és meghókölttem. A déjà vu ijesztő. De vigasztaló is. Mert nincs halál. Mind gyakrabban jutnak eszembe réges-régi emlékek. Talán az öregedés jele. Nem szeretem ezt a szót, hogy öregedés. Nevezzük inkább közeledésnek. A jövőhöz, de a múlthoz is. Ott a görög tengerparton újra meg újra felötlött bennem egy verssor: „Az ünnepekre húst és bort veszek”. Nem én írtam. Tizenhét éves kezdő költő voltam, valamelyik este megkeresett a kézdívsárhelyi középiskolában egy huszonkét éves, agyoncigaretázott hangú fiatalember, befutott költő, Vári Attila. Elvtársias összejövetel volt éppen. Hivatalosan így nevezték akkor a bulit. Kihívatott valakivel, amit olyan nagyon nem bántam még akkor. Sőt, lelkes voltam. Hallott rólam, meg akart ismerni. Bele-remegtem. Sokat beszélt. Komolyan vett. Elmondta nekem ott a folyosón egy versét. Ez volt a refrénje: „Az ünnepekre húst és bort veszek”. Ó, hány ünnep, hány hétköznapi, mennyi bor azóta! És nem felejtettem. Ismertük egymást több mint fél évszázadon át. Magyarországon élt már évtizedek óta. Nem változott. Ugyanaz a zseniális mesélő. Egyszerre Dzsepettó és Pinokkió. Csak egyre szomorúbb. Egyre reménytelenebb. Felhívott az utóbbi hónapokban többször is. Eltűntek a történetek, csak valami különös honvágy maradt. Meg mesevágy is. Csak a kívánság. Írt mostanában néhány ragyogó publicisztikát. Haragosakat. Igazakat. Már csak Dzsepettó volt, nem Pinokkió. Az a verssor nem hagyott nyugton.

Majd kaptam egy telefonüzenetet augusztus 11-én Nea Potideában, az Égei-tenger partján. Nem nagyon figyeltük, mi történik otthon. Otthon? Most itt voltunk itthon. Kinyitom a telefont, kitől jön az üzenet. Vári Attilától: „Meghalt Vári Attila”. Borzongás, mint fél évszázada. Majd düh. Ilyen rossz tréfa! És déjà vu is: ismét Pinokkió. Hamar kiderült, hogy a hír igaz. Két napja már. Nyilván a családból küldte valaki az üzenetet az ő telefonján. Vagy mégis ő maga üzent? Sem hús, sem bor, csak gyász? Ki tudja? Sírni? Minek? Tengernyi sós könny hullámszik itt évmilliók óta. Nézem Nea Potideából az öböl túloldalán az Olümposzt. Míg élnek az istenek, mi sem

halhatunk meg végleg. Ott leszünk valahol a nyolcmilliárdban.

(gólyák)

Nagyszülők, gyermekek, unokák, férjek, feleségek. Tizenhatan gyűltünk össze az idén a görög parton. Ilyen messzire kellett eljőnnünk, hogy mind együtt legyünk egy hétig. Aztán Annával mi még maradunk egy hetet. Ez a terv. De a hatodik napon elindulunk haza. Ennyi a görög lét. Az öröklét. Autóval megyünk, alig pirkad még. Felváltva vezetünk, Anna kezdi. Szalonikínál térünk rá az autópályára. Nagyvárosok közelében vagy fontosabb letérőknél karcsú ostornyél-lámpákkal világítják meg a sztrádát. Felnézek, és nem hiszek a szememnek. Odafent a hosszúkás lámpabúrákon féllábon egy-egy gólya. Ameddig ellátni. Ötvenen? Százan? Állnak mozdulatlanul. Szólok Annának is. Hát nem mentek még el, kérdi. Augusztus végén járunk. Lehet, ezek görög gólyák, később vágnak neki, mondom. Gyönyörű sziluettek a szürkülő égen. Alszanak, azt hiszem. A szó szoros értelmében egy talpalatnyi lámpabúrában. Navigálni kell, nem foglalkozunk tovább a gólyákkal. Estefelé Brassó körül járunk. A négysávos terelőn már égnek itt is az ostornyél-lámpák. Mintha káprázna a szemünk. Gólyák végtelen sora féllábon a lámpabúrákon. Ugyanúgy, mint ezer kilométerrel lejjebb. Hiszen ezek már elindultak, döbbenünk rá. Így pihennek útközben. Ahogy a fészket is rakják. A legmagasabbra. Ahová sem állat, sem ember fel nem mászhat. Alszanak. Nemcsak állva, hanem féllábon. Többezer kilométer délre, többezer kilométer vissza minden évben. És miért? Így döntöttek az istenek. Ösztönnek hívjuk mindközönségesen. Itt is otthon? Ott is otthon? De hol a megtartó haza? Tudom, ahol a fészek van. Ahol költenek. Azt hiszem, mégsem ilyen egyszerű ez. A haza most éppen ott van egy karcsú ostornyél-lámpán. Mintha a gólyák világítanák meg az utat nekünk. Kapaszkodó féllábuk alatt fény van. Körben sötétség. A gólyák nem hálnak meg. Elmennek délre. Sokszor. És eggyel kevesebbszer térnek vissza.

Dr. Portik-Blénessy Ágota

Bádogember és társai

SZABÓ ANDRÁS (1980) marosvásárhelyi születésű, Kolozsváron élő és dolgozó grafikus munkái nem ismeretlenek az erdélyi (és nem csak!) művészetkedvelő közönség számára. Régebben rendszeresen, nagyjából évente jelentkezett egy-egy műteremgaléria-kiállítással, ahol a látogatók a kilencvenes évek laza, kissé dekadens házibulijait megidéző hangulatban találkozhattak legfrissebb grafikáival. Azóta munkái már nem csak Kolozsváron, a Bánffy-palotában kerültek kiállításra, de eljutottak Párizs és Brüsszel galériáiba is. Az általa kifejlesztett egyedi, visszakarcolósos eljárással készült grafikák beazonosítása nem okoz gondot még az avatatlanabb szemnek sem, sajátos stílusa pedig messziről kitűnik a csoportos kiállítások anyagából.

Koons nyuszi, 100 × 73 cm, 2023

DR. PORTIK-BLÉNESSY ÁGOTA (1988, Marosvásárhely), művészettörténész, muzeológus, a kolozsvári székhelyű Quadro Galéria volt munkatársa, jelenleg a Kolozsvári Művészeti Múzeum muzeológusa.

Szabó András azon kevés művészek egyike, akik viszonylag hamar, már egyetemi tanulmányaik során rátaláltak kedvenc technikájukra és egy sajátos vizuális nyelvezetre, viszont ennek következetes művelése két évtized után sem tette unalmassá grafikáit. Bár képeit látva már messziről csettintünk és intünk, hogy igen, ez már megint olyan „szabóandrisos”, közelről belemerülve a részletekbe, nem csak tökéletesen kivitelezett technikájukkal, de meglepő formai asszociációjukkal vagy művészettörténeti (pl. *Koons nyuszi*, *Popeye* vagy *Keretezve*), bibliai (*Szent Teréz elragadtatása*) és társadalompolitikai (*Las Vegas*, *Leviathan*) utalásaikkal is újabb és újabb meglepetéseket tartogatnak a néző számára.

A művész 2010-es *Clasic/Galactic* című, a kolozsvári Korunk Stúdiógalériában megrendezett kiállítása kapcsán vallotta magáról egy interjúban: „Emberi nyomtatógépnek tekintem magamat: mivel nincs megfelelő méretű nyomdám, kénytelen vagyok magam létrehozni a képeket” – ugyanakkor hozzáfűzte, hogy munkái érzelmi világát tartja elsődlegesnek a technikával szemben. Ennek ellenére hosszú út vezetett addig, amíg e sajátos technikát kidolgozta és ily módon tökélyre vitte. Először a régi típusú, telefonfülkékben használt telefonkártyák feketére alapozásával és azokba karcolt képekkel kezdődött minden. Majd hosszabb kísérletezés után végül nagyméretű, feketére alapozott fehér műanyaglemezszerű sablonkéssel karcolta viszi át fotórealisztikus hűséggel fantáziáját vagy éppen magánélete isten- és szörnyalakjait, antropomorfizált robotjait, bizarr enteriőrjeit.

Tévé-fej álmai, 55 × 55 cm, 2023

Meglepő képzettársításai és – esetenként – barokkos (túl)zsúfoltsága ellenére, Szabó András képi világa nem idegen számunkra, akik a poszt-kommunista keleti blokkban szocializálódunk. Enteriőrjei egy gyerek szemével láttatják a nyolcvanas évek megszokott lakásbelsőit, azok minden ínyencségével együtt: jól megfér bennük a diófa furnéros zömök szekrény, amelynek erezetéből kirajzolódó szörnyekkel mindannyiunk fantáziája eljátszadózott, a hatvanas-hetvenes évek kedvelt szocmodern, politúros komódjai, a rajtuk kötelezően helyet kapó horgolt terítőkkel és nippfigurák sorozatával együtt, a buja virágmintás díványok és lakástextíliák, a perzsaszőnyegek és tapéták ismétlődő motívumai egy-egy igényesebb, antik bútordarabbal vagy a falon lógó Blondel-kerettel együtt.

Bár képei nagyrészt különálló sorozatokba tagolódnak más-más tematikát bontva ki, mind azonos technikával készültek, és formai nyelvezetük, ábrázolásmódjuk alkotójuk sajátos látásmódjáról vall. Elsőre talán az erős látvány-élmény a legmeghatározóbb: a nagyméretű munkák fotó-, sőt hiperrealisztikus hűséggel örökítik meg a művész életterét, a hozzá közelálló személyeket, tárgyakat vagy élethelyzeteket. Ám a kivitelezés precizitásán, manierista kidolgozottságán túllépve a túlzásfolt, dinamikus felületek végül egy szürreális, abszurd látvánnyá állnak össze, amely inkább kérdéseket ébreszt a nézőben, mintsem választ keresne azokra.

Korábbi grafikái valamivel letisztultabb, gyakran egészen festői háttér előtt ábrázolják a modellt (pl. *Buba* vagy *Buba a gyerekekkel*), a mindennapok

Mama és a tv, 83 × 140 cm, 2009

A fürdő, 95 × 63 cm, 2008

rohanásában sokszor nem is regisztrált látványt ragadva ki és értelmezve át (akár a *Kis Buddha egy McDonald's előtt*, ami burkolt társadalomkritikai töltete mellett az ajtó előtt kéregető kisiú egészen egyedi, humorral fűszerezett vizuális parafrázisa). Máskor a sötét háttérből time-lapse megoldással a mozgásban lévő művész (*A rúgás, A rúgás 2*) vagy közeli családtag megsokszorozódott alakja rajzolódik ki (pl. *Mama-klón*), fura, abszurd helyzeteket eredményezve. A 2010-es évek munkái még főként a realista látványból indulnak ki, az alkotó mindennapi életéből kiragadott részletek, emberek és helyszínek életképszerű ábrázolásával: misztikus külső-és belső (esetenként egészen éteri) terekben a grafikus közeli barátai vagy családtagjai jelennek meg színpadias beállításban, gyakran egészen fura állatok társaságában. A látvány abszurditását fokozza, hogy esetenként a kép fejjel lefelé fordul (*Őzek a plafonon*), megsokszorozódik vagy tükörben szimmetrikusan megduplázódik (A B&V projekt, *Csak az olvassa... József Attila*).

Külön csoportba sorolhatjuk azokat az ugyan-csak ebben az időszakban készült grafikákat, ahol a családi élet intim pillanataiba nyerünk betekintést,

Ózek a plafonon, 90 × 80 cm, 2017

a kert vagy a nyaraló udvarán spontán pillanatfelvé-
telként megörökített munkálatok közben (akár *A sátor*,
Csillagkapu 2B53, azaz *a kinti pottyantós építé-
se* vagy *Földreszállás*). Ezek, bár átlagos, hétközna-
pi tevékenységeket jelenítenek meg, a címadás révén
a művész mitikus-történelmi (*Traian fia*) vagy sci-fi
konnotációval ruházzal fel őket, ismételten egy kis
humort csempészve a képekbe. E meghitt, bensősé-
get árasztó munkákon feltűnő viszont, hogy a
művész jelenléte csupán voyeurként, árnyéka révén
válík érezhetővé – akár egy külső megfigyelőé vagy
fotósé, aki bár gyönyörködik a látványban, nem
részese annak.

A 2010-es évek végén Szabó András egy egé-
szen új vonulattal jelentkezik, amely megmarad
ugyan a figuratív ábrázolás keretei között, de ugyan-
akkor, klasszikus értelemben szakít is vele. Ezek is
nagyrészt követik korábbi munkáinak sorozatszerű
felfogását, a művész életteréből kiragadott szemé-
lyek és helyszínek ábrázolásával, viszont az emberek
helyét a hétköznapi tárgyak részleteiből montázsolt
robotszerű lények veszik át, ők tekintenek vissza a
nézőre a fekete háttérből misztikusan kirajzolódva.
A sötétségből kibontakozó figurák javarészt ugyan
mellőzik az emberi formát, de a szerszámдарabok-
ból, tengelyekből, különböző csövek és bádogdobo-

Műanyag érzelmek, 100 × 140 cm, 2007

zok részleteiből összeállított alakok testtartásukban, gesztusaikban kísértetiesen magukon viselik az elmagányosodott ember emlékét. Meglepő, hogy az alkotónak mennyire kifejező karaktereket sikerül felépíteni az ócskavas hulladékból, amelynek köszönhetően a néző számára nem okoz gondot egy-egy figura beazonosítása (persze, a gyengébbek kedvéért ott a cím is), akár a *Ferenczyék*, *RoboBoti*, *Ádám* vagy *Bíró-robot*. *Egy megszokott nap az irodában* még átmenetet képez a figuratív és robotszerű ábrázolás között, zseniálisan ötvözve a kettőt: az emberi test folytatásában fej helyett már egy árammal ellátott, TV-hez csatlakoztatott, inkább alkatrészszerű mintsem testrészszerű emlékeztető doboz veszi át, ám az ábrázolt alak ennek ellenére sem válik a 21. századi elgépiesedett ember durva kritikájává, hanem megmarad egy szimpatikus, szerethető lénynek. Bár ezen antropomorf figurák elvesztették az emberi test hús-vér realitását, megtartották személyiségüket és identitásukat. Jelenlétük nem frusztrálóan rideg, elriasztó, sőt, ellenkezőleg! Látványuk szimpátiát, kíváncsiságot és empátiát ébreszt a nézőben, akár egy jól megrajzolt rajzfilm- vagy képregény-karakter.

Hasonló jellegű kísérletezés eredménye a *Simon* és *Simone* is, ahol, egy-egy teljes harci díszben álló férfi és női alak jelenik meg, amelyek bár antropomorfak, ágaskodó szarvaik, illetve a férfiarc

helyett megjelenő számárkóponya inkább egy bizarr őskori termékenységkultusz szobrainak parafrázisát juttatja eszünkbe. Gyöngyökkel és hímzéssel gazdagon díszített, a legapróbb részletekig kidolgozott ruházatuk – amely egy jelmeztervezőnek is büszkeségévé válhatna – mind a művész kreativitását és kezűgyességét dicsérik. Ezek a képek megőrzik az alkotójukra jellemző, barokkos chiaroscuro hatást, a fehér és fekete éles kontrasztját, a beállítások fokozott színpadiasságát, esetenként a felületek túldíszítettségét, ám megfigyelhető bennük egyfajta objektivitás. Kissé eltávolodnak a korábbi, nagyon személyes töltetű munkáktól, amelyeknek gyakran a művész vagy saját élettere is szereplője volt. Annak ellenére, hogy tudjuk, némelyikük a barátot, ismerőst vagy éppen a babysittert ábrázolja, a semleges, éteri háttérből fényképszerűen kirajzolódó figurák kívül állnak időn és téren. S ezeket az alakokat Szabó András a végtelen űr sötétségéből bontja ki és teremti hús-vér élőlényekké, már szinte a trompe-l'oeil, szemet megtévesztő festészet határait súrolva ezzel.

A magányos bádogemberek sorát az utóbbi két év folyamán ismét főként a művésznak kedves személyek és pillanatok fotórealisztikus hűséggel megrajzolt ábrázolása töri meg (pl. *A biciklisták védőszentje*, *Kolozsvári festőlány ecsettel* vagy a *Gótikus elmeu-tató*). Bár ezeken a képeken nyomon követhető

Földreszállás, 94 × 112 cm, 2020

Keretezve, 70 × 115 cm, 2024

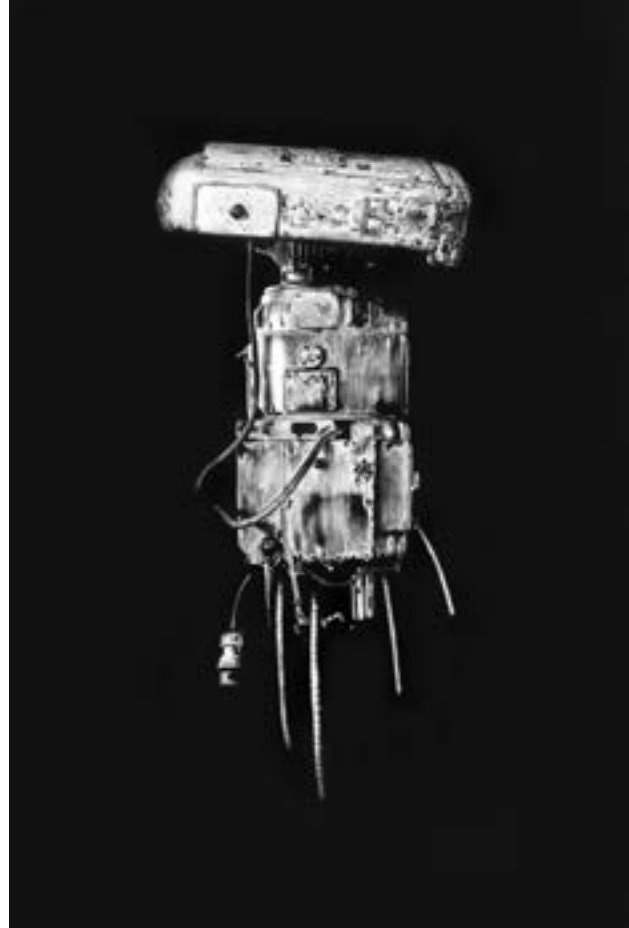

emberábázolásnál az alkotó ismét visszatér a korábbi, abszurd, humoros asszociációk alkalmazásához (akár a fejre helyezett fogaskerék-glória *A biciklisták védőszentje* esetében), ezek nyelvezetükben jóval letisztultabb, minimalistább grafikák. A nagyobb egynemű síkokból való építkezés leginkább a *Kolozsvári festőlány ecsettel* című képen szembeötlő, ahol a fura perspektívának és fény-árnyék hatásnak köszönhetően a látvány már-már illuzionisztikus hatást kelt. S éppen ennek a térrel, perspektívával, síkokkal és árnyékkal való játéknak köszönhetően De Chirico és Magritte művészetére való utalás érezhető ki belőle. Ismereteinket tesztelve, a konkrét művészettörténeti utalások sorát folytatják a *Keretezve*, illetve a *Koons Bunny* és *Popeye* című grafikák is, amelyek múzeumok kiállítótereiben készült fotók alapján születtek. Míg az első kép a képben kompozíciós eljárással felismerhetően a párizsi Musée d'Orsayban található Manet *Reggeli a szabadban* és James McNeill Whistler *Whistler anyja* című festményeit ábrázolja, Jeff Koons amerikai művész

32

Szent Sebestyén, 70 × 45 cm, 2023

Új gyerek a placcon, 120 × 84, 2019

szobrai esetében már nem a tér, a műalkotás és befogadó viszonya, hanem sokkal inkább a tükröződéssel való játék kap hangsúlyos szerepet (így fedezhetjük fel a nyusziban tükröződő művész alakját is vagy a Popeye mögötti üvegfelület tükröződéseiben a párizsi Pompidou Központ épületének jellegzetes szerkezeti elemeit).

Szabó András minden egyes bemutatkozásával ismételen új és új kihívások elé állítja a befogadót. Bár kísérletező alkat, technikáját és stílusát tekintve nagyon következetes és kitartó művész. Útkeresése, folyamatos megújulása inkább a frissebb sorozatok témájában, inspirációs forrásában, asszociációs képzetársításában keresendő. Képei ellenpontját képviselik a letisztult, ipari minimálnak, újraélesztve a barokk ellenpólusokra épülő ábrázolásmódját és a manierizmus kidolgozottságát, ötvözve a 21. századi globalizált világ elemeivel. Grafikái a hétköznapi élet banális jeleneteinek sajátos misztériumát ábrázolják, személyes isteneket, bálványokat, hősöket vagy rettegett szörnyeket teremtve. S bár munkássága formailag nem köthető az utóbbi időben gyakran emlegetett *kolozsvári festészeti iskola* figuratív ábrázolási stílusához, jellegzetes színfoltját képviseli a kolozsvári, erdélyi és magyar kortárs képzőművészetnek.

A kiállítás katalógusában megjelent szöveg alapján

A biciklisták védőszentje, 40 × 30 cm, 2022

A kiállítás az EMŰK-ben 2024. szeptember 21-ig látogatható.

Györgyfalva fölött az ég (Galactus születése), 110 × 82 cm, 2024

Simone, 94 × 65 cm, 2019

Szabó András

szaboctopus@gmail.com

Marosvásárhely, 1980. 10. 15

2006 januárjában elnyerte a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Illyés Közalapítvány által meghirdetett, hat hónapra szóló Hollósy Simon Képzőművészeti Ösztöndíjat.

2007 és 2011 között a bukaresti Anaid Art Galériával kiállító művészként működik közre, 2010 februárja és 2013 márciusa között a kolozsvári Korunk Stúdiógaléria kurátora.

Tanulmányok

1991-1999 Marosvásárhelyi Művészeti Középiskola

1999-2003 Kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezői Egyetem

2003-2005 Mesteri képzés, Kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezői Egyetem

Alkotótáborok

2001/2002 Szerencsi Alkotótábor 2011/2012 Jelsa (HR) Alkotótábor

2018 KASZ-Kecskeméti Acélszobrászati és Képzőművészeti Szimpozium

Egyéni kiállítások

2024.07.19 EMÜK, Sepsiszentgyörgy / 2022. 05. 25. Fény és árnyék, Szent Cirjék templom, Sulzburg / 2017. 10. 05. Részletek egy valószínű valóságból, City Art Space, Double Tree by Hilton, Kolozsvár / 2016. 06. 24. Istenek és szörnyek, Múteremkiállítás, Kolozsvár / 2015. 09. 17. Az árny fénye, MB-XL Galéria, Brüsszel / 2015. 02. 03. Karcok, Kohn Galéria, Párizs / 2014. 11. 05. Szent szemetünk, Kaja Tanya vendéglő, Kolozsvár / 2013. 12. 17. Szabó András, MAGMA Kortárs Művészeti Kiállítótér, Sepsiszentgyörgy / 2012. 06. 21. Waldorf, Várfok Galéria, Project Room, Budapest /HU/ 2012. 03. 29. Waldorf, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár / 2010. 03. 23. Clasic Galactic, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár 2009. 10. 14. Electrobaroc, Mátyás ház Galéria, Kolozsvár / 2007. 02. 22. cyberstar, Anaid Art Gallery, Bukarest / 2006. 06. 20. Nylon-epidermisz, Artkatomba Galéria, Budapest /HU/ 2006.06.06. Törékeny, Bulgakov Café, Kolozsvár / 2005. 11. 03. A Konyhában, Bulgakov Café, Kolozsvár / 2004. 03. 10. A Vitamin, Ataş Galéria, Kolozsvár / 2002. 12. 06. Szabó András, Ataş Galéria, Kolozsvár

Duett kiállítások

2023.08. Új narratívák, Juhos Sándor festőművész társaságában, Kolozsvári Művészeti Múzeum / 2017. 05. Duo Tara von Neudorf / Szabó András, Műterem kiállítás / 2017. 10. Act Anima, Juhos Sándor festőművész társaságában, Nano Galéria, Centrul de Interes, Kolozsvár / 2013. 08. A diszlet, Pórszász Áron fotográfus társaságában, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár / 2009. 11. A botmixer boszúja, Ferenczy Botond Tamás grafikus társaságában, Insomnia kávéház, Kolozsvár / 2009. 01. Cyberromance, Ferenczy Botond Tamás társaságában, UAP Galéria, Marosvásárhely

Csoportos kiállítások

2023. 03. 23. Trimaginarium 2.0, Megyeháza Galéria Csíkszereda / 2023. 02. 09. Anyag és szellem, Xponential Transylvania, Kolozsvár / 2021. 09. 15. Ősztön, EMÜK, Sepsiszentgyörgy / 2021. 08. 23. Kolozsváron alkotó fiatal művészek kiállítása, Zemplén Fesztivál, Sárpatak /HU/ 2020. 08. Mimesis 8, Bánffy Palota, Kolozsvár / 2019. 10. Kereszteződések, Balassi Intézet, Bukarest / 2019. 08. Kereszteződések, U.A.P. Galéria, Marosvásárhely / 2019. 03. Trimaginarium, City Art Space, DoubleTree by Hilton, Kolozsvár / 2018. 10. KASZ-Kecskeméti Acélszobrászati és Képzőművészeti Szimpozion, Hotel Sheraton, Kecskemét /HU/ 2018. 03. Halucinariium, Halucinariium Loft, Bukarest /RO/ 2018. 11. Hit és szabadság, EMÜK, Sepsiszentgyörgy / 2018. 10. Kereszteződések, Balassi Intézet, Bukarest / 2018. 08. Kereszteződések, U.A.P. Galéria, Marosvásárhely / 2017. 08. Kereszteződések, U.A.P. Galéria, Marosvásárhely / 2015. 12. Fekete fehér Biennálé, Szatmárnémeti Megyei Múzeum 2014. 08. Mimesis, Continental Szálloda, Kolozsvár / 2013. 08. New York, New York, Continental Szálloda, Kolozsvár 2012. 10. Jelsa 2, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár /

2012. 04. Affinités electives, un dialogue Belgo-Roumain, Belga Nagykövetség, Bukarest / 2011. 10. Jelsa, Korunk Stúdiógaléria, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár / 2010. 12., Játszóter, Korunk Stúdiógaléria, Kolozsvár / 2009. 05. Komm/Mac/Cam, Kortárs Művészeti Modul 1. Heltai Vendégház, Kolozsvár / 2009. 03., Bukaresttől Párizsig. Egyfajta rálátás a román művészetre, Drouot Montaigne, Párizs /F/ 2008. 04., 7paralel7, Etajul 3/4 (MNAC), Nemzeti Színház, Bukarest 2008. 09., 7paralel7, MOYA (Museum of Young Art), Bécs /A/ 2008. 03., Antagonism Cerebral, Segment Temporal, Anaid Art Gallery, Bukarest / 2007. 10., Delirium Tremens, Europa Artium 2007, Atas Galéria, Kolozsvár / 2007. 06., 5 éves a Bulgakov, Bulgakov Café, Kolozsvár / 2003. 11., XXXL, Bulgakov Café, Kolozsvár / 2003. 08., UAD Diplomamunkák, Galerija Mestina, Ljubljana /SL/ 2003. 04., Tilos Születésnap, Sapientia Egyetem, Csíkszereda / 2002. 09., Possibly/Maybe, UAP Galéria, Marosvásárhely / 2002. 08., Fény Galéria, Budapest / 2001. 09., Pince Galéria, Marosvásárhely / 2001. 08., Fény Galéria, Budapest

Simon, 94 × 67 cm, 2019

Lovassy Cseh Tamás

Türelem

Kassay Károly, ez a „*derék veterán színész*”, kilépett a kolozsvári Magyar Színház színpadára és elsírta magát. Vagy legalábbis könnybe lábadt a szeme. És nem a szerepe szerint. Mondjuk így: „civilből könnyezett”. 1923 decemberét írtuk. A Szamos partjára (ki)költöztetett (sétatéri) színház nagyterme kongott az ürességtől, pedig Kassay jubileumi előadását tartották. Tovább így – a *Keleti Újság* 1923. december 17-i lapszáma és Olajos Domokos beszámolója szerint: „*Az öreg, délceg, szegénységében és elhagyatottságában is büszke művész, midőn a rivaldán megjelent és a színház ürességtől tátongó nézőterén szétnézett, szemeiben könnyek jelentek meg. Ki tudná érzékeltetni a kimondhatatlan fájdalmat és keserűséget, amely a búcsúzó színész művész-lelkén átviharzott? Ezt érdemelte ő? Lehetséges volna, hogy Kolozsvár magyarsága, amelynek valaha ünnepelt kedvence, daliás bonvivánja volt, ma teljesen megfélekedezett róla?*”

Valóban lehetséges volna? Avagy: mi történt a Magyar Színházban?

A trianoni döntést követően az erdélyi magyar színjátszás addig soha nem tapasztalt, sajátos és megpróbáltatásokkal teli helyzetbe került. Tekintettel arra, hogy – a nyugat-európai színházi törekvésekkel szemben – Kelet-Európa hivatásos színházmozgalmait döntő mértékben a nemzeti öntudatra ébredés hívta életre, így azok – értelemszerűen – kevésbé tekinthetők kizárólag esztétikai jelenségnek, és a politikum mindig kiemelkedő hatást gyakorolt a színházi folyamatokra, ennek folyamányaként az 1918 utáni erdélyi magyar színjátszásra nézve is jóvátehetetlen következményekkel volt az impériumváltás, valamint annak politikai-közéleti vetülete.

A kialakult (történelmi) helyzetben a kolozsvári magyar nyelvű színjátszásnak számos nehézséggel kellett szembenéznie, mind közül pedig az egyik legégetőbb problémának a színház és színtársulat anyagi fenntartása bizonyult, mely szoros összefüggésben állt a nézőszám egyre rohamosabb csökkenésével is.

1923-ra valóban előállhatott az Olajos Domokos által megírt helyzet. Miközben a két világháború között a román színházak jelentős, évi rendsze-

LOVASSY CSEH TAMÁS (1992, Nagyvárad) dramaturg, drámaíró. A BBTE Színházstudományi szakán végezte az alapképzést, a Kortárs színház szakon mesterizett. Drámáit erdélyi és magyarországi színházakban is bemutatták. Rendszeresen publikál erdélyi irodalmi és szaklapokban.

rességű állami támogatásban részesültek, melynek összege átlagosan az évi 120 millió lejt is elérhette, addig a magyar színtársulatok egyáltalán nem részesültek e támogatásból, sőt, a román színházak által kötelező módon befizetett adó kétszeresét – a 13 százalék helyett 26 százalékos jegyadót – voltak kénytelenek befizetni az államkasszába. (Mindezt részletesen tárgyalja Kántor Lajos a Kötő Józseffel közösen jegyzett *Magyar színház Erdélyben 1919–1992* című kötetében.)

Nehéz, példa nélküli és megoldhatatlannak tűnő helyzettel kellett tehát megbirkóznia a kolozsvári teátrum vezetésének: egyedül az előadás-számok (ezáltal pedig a jegybevételek) drasztikus növelése jelenthetett (látszólagos) kiutat. Az eredmény pedig? Három-négy naponként új bemutató, minimális próbaidő, túlhajszolt társulat, megkérdőjelezhető művészi színvonal, elmaradozó, elégedetlen közönség. A fent már idézett *Keleti Újság* hasábjain Olajos Domokos így folytatja: „*[a kolozsvári magyarság] általában a magyar színházi előadásokkal szemben elzárkózó magatartást mutat. (...) Felmerül az önként előreugró kérdés: melyik távolodott el a másiktól, a színház vagy a közönség? (...) Ki beszél ma színházról? És aki beszél, az csak kézlegyintéssel és ajakbiggyesztéssel és a leghűvösebb kritika és tárgyilagosság hangján emlegeti a Magyar Színházat. Vajon a közönség távolodott el a színházról? Nem és ezerszer nem. (...) A színház iránti közhangulat és rajongás melegsége jutott fagypontra s a színház mai vezetősége, úgy látszik, nem tudja a közöny jégpáncélját az előadásokban megnyilvánuló magasfokú lelki és művészi feszültséggel és lelkeséggel feloldani.*”

Mindezek, valamint az ígért kulturális önrendelkezés elmaradásának ellenére a kolozsvári színház nemcsak megpróbálta átmenteni a (remélt) jobb időkre a kolozsvári magyar nyelvű színjátszást, hanem az impériumváltást követő évek nehézségei után tudatos építkezésbe és sajátos műsorpolitika kialakításába is kezdett. (Itt érdemes megjegyezni: az 1918 és 1940 közötti erőfeszítéseket, valamint a tényt, hogy Janovics Jenő és társai saját anyagi erőforrásaikat sem kímélve tettek meg mindent a kolozsvári magyar nyelvű színjátszás megmentéséért, amit az 1940-ben Észak-Erdélybe bevonuló magyar adminisztráció a legcsekélyebb mértékben sem értékelt, sőt, igyekezett figyelmen kívül hagyni.)

Az önfenntartásra ítélt kolozsvári intézmény vezetőinek és tagjainak az 1920-as és 1930-as években be kellett látniuk: a színház működését garantáló intézményes-anyagi keretek megszűntek, az önszerveződés útjára lépve pedig meg kellett teremteniük a túlélés keretfeltételeit. Ugyanakkor látnunk kell: a kolozsvári magyar nyelvű színjátszás ügyéért felelősséget érző elit nem kizárólag a túlélést jelölte meg, mint legfőbb célt. Kádár Imre (1921 decemberében és szintén a *Keleti Újság* hasábjain) így vallott az előttük álló feladatról: „(...) *gonddal ügyelnünk kell arra, hogy színpadi kultúránk az egyetemes fejlődés irányába igazodjék s a magyarság köteles áldozatkészségét ne zsákmányolhassa ki a vásári komédia, se a kritikamentes homályban burjánzó dilettantizmus, se pusztá üzletes törekvés.*”

Jól látható: miközben az egyre rohamosabban csökkenő nézőszám, a fenntarthatóság terhéből fakadó teltház-kényszer, valamint a kedvezőtlen adminisztratív-politikai környezet a kolozsvári magyar nyelvű színjátszás pusztá létét veszélyeztette, addig az intézmény számára magas művészi színvonalú, az egyetemesség irányába vezető szakmai utat jelöltek ki.

Miközben szintén Kádár Imre jegyzi meg a *Keleti Újság* 1924. január 1-jei számában, hogy „*az erdélyi színjátszás az utolsó évben semmit sem haladt előre. De csúszik, csúszik visszafelé*”, addig a színházvezetés megpróbálkozik a korábbi években bevált különböző ciklusok műsorra tűzésével, Kós Károly transzilvanista elgondolásán alapulva, valamint az erdélyi magyar nemzeti tradíció újragondolásának és felélesztésének szándékával pedig Janovics Jenő – az Erdélyi Irodalmi Társasággal együttműködve

– megrendezi az Irodalmi Olimpiászt, valamint éva-donként legalább négy magyar darab bemutatását vállalja. Ebből nő ki aztán azon drámapályázatok sora, amelyek bemutatkozási lehetőséget biztosítanak – többek között – Tamási Áronnak is.

A színház anyagi csődjének elkerülése érdekében nemcsak széleskörű társadalmi összefogás szerveződik, s így – a közösség által eltartott színház egyfajta autonómiát is nyer –, hanem a színházvezetés is mindent megtesz annak érdekében – az *Erdélyi Helikon* 1926-ban megfogalmazott elképzeléseivel összhangban –, hogy a művészi tevékenység és produkció szerves kapcsolatban álljon közönségével: ne csak neki, hanem róla is szóljon.

A színházi vezetés, sőt, a teljes erdélyi kulturális elit belátta, hogy a kolozsvári (és erdélyi) magyar nyelvű színjátszás jövője azon múlik, képesek lesznek-e egy sajátos, erdélyi színház-típus kifejlesztésére, amely közvetlen kapcsolatban áll közönségével, valamint a közösség által is megtapasztalt mindennapi kihívásokkal és érzékelésekkel. Kemény János, a kolozsvári színház későbbi (impériumváltást követő) igazgatója, ezt az újfajta, kívánatos színházi formát „nemzetközösségi színház”-nak nevezte.

Tanulság? A kolozsvári színházi vezetés az intézmény legmélyebb válságában belátta, hogy a teátrum egyetlen valós feladata ez lehet: a polisz ügyérő és a polisz lakóival együtt szólni. Az ehhez vezető út pedig a korabeli (erdélyi) magyar drámairodalom támogatása. Vagyis: amikor a színház már épp elveszteni látszik önfenntartó erejét és a teljes érdektelenségbe süllyed, az utolsó utáni pillanatban rátalál saját feladatára, és nekilát elmesélni saját közössége és közönsége történeteit. Mindebben a kor legjobb drámaszerzői a partnerei.

Ízlelgessük! Egy válságokkal teli időszak túlélni igyekvő közössége egyszerre lehetőséget lát a színházban, mely önmaga jelenét kezdi visszatükrözni. Felszabadító élmény lehetett: a színpadról visszahallani és -látni önmagad.

Kassay Károly mindezt nem várta meg. A korabeli sajtó beszámolóí szerint – megélhetési kényszerből – repatriált.

Mi, az utódok pedig, türelmesen várunk.

Ahogy a korábbi években is, a *Ketten egy páston* rovat az irodalom- és kultúrtörténeti érdekességek, évfordulók, megidézett életművek vagy éppen kortárs irodalmi-művészeti események kapcsán kíván felfedni izgalmas háttérösszefüggéseket, megvilágítani elfeledett aspektusokat. BOKA LÁSZLÓ ideitárs gondolkodónak, „társvívónak” VALLASEK JÚLIA Déry Tibor-díjas irodalom- és sajtótörténész, egyetemi oktatót kérte föl.

A FORDÍTÁSRÓL MA

Változatok fordításra

Könyvtárnyi irodalom és számos definíció létezik a fordításról: ezekben mindig valamiféle helyettesítésről, átalakításról, újrafogalmazásról, reprodukálásról vagy átkódolásról esik szó. A fordítás viszont elsődlegesen maga is mindig *értelmezés*. Interpretare – ahogyan a latin is mondja –, ami tolmácsolást és értelmezést egyaránt jelent. Magyarazást és magyaráítást tehát, ahogyan ékes anyanyelvünk is (azonos szótöböl kiindulva) igazít el bennünket e téren. Általános értelemben két nyelvi szöveganyag, két információtartalom, két jelrendszer, két kód, két reprezentáció köré épülő világ találkozása ez, amely szépirodalmi szövegek esetében hasonló értékű művészi szintet és minőséget feltételez.

A fordítás mindig egy *hosszú közös utazás* a nyelv(ek) mélyrétegeibe, gyakorlatát tekintve pedig kipróbálás és meggondolás, melyet mindaddig végeznek, amíg a forrásnyelvi szöveget minőségi célnyelvi szöveggé nem sikerül átfogalmazni. Mindez persze nem fordítási szabályok és törvények összességét jelenti elsődlegesen, nem is a hűségelvhez való ragaszkodást, hanem ezen szabályok sikeres gyakorlatba ültetését, s bár ez meglehetősen szubjektívnek is tetszhet, nagyon is professzionális keretekben kell történnie. Kardos László évtizedekkel ezelőtt már épp ezt az alkotó mozzanatot tekintette a műfordító munkája tulajdonképpeni lényegének. „A műfordítás ott kezdődik, ahol a szótár, a grammatika, a nyelvi invenció mintegy föladja irányító szerepét, s szóhoz jut a válogatás és árnyalás, a stílári ízeket és zenei effektusokat latoló nyelvi fantázia” – írta –, vagyis ott „ahol a fordítónak valami

személyes pluszt, valami egyéni ízlést, szubjektív művészi erőt is érvényesítenie kell a feladat megoldásában.” Megoldás pedig elvben annyi létezhet, ahányszor csak nekifutunk. A fordításra ezért *egy végtelen folyamat*ként is lehet akár tekinteni. Egy idegen nyelvű versnek több tucat magyar fordítása, magyaráítása létezhet, azokon belül pedig számos fordításkísérlet előz(het)i meg őket. Dsida saját bevallása szerint is mintegy bő tíz éven át küzdött Eminescu *Glosszájának* szép szövegével, amíg elégedett lett vele, vagyis három nekifutás, három verzió után egy számára is tetsző és elfogadható, az eredetivel egyenrangú magyar fordítást tudott letenni az asztalra.

Eközben a jó fordító, a „traduttore” – ahogyan az olasz szójátékkal többen érzékeltették – óhatatlanul „traditore”, vagyis áruló, csaló is lesz: ügyes interpretátor, aki az átültetés folyamatának labirintusában komoly, mondhatni ontológiai játékot úz, de aki

VALLASEK JÚLIA (Kolozsvár, 1975. október 13.)
irodalomtörténész, irodalomkritikus, műfordító,
a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikáció-
tudományi Karának docense.

BOKA LÁSZLÓ (Nagyvárad, 1974) József Attila-
díjas irodalomtörténész, kritikus, egyetemi docens,
az [MTA] Irodalomtudományi Intézet tudományos
főmunkatársa.

belátja azt is, hogy mindig több úton is célba lehet érni. Ezért fordítása érdekében óhatatlanul és szükségszerűen ferdít is – ahogyan Kosztolányi hangoztatta. Valamit elhagy, másutt viszont többletet ad. Kardos a *Nyugat* nagy versfordító nemzedéke különleges ismertető jegyének épp a „szép hűtlenség”-et tartotta, amelynek árán az idegen költői szövegből hasonlóan költői, ma úgy mondanánk, esztétikailag telített magyar szöveg születik. Rába György ezek alapján írhatta jogosan népszerű monográfiájában, hogy „nálunk magyaroknál a fordítás nem pusztán »fordítás«, adott idegen szöveg értelmileg hű és pontos visszaadása nyelvünkön, hanem ennél sokkal több: rangos művészet, melyet legjobb költőink műveltek és fejlesztettek úgyszólván tökéletessé”.

Mindez számos kétséget, kint, álmatlan éjszakát, nekibuzdulást és csalódást, áldozatot is kíván. Ahogyan Dsida írta: „csaknem szakadatlan bíbelődést”, „átvirrasztott éjszakák küzdését, a mázsányi papírt, közben elszívott sok ezer cigarettát s a siker telenség tengernyi bosszúságát” is.

Kosztolányi híressé lett kérdésére (lehet-e verset fordítani?) maga adta meg a sommás választ. „Nem lehet. Miért nem? Egyszerűen ezért: *désir* például azt jelenti magyarul, hogy *vágy*, a francia szó öt betűs és magas hangú, a magyar szó négy betűs és mély hangú. Ha pontosan fordítok, úgy, hogy egyetlen árnyalat se sikkadjon el, akkor a fordított szöveg majdnem azokat a fogalmakat kelti föl ugyan az olvasóban, mint az eredetié, de a fogalmak színe más lesz, merőben más, minthogy a szavak a versben nemcsak a fogalmak jegyei, de zenei értékek hangjegyei is.” Vagyis az olvasót a fordító, főként, ha ő maga is költő nem egyszerűen csak tartalommal, gondolattal óhajtja megragadni, de legalább ilyen mértékben hangulatokkal is, sőt, „érzékenyek is, hangokkal, összecsengésekkel.” „*Désir* helyes értelmi fordítása tehát: *vágy*, de zenei fordítása inkább ez lehetne, például: *vezír*” – összegezte Kosztolányi, hozzátéve, hogy legalább e két nehézség közt této-vázik az, ki idegen verset akar anyanyelvére átültetni. Az ő műfordításról vallott nézetei, akárcsak Walter Benjamin elvei megegyeztek abban, hogy a fordítás mindig *újraírás*, *újraalkotás* is tehát. Sokszor azért is, mert a minuciózus tartalmi hűségre törekvés éppen a mellékjelentések sokaságának kiiktatásával, az átvitt értelem elsikkadásával járhat.

Vannak olyan sikeres magyar fordításaink, amelyek mára nyelvi kultúránk szerves részeivé váltak. Goethe *Über allen gipfeln*-je, pontosabban a *Wanderers Nachtlied* második része, Poe *The Raven*-je, Verlaine *Chanson d'automne*-ja is ilyen, hogy csak pár példát említsek. Ezeket már magyar versekként

A sokat emlegetett, s nehezen beszerezhető Rába György kötet Babits, Kosztolányi és Tóth Árpád versfordításairól

(*A vándor éji dala*, *A holló*, *Őszi chanson*) ismerjük, tanuljuk, szavaljuk, fejből idézzük őket, minthogy kultúránk, kulturális emlékezetünk részeivé váltak. Babits *bon mot*-ja szerint a legszebb magyar vers ezért lehet Shelley *Óda a nyugati szélhez* című verse – Tóth Árpád fordításában. Tóth sokszor alkalmazta pályája során az „alkotó fordítás” gyakorlatát, ami bizonyos fokú szubjektívizálással, teremtő szabadsággal járt, akárcsak Kosztolányi fordításai. *A vándor éji dala* magyarítása esetében a békére intő fontos záró sorban a „ne félj”-t nem találjuk meg az eredeti német szövegben vagy a vers más magyar tolmácsolásai között. Ez olyan többlet, amit Tóth Árpád alkalmazott, tett hozzá, egészített ki, gondolt szükségesnek, ahogyan arra Poszler György is felhívta a figyelmet.

A „szép hűtlenek”-nek nevezett nyugatos nagy triászról, Babitsról, Szabó Lőrincről s Tóth Árpádról (akik 1923-ban jelentették meg az első teljes fordítását a *Les Fleurs du Mal*-nak), no meg a szubjektívizálásban leginkább renitens Kosztolányiról, s az ő képletes utódaikról (Weöresről, Jékelyről, Radnóti, Dsidáról, Vas Istvánról, Somlyó Györgyről) bátran elmondható, hogy folytatták azt, amit elődeik kezdtek a 19. században. A közvetítést, a kulturális transzfert, az átalakítást, a tolmácsolást, a nyelvi gazdaggá tételt tehát, amit többek között Petőfi, Vörösmarty

s főképp Arany vitt sikerre például a Shakespeare-életmű magyarra ültetésével. Nem feledhető ugyan- is, hogy mindezen folyamatok mögött nyelvi, kultu- rális vagy éppen történelmi sajátosságok húzódnak: a magyar eleve több idegen nyelvből fordít, mint ahányra őt fordítják, s ez nem csak az úgynevezett világnyelveken született irodalmi művek hazai átül- tetései miatt van így, hanem a környező országok irodalmi termésének tolmácsolásai okán is, aminek szükségességét épp irodalmi legjobbaink ismerték fel legkorábban.

Manapság ezért is a művészi értékű fordítások esetén a nyelvi vendégszeretetről is szó esik. A for- dítónak nincs ugyan teljeskörű értelmezői szabadsá- ga, de saját elvei és erudíciója (nyelvi, ritmikai, hangzásbeli tapasztalatai és eszközei) révén általá- ban az idegen lehető legpontosabb megismertetése a célja. Az egyidejűleg több kultúrában való jártas- ságnak, készségnek, kreativitásnak döntő szerepe van itt, ahogyan a történelmi kontextusok meghatáro- zó mivoltát is rendre kiemelhetjük, a fordítói gyakor- lat során mindazonáltal az *idegen és saját* párbe- széd-lehetőségeit kell elsődlegesen hangsúlyoz- nunk! Ezekben a föltételezett egyenértékűsége- re törekvés mint vágyott cél nem egyszerűen az *azonos* és a *más* fogalmaival dolgozik, s nem is csupán azok kulturális antropológiai hátterét érinti. A fordító „cse- lekszik”, vagyis tettet hajt végre, aminek nem „csu- pán” esztétikai, hanem fajsúlyos etikai aspektusai is lehetnek, ahogyan a nemrég elhunyt erdélyi érteke- ző, Jeney Éva is állította Paul Ricoeur-re hivatkozva, aki szerint a fordítói gyakorlat sohasem a szavak felől építkezik, hanem épp fordítva: tágabb össze- függésből (kultúrából), s a fordítandó nyelv világ- szemléletéből kiindulva jut el magukig a szavakig.

40

Korábbi *Zabhegyező* kiadások mellett a Barna Imre fordításában *Rozsban a fogó* címet kapott Salinger mű borítója

A fordító intenciói ezért is kiemelten fontosak, miközben az sem mellékes, amit Radnóti Miklós fordítóként hangsúlyozott, miszerint nem csak az egyén választ, hanem részben a mű választja (fogja, ragadja meg) a fordítóját magát. „Nem lehet »fordí- tani«, csak újra megírni egy idegen verset” vallotta, ezért „minden műfordítás, kísérlet.” Amihez a felké- szültség és alázat mellett szerencse is kell, akárcsak az orpheusi varázslathoz, hogy az aranygyapjat őrző sárkányt elaltassuk. Fordításkötetének ezért is választotta az *Orpheus nyomában* címet.

A fordítás a fordító *nyelvi gazdagodásának* is fontos eszköze (Babits *Pávatoállakja*, Kosztolányi *Modern költőkje*, Szabó Lőrinc *Örök barátaink* kötetei igazolták ezt), a külföldi nagyoktól tolmácsoló, nem- ritkán kezdő, ifjú költők egyénileg, és akár nemze- déki fellépésük szerint is „segítséget, igazolást, báto- rítást” kaphattak. „Amikor a modern líra még bitang jószág volt magyar földön, fémjelzett idegen verse- ket sorakoztattunk fel – érvként –, hogy az utunkat egyengesse”, írta Kosztolányi 1914-ben.

A fordítás mint rangos művészet persze kitűzött, vágyott cél s megengedő modalitás leginkább, ami idegen és saját ötvözetében születik. A napi gyakor- latban ugyanakkor számos fordítás lehet bűnrössz is, vagyis *félrefordítás*, égbekiáltó bakikkal, de lehet akár bizonyos értelemben *jobb is* (több vagy más) *mint az eredeti*. A „leiterjakabok” esete ma már nem is annyi- ra kirívó, mint a 19. században volt, annak ellenére, hogy összehasonlíthatatlanul több eszköz áll egy fordító rendelkezésére, mint akár csak egy-két évtize- de. A fordító rossz, kevés vagy hiányos nyelvtudása, s leginkább a szöveggörnyezet fel nem ismerése lát- ványos bakikat generálhat, ebből fakadóan egy-egy idegen kifejezést ma több fordítóprogram is szó szer- int, tehát rosszul fordít (még) le. Más a művészi „fer- dítés”, mely tudatában van az abszolút fordítás lehe- tetlenségének, legalábbis paradoxonának, s megint más a „jobb, mint az eredeti” ritka esete. A fordítás mint kulturális transzfer egyik legérdekesebb (és talán legritkább) válfaja az, amikor a fordító a teljes műre kiterjeszti a „teremtő áttétel” stratégiáját. Ahogyan a kérdésről több szemléletes példával élő Kappanyos András írta, Faludy György nevezetes Villon-átköltései például elkápráztatták ugyan a „kor- társ rajongókat és a hűséges utókort”, akik rácsodál- koztak, hogy „a későközépkori költő mennyire az ő nyelvükön szól”, hogy „a százéves háború káoszba fordult Európája mennyire hasonlít a saját élettapas- zatlatukra, hogy Villon huszadik századi dilemmákkal küszködik és olykor – legalábbis a kedély szintjén – megoldást is kínál rájuk.” Ez a reveláció azonban illuzórikusnak is bizonyulhat vagy akár visszaélésnek is, ha a kor politikai aktivizmusa vagy Brecht színhá-

zi nyelve felől szemléljük a lefordított szövegeket. Egy kevésbé kanonikus példával élve, az eredetit „felülmúló”-ként szokták emlegetni a *The Flintstones*-t, vagyis a „két kőkorszaki szaki” amerikai rajzfilmsorozatának magyar változatát (*Frédi és Béni*), hiszen az eredeti prózakomédiából Romhányi József páratlan magyar verses komédiát alkotott.

Sokszor szükség mutatkozik újrafordításra is. Szembe jön a mindig élénknek, elevennek mutakozó, olvasataiban megújulni kész eredeti, s a sokszor magyar nyelvezetét tekintve már idejét múlt, zárt, avíttas korábbi fordítás. E ponton a rögzültségekről is lehetne nyitni egy külön fejezetet: az Arany-fordította Shakespeare ikonikussá, már-már kultikussá is vált, sokáig ezért nem is mertek hozzányúlni a túlzottan „bearanyozott” Shakespeare-drámákhoz, ami azonban a színházi működés alap-létmódjába ütközött. A hetvenes évek úgynevezett rendezői színháza felismerte, hogy száz éves magyar szövegek mellett lehetetlen új kontextusokba állítani régebbi korok idegen nyelven született szövegeit, a hermeneutikai párbeszédhez új szövegfordításokra is szükség mutatkozik. Eörsi, Mészöly, Nádasdy, Varró s mások ezt a szükség-szerűséget követve kezdtek új fordításokba. A fordítás tehát jó értelemben vett *aktualizálás* is, vagy akár sikeres adaptációként is felfogható, a jelen időnek megfeleltetendő nyelvi „kor-szerűsítés” egyik formájának. Ami sértheti is egy pontig a konvencionálisan rögzült műveket, sorokat, az egyes értelmezésekhez kötött (generációs vagy történeti értékű) olvasatokat, elvárásokat. Pár éve kisebb botrányt okozott, amiért a *Zabhegyező* (*The Catcher in the Rye*) újrafordításakor az eredetihez sokkal közelebb álló címet (*Rozsban a fogó*) sikerült találni az ikonikus Salinger-műnek.

Nem szavakat, hanem világokat fordít ugyanis minden hiteles fordító, aki nyelvek és kultúrák, korok és eszmék, formák és rímek, elmélet és gyakorlat, próza és líra között mozog, ugyanakkor kényszerű nyelvi-földrajzi határok fölött is jár.

A legfontosabb mégis talán az, hogy a fordítás mindig közvetítés: újraalkotás és értelmezés egyszerre, képletesen egy olyan folyó, amelynek a medre ugyan látszólag kikövezett, az áramlatok, a hullámok és az örvények benne viszont gyakorta változhatnak, s amely mindig világokat köt össze. Nem szavakat, hanem világokat fordít ugyanis minden hiteles fordító, aki nyelvek és kultúrák, korok és eszmék, formák és rímek, elmélet és gyakorlat, próza és líra között mozog, ugyanakkor kényszerű nyelvi-földrajzi határok fölött is jár, s sohasem egyes darabokkal, hanem egész világokkal, kultúrákkal, életterekkel ismerteti meg, szembesíti olvasóit. E feladat szépségén túl annak kínjairól, terheiről és felelősségéről is elfeledkezni látszanak azok, akik manapság a fordítók munkáját oly kevésbé becsülik, vagy akik azt gondolják, a mesterséges fordítóprogramok majd elhozzák a Kánaánt, gyorsabbá és olcsóbbá teszik e műveletsort, vagy legalább feloldják a babeli átkot...

BOKA LÁSZLÓ

Aprópénz vagy mogyoró?

Nemrég egy polcrendezés közben jöttem rá, hogy immár több mint 30 éve foglalkozom műfordítással. Középiskolás diáklányként publikáltam a legelső fordítást, hol máshol, mint az iskola évkönyvében. A magyar származású francia író, Christine Arnothy debütregényéből (*J'ai quinze ans et je ne veux pas mourir / Tizenöt éves vagyok, és nem akarok meghalni*, 1955) fordítottam le egy nyúlfarknyi részletet, bizonyára tanári felkérésre.

E fordítói debüthöz egyetlen segédeszköz állt rendelkezésemre, Eckhardt Sándor még az ötvenes évekből származó *Francia-magyar kéziszótára*, amit

(az amúgy Jules Verne-fordító) nagyapámtól kaptam. Egyetemi éveim végére érve aztán román és angol nyelvből kezdtem fordítani, és ehhez a munkához már komoly eszközöket sikerült beszereznem: a *DEX (Dicționar Explicativ al Limbii Române)* egy velem éppen egyidős kiadását, illetve Országh László–Magay Tamás 1998-as *Angol-Magyar Nagyszótárát*. Ha valamilyen kifejezésre nem adott megnyugtató megoldást a szótár, keresgéltni kellett, szakkönyvekben utánaolvasni, kérdezősködni.

Ma a munkaeszközök jelentős része online elérhető, bonyolult kifejezéseknek lehet utánajárni

néhány kattintással, azt hihetnénk, a munkafolyamat jelentősen egyszerűsödött. Különböző fordítóprogramok, ha nem is profi műfordítói színvonalon, de többnyire érthető, értékelhető szövegváltozatokat produkálva másodpercek alatt végzik el azt a munkát, amire korábban rengeteg idő elment. Persze a tévedéseik, a melléfogásaik is látványosak, de ehhez „belül kell lenni a szövegen”, ismerni kell az adott kontextust, hogy az ember temperamentumától függően derüljön, kétségbeessen vagy felháborodjon a fordítóprogram által kidobott szöveg hibáin. Felületes olvasónak lehet, hogy fel sem tűnik. És felületes olvasók sokan vannak.

A fentiek alapján bárki joggal hiheti, hogy a műfordítás könnyed, kellemes és szórakoztató munka lett az elmúlt évek technikai haladásának köszönhetően. Afféle nyári hobbi. És valóban egyre inkább hobbitevékenység, csak-hogy ennek sem műfordítóként, sem olvasóként nem tudok örülni.

A könnyen létrehozható szövegvariánsok elterelik ugyanis a figyelmet arról, ami a műfordításban a legfontosabb: hogy itt nem csupán egy szöveg szemantikai értelme fordítódik át egyik nyelvről a másikra, hanem gyakorlatilag egy szöveg újraíródik egy másik nyelven. Egy műfordító, amikor egy adott kifejezés lehetséges szinonimái közt válogat, nem mindig arra figyel, hogy a jelentésben a kontextusba leginkább találót válassza ki, hanem arra is, hogy az hogyan fog illeszkedni az adott mondatba, szövegrészbe, és ennek függvényében élesít vagy tompít a hangnemen, itt elvesz valamit, amott hozzátesz. Megteremti egy adott szereplő jellegzetes nyelvét, szófordulatait egy másik nyelven, rímhelyzetbe emel olyan szavakat, amelyek az eredetiben nem csengtek össze. A műfordítói munka akkor lesz igazán sikeres, ha mondhatni atomi szintről kiindulva építi újra az eredeti szöveget.

Nem tudom nem alkotói munkának látni a műfordítást. Miközben ennek az alkotásnak ma szinte semmilyen művészi-társadalmi presztízse nincs. Magyar kiadói gyakorlatban ritkaságszámba

megy a fordító nevének kiemelése a könyv borítójára, és azért azt sem állíthatjuk, hogy ebben a magyar gyakorlat a nemzetközi trendek mögött kullogna. Egyelőre inkább csak azt lehet mondani: vannak kiadók, akik nagyobb figyelmet biztosítanak a műfordító munkájának, és ezt a borítón is jelzik.

Bár a szerző neve mellé kiemelt fordítói név a munka láthatósága szempontjából fontos, mégis-

csak szimbolikus gesztus, amely önmagában még nem tudja megteremteni egy szakma társadalmi presztízst. Vagy inkább újrateemteni.

Periférikus, kevesek által beszélt nyelv kultúrájaként ugyanis a magyar kultúrában hagyományosan jelentős szerepe volt a fordításnak és így a fordítóknak is, gondoljunk csak a felvilágosodás, nyelvújítás, romantika korának irodalmára. A huszadik századra a fordítás már háttérbe szorult az eredeti alkotás mögött, de azért a legismertebb szerzők egyúttal ismert műfordítók is voltak, elég, ha ezzel kapcsolatban arra gondolunk, hogy a modern költészet

jelentős része a *Nyugat* költőinek (az eredeti verziótól gyakran jelentősen elszakadó) fordításain keresztül ismert a magyar olvasó számára. A kommunista korszak szerzőbetiltásai idején a fordítás a gyerekirodalomhoz hasonlóan mentsvár lehetett éppen indexen levő alkotók számára, ennek köszönhetünk számos remek fordítást, jelentős szerzők tollából. Bár a hatalom megválogatta a fordításra kerülő műveket, a rendszerváltásig a műfordítás tisztességgel megfizetett munkának számított, a fordított művek pedig jellemzően alapos professzionális szöveggondozási folyamaton estek át. A fordító után nemcsak kiadói szerkesztő nézte át őket, hanem gyakran kontrollfordító is, ezáltal biztosítva, hogy komoly művészi értékű és az eredetihez illő szöveg kerül az olvasó kezébe.

Mindez a rendszerváltás után gyökerestől megváltozott. A könyvpiaci szabályok, folyamatok a műfordítások megjelentetésére is hatottak, és ezek nagy része nem kedvez az időigényes, „szöszölős”

A könnyen létrehozható szövegvariánsok elterelik a figyelmet arról, ami a műfordításban a legfontosabb: hogy itt nem csupán egy szöveg szemantikai értelme fordítódik át egyik nyelvről a másikra, hanem gyakorlatilag egy szöveg újraíródik egy másik nyelven.

(Vallasek Júlia)

minőségi műfordításnak. Vannak népszerű és kevésbé ismert nyelvek, kultúrák, alkotások, egy közismert, netán megfilmesített művet nagy eséllyel könnyebben adnak ki, mint egy kis, kevésbé ismert nyelven író szerző akár zseniális alkotását. Vannak sikersorozatok, netán valamilyen közösségi hálón (Instagram vagy újabban a Tik-tok) felkapott könyvek, amelyeket szinte futószalagon érdemes megjelentetni, ameddig nem csökken irántuk az érdeklődés. A határidők által diktált felgyorsult munkatempo mellett a szöveggondozás folyamatából lassan teljesen kikopott a kontrollfordító, esetenként maga a szerkesztés is lerövidült. Nem csoda tehát, hogy ha belepillantunk olyan közösségi oldalak, mint a Goodreads vagy a Moly.hu értékeléseibe, gyakran találkozunk elégedetlen olvasói véleményekkel, amelyek egy-egy fordítás minőségét kifogásolják. És ha hinni lehet a megadott példáknak, előfordul, hogy nem valamilyen ízlésbeli eltérésről van szó, hanem vaskos félrefordítást jelez a cseppet sem nyájas, hanem jogosan felháborodott olvasó.

Mi az oka annak, hogy miközben a fordítások száma nő, és immár nincs korlátozva az, hogy mi jelenhet meg magyar nyelven, a fordítások minősége csökken? (Nyilván jelennek meg komoly művészi színvonalú fordítások is, de itt most nem ezekről van szó.) Sohár Anikó 2023-as, *Parallèles*-ben megjelent angol nyelvű tanulmányában (*Working for Peanuts. The Economic Situation of Hungarian Literary Translators*) többek közt erre is keresi a választ. A 2008-ban, 2012-ben és 2020-ban műfordítókkal végzett három kérdőíves kutatás betekintést enged mind a műfordítói munka körülményeibe, mind ennek anyagi vonzataiba. Amint a cím is jelzi, ma a műfordító, legyen bár akármilyen jól képzett, aprópénzért dolgozik. (A „working for peanuts” kifejezést egyébként mind a DeepL, mind a Google Translate úgy magyarítja, hogy (földi)

mogyoróért dolgozik. Ennyit arról, hogy nincs is már szükség fordítókra.)

Egyszerűen összefoglalva: a műfordítás nem a műfordítók választása okán, hanem gazdasági kényszerből manapság egyre inkább hobbi, amiből megélni nem lehet, csupán élvezetből, szellemi önkiteljesedés okán végzi az ember. Ami azt is jelenti, hogy valami másból él meg, tart el családot, fizet villanyszámlát, így várhatóan azon a másik területen igyekeznek majd kiteljesedni, tovább tanulni, egyre jobbá válni. Az, hogy a műfordítók többsége voltaképpen hobbiból dolgozik, még nem jelenti azt, hogy szükségszerűen gyengébb minőségű szövegek kerülnek ki a kezük alól. Hobbit is lehet nagy szakértelemmel, odaadással, mesteri szinten művelni. Tudjuk, a lelkesedés csodákra képes. De nem kellene erre alapozni.

„Mivel a műfordítás meglehetősen nagy kihívással járó foglalkozás, amely rengeteg időt és erőfeszítést igényel a művelőitől, nyilvánvaló, hogy ha a társadalmi-gazdasági körülmények nem javulnak, a közeljövőben kevés főállású műfordító marad Magyarországon.” – hangzik a fentebb említett tanulmány végkövetkeztetése. Hogy ez ellen lehet-e tenni? Ha lehet, akkor leginkább azzal, ha megpróbáljuk láthatóvá tenni a közönség számára azt, hogy konkrétan mit is jelent a műfordítói munka, hiszen erről a legtöbb olvasó mit se sejt. Talán így az is körvonalazódik majd számára, hogy mit veszít(het) azzal, ha újra és újra azt tapasztalja, hogy nem egy újraalkotott, atomi szintről felépített szöveget olvas. Ha csupán korrekt (vagy akár hajmeresztő) változatokkal találkozik. Ha olvasás közben gyakran motoszkál benne az érzés: az eredetiben ez biztos jobb volt. Elárulom: az élményt. Azt, amiért érdemes lett volna elolvasni azt a könyvet. Vagyis mindent...

VALLASEK JÚLIA

Zöld fordulat zajlik politikai ellenszélben

Az Európai Unióban az elmúlt egy évben több kísérlet is történt a zöld átállás megtorpedózására, amelyek háttérben a legtöbbször éppenséggel az EU legnagyobb politikai ereje, az Európai Néppárt állt. Az ősszel összeálló új Európai Bizottság várhatóan változatlanul tartaná az irányt, de fokozottan figyelembe vennék a gazdasági érdekeket.

44 Annyira forró volt az idei nyár (is), és annyira elnyúltak az egymást követő hőhullámok, hogy vélhetően a legmegátalkodottabb klímataxadóknak vagy klímaszkeptikusoknak is megfordulhatott a fejében a perzselő napsütés elől menekülve: talán mégis valós jelenség a globális felmelegedés. Azoknak pedig, akik földgolyó valamelyik hűvösebb régiójában töltötték a nyarat, itt vannak az idei adatok: globálisan az idei év volt a legmelegebb a június, Magyarországon soha nem volt még ennyire meleg júliusban, Romániában pedig az idei hetedik hónap volt a második legmelegebb július az 1901-től számitott feljegyzések szerint.

Cikkünk írásakor augusztus még nem ért véget, de az Európai Unió Kopernikusz Klímaváltozási Szolgálatára szerint 2024 minden idők legmelegebb éve lehet. Az intézmény szerint a tavalyi év volt – a feljegyzések megkezdése óta – globálisan a legmelegebb esztendő, miután az ember okozta éghajlatváltozás és az El Nino természetes időjárás jelenség együttesen rekordmagas hőmérsékletet eredményezett. Ám az eddig ismert idei adatok arra utalnak, hogy 2024-ben a hőmérsékletek meghaladhatják a 2023-as rekordokat. Az éghajlatváltozás már júniusban katasztrofális következményekkel járt világszerte: több mint 1000 ember halt meg a mekkai zarándoklat idején a kánikula miatt. Szintén a kánikula okozta haláleseteket regisztráltak Új-Delhiben – ahol példátlanul hosszú ideig tartó hőhullám tombolt –, és a Görögországban nyaralók körében. Emellett jelentős aszálykárookra lehet számítani idén a mezőgazdaságban is.

Az Európai Unió Kopernikusz Klímaváltozási Szolgálatára (CS3) szerint a fosszilis tüzelőanyagok elégetéséből származó üvegházhatású gázok kibo-

CSEKE PÉTER TAMÁS újságíró, szerkesztő.
Az Agerpres hírügynökség szerkesztője,
a Transtelex portál munkatársa. Kolozsváron él.

csátása az éghajlatváltozás fő oka. A globális felmelegedés csökkentésére tett ígérek ellenére az országok eddig nem tudták közösen csökkenteni ezeket a kibocsátásokat, amelyek évtizedek óta folyamatosan emelik a hőmérsékletet. Így a június végéig tartó 12 hónapos intervallumban a globális átlaghőmérséklet a legmagasabb volt, amit valaha feljegyeztek, 1,64 Celsius-fokkal meghaladta az 1850 és 1900 közötti iparosodás előtti időszak átlagát. Szintén az uniós intézmény hívta fel a figyelmet arra, Európában a felmelegedés kétszer olyan gyors, mint a globális átlag. Az európai éghajlat felmelegedése az előregedő népességgel és a városi területeken élők növekvő számával összevetve „súlyos következményekkel jár majd a közegészségügyre nézve” – mutatott rá a CS3 idei júliusi jelentése, hozzátéve, hogy „a hőhullámok elleni jelenlegi intézkedések hamarosan elégtelennek bizonyulnak”.

Idézett friss jelentésében az uniós intézmény nem mondott újat. A klímakutatók sorozatos veszharangkongatásai után már több mint egy évtizede konszenzus alakult ki nemzetközi szinten a döntéshozók körében arról, hogy az éghajlatváltozás olyan globális fenyegetést jelent, amely ellen a világ összes országának egymással együttműködve kell küzdenie. Ennek megfelelően a világ vezetői 2015-ben az ENSZ által szervezett párizsi klímacsúcson ambiciózus új célokat fogadtak el az éghajlatváltozás elleni küzdelem terén.

A 2016. november 4-én hatályba lépett párizsi megállapodást aláíró országok – a többi között – azt tűzték ki célul, hogy a klímaváltozás kedvezőtlen hatásainak csökkentése érdekében az átlaghőmér-

IIIIII

*A Green Dealhez
augusztusban csatolt
vészfék-mechanizmusról
a környezetvédők azt
gondolják, felvizezi
a jogszabályt*

séklet emelkedését megpróbálják legalább 2 fok alatt tartani az iparosodás előtti szinthez képest. Az aláíró országok közt volt az EU összes tagállama is, amelyek később tovább léptek: 2019 végén elfogadták a rendkívül ambiciózus zöld megállapodást (Green Deal). Az egyezmény távlati célja, hogy az EU 2050-re klímasemleges gazdasággá és társadalommá váljon, köztes célja pedig az, hogy az uniós kibocsátásokat 2030-ra az 1990-es szinthez képest legalább 55 százalékkal csökkentsék. Ehhez kapcsolódóan az Európai Bizottság előterjesztette az „Irány az 55%!” nevezetű intézkedéscsomagot. Ez egy sor jogalkotási javaslatból, valamint meglévő uniós jogszabályok módosító tervezetéből, amelyek hozzásegítik az EU-t az üvegházhatású gázok nettó kibocsátásának csökkentéséhez és a klímasemlegesség eléréséhez. Az intézkedéscsomag elemeinek javát már sorra elfogadták a tagállamok. Az egyik legnagyobb visszhangú javaslatot, a belső égésű motorral szerelt új autók értékesítésének 2035 utáni betiltását 2023 tavaszán fogadták el.

A gond az, hogy az éghajlatválsággal kapcsolatos globális konszenzus megbomlott az elmúlt 6-8 évben. Egyre zajosabbak lettek a klímaváltozást megkérdőjelező vagy egyenesen tagadó politikai szereplők, akiknek a hangadója Donald Trump volt. Mandátuma első évében, 2017 júniusában az amerikai elnök bejelentette, hogy az Egyesült Államok kilép a párizsi megállapodásból, így a klímaváltozás elleni nemzetközi fellépés igen jelentős csapást szenvedett. Három és fél évvel később az utódja, Joe Biden a beiktatása napján elnöki rendelettel visszaléptette az Egyesült Államokat a klímaegyezménybe.

Trump viszonyulása az éghajlatváltozáshoz ferőtőzőnek bizonyult. A 2019-2024-es uniós ciklusban, az Európai Bizottság jelenlegi (és következő) elnöke

Ursula von der Leyen – a Zöld Megállapodás ötletgazdája – mandátuma idején az Európai Unióban a szélsőjobboldal izmosodásával egyidőben felerősödtek klímaszkeptikus hangok. Ez arra készítette az EU legerősebb politikai pártcsaládját, a jobbközép Európai Néppártot (amelynek az RMDSZ is tagja), hogy az EP-választások közeledtével finoman fogalmazva mérsékeltebb lelkesedéssel viszonyuljon a zöld átálláshoz. Ennek a jelei már tavaly megmutatkoztak, amikor az EPP elnöke, Manfred Weber hevesen kampányolt a Green Deal részét képező természet-helyreállítási jogszabály tervezete ellen, amit az Európai Parlament végül kis többséggel megszavazott. A javaslat lényege, hogy 2030-ig megvalósuljon az EU szárazföldi és tengeri területei legalább 20 százaléka, 2050-ig pedig az összes helyreállításra szoruló ökoszisztémának a helyreállítása. Az EPP arra hivatkozva ellenezte az Európai Bizottság tervezetét, hogy károkat okoz a gazdáknak és élelmiszer-áremelést eredményez. A jogszabály végleges formáját egyébként idén augusztusban fogadta el utolsó döntéshozóként az EU Tanácsa. Ebbe a változatba azonban bekerült egy vészfék-mechanizmus, ami lehetővé teszi az Európai Bizottságnak, hogy egy évig megbénítsa a rendelet alkalmazását, ha veszélybe kerül az élelmiszerellátás. Ezt a módosítást a környezetvédők a jogszabály felvizezésének tartják. „A vészfék-mechanizmusnak nincs értelme, hiszen az élelmiszerellátásra a legnagyobb veszélyt az élővilág összeomlása jelenti” - mondta Ariel Brunner, a BirdLife Europe nevű szervezet regionális igazgatója.

Idén februárban számos uniós országban tüntetéseket tartottak a mezőgazdasági termelők, akik néhány napra Brüsszelt is „megszállták” a traktorjakkal. Országspecifikus problémáik mellett a gazdák a zöld átállás ellen is demonstráltak, ami az agráriumtól is költséges erőfeszítéseket követel. A radiká-

lis jobboldal – Romániában az Románok Egyesüléséért Szövetség - igyekezett is politikai tőkét kovácsolni az elégedetlenségből, az európai parlamenti választásokra készülő kormányok pedig elkezdtek engedményeket tenni a tüntető termelőknek. Engedményeket tett az Európai Bizottság is: Ursula von der Leyen bejelentette, hogy a gazdák tiltakozása és az EP-vel, valamint a tagállamokkal való tárgyalások elakadása miatt visszavonják a növényvédő szerek használatának 50 százalékos csökkentését célzó javaslatukat. A Green Deal részét képező jogszabály tervezetét eredetileg 2022-ben terjesztette elő az Európai Bizottság. A kezdeményezés különös figyelmet fordított volna a városi zöldterületekre és a Natura 2000 védelmi területekre, ahol teljes tilalmat irányoztak elő 2030-ig. Nyilvánosságra hozatala után a javaslat azonban heves ellenállásba ütközött. Az ipari gazdálkodás és növényvédőszer-ipar lobbija mellett az EU konzervatív politikai erői is elleneztek: az Európai Néppárt ez esetben is kulcsszerepet játszott abban, hogy tavaly az EP elutasította a javaslatot. Emellett az EU Tanácsában is megrekedtek a tárgyalások.

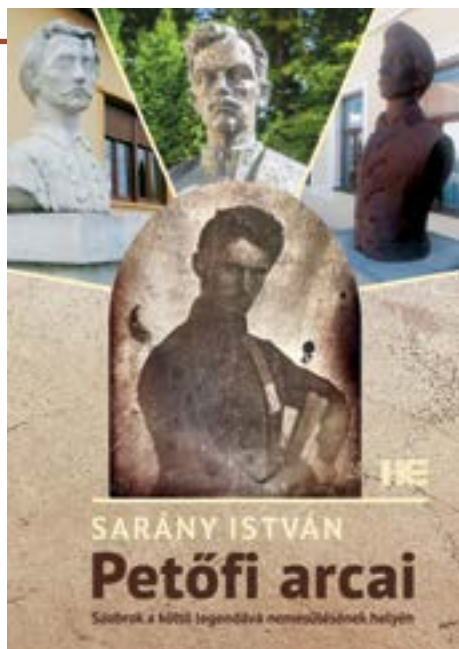
Az ideai EP-választások közeledtével Európai Néppárt a Green Deal „ékkövének” tekintett intézkedés, a belső égésű motorral szerelt új autók értékesítésének 2035 utáni betiltásának ügyében is visszakozni látszott. Legalábbis erről tanúskodott az EPP választási programjának januárban kiszivárgott tervezete. E szerint a Néppárt hatályon kívül helyezné a belső égésű motorok kivezetéséről szóló uniós jogszabályt. Ez a célkitűzés a német keresztényde-

mokraták (CDU) javaslatára került be a tervezetbe, de az EPP végül úgy döntött, kihagyja a programjából, hogy ne hozza kényszerhelyzetbe főbiztosjelöltjét, Ursula von der Leyent. Amúgy korábban az Európai Bizottság Németország – pontosabban a német autóipar – nyomására valamelyest már lazított a tiltáson. A tavaly márciusi döntés lehetővé teszi az ilyen motorokkal felszerelt új járművek regisztrációját 2035 után is, de csak abban az esetben, ha teljes mértékben úgynevezett e-üzemanyagot használnak.

Mindenesetre az EP-választások után továbbra is az Európai Néppárttá a legnagyobb frakció az Európai Parlamentben, amely bizalmat szavazott a Green Deal kezdeményezőjének, Ursula von der Leyennek is, aki így további négy évre az Európai Bizottság elnöke maradhat. Jelzésértékű, hogy a főbiztos a szavazáskor a mandátumaik negyedét elveszítő zöldek támogatását is megkapta. Mint ahogy jelzésértékű az is, hogy a világ egyik legnagyobb környezetvédelmi szervezete, a WWF így fogalmazott az Ursula von der Leyen újraválasztása után kiadott közleményében: „Az abszolút többség megszerzésével von der Leyen megerősítette, hogy továbbra is kiáll a Zöld Megállapodásban rögzített célok megvalósítása mellett. Ugyanakkor a programja az (agrár)ipari igényekhez igazodik, amelyek gyakran ellentétesek az emberek egészségét és biztonságát védő környezetvédelmi előírásokkal. A természet fontosságát csak elvétve említi, és hiányzik a teljesen megújuló energiarendszerre irányuló törekvés”.

CSEKE PÉTER TAMÁS

46

Sarány István: Petőfi arcai – szobrok a költő legendává nemesülésének helyén

A Holnap Könyvek újdonsága már kapható a könyvesboltokban, s közvetlenül is megvásárolható a kiadótól a holnap.ro oldalon

Petőfinek számos arca van. Az eltűnésének helyén és annak környékén állított szobrok is ezt példázzák: hol hős katonaként, hol lángelkű költőként, szerelmes ifjúként ábrázolják. A nemes anyagból készített alkotások, bár örökérvényűnek szánták őket, sok esetben efemernek bizonyultak, s noha a huzatos Kárpát-medencén gyakran végigsöprő impériumok és ideológiák mindenike megpróbálta magának kisajátítani, saját eszmerend-szerének igazolására felhasználni a költő személyét, élettörténetét és költészetét, az őt ábrázoló alkotások némelyike e történelmi viharok áldozatául esett. Cs. Szabó Lászlót idézve „igaz a mondás..., hogy a néző szemében, nem a látványban van a szépség”. Ez a megállapítás Petőfi arcaira hatványozottan igaz.

A politikai wrestling nem olimpiai sportág

FORGÁCS ÁRON kultúrantropológus, szerkesztő, fényképész, Pécsen született 1989-ben.

Pedig én nem is akartam megnézni a Párizsi Olimpiát, de a Facebook megint közbeszólt. Onnan tudtam meg, hogy zajlik vagy lezajlott a megnyitó ünnepség, hogy elkezdtek özönlenni a falamra az olimpiát becsmérlő bejegyzések és kommentek: blaszfémia, gyalázat, undorítás, döbbenet, erkölcstelenség, hányinger! Egyszerűen képtelen voltam kivonni magam ez alól az intenzív befolyás alól, és figyelmem szinte teljesen az olimpiai megnyitó felé fordult. De azért rögtön gyanítottam, hogy itt valami nincs rendben, mintha ez egy gerjesztett dolog lenne, mert nagyon hasonló negatív üzenetű szövegek és képek tömege jelent meg főképp azokról a portáloktól és személyektől, amelyek és akik addig is folyamatosan az alternatív narratívát tolták: oltásellenesség, járványtagadás, oroszpártiság, összeesküvések. Szóval nem hittem el becsszóra, bármilyen sokan is akartak engem meggyőzni erről, hogy ez egy ocsmány megnyitó volt, ezért olyat tettem, amit eddig még soha: felvételnél visszaneztem az olimpiai megnyitót az elejétől a végéig. Mind a négy és fél órát.

És szinte megnyugvással állapítottam meg, hogy a sejtésem kétszeresen is beigazolódott. Egyrészt egyáltalán nem volt ocsmány ez a megnyitó, sőt! Látványos, harsány, nem egyszer meghökkenítő, kissé túlzásúfolt, emiatt túl hosszú, de azért szórakoztató, helyenként pedig megrendítően szép és hatásos alkotás volt, teleszórva számtalan kultúrtörténeti utalással. De pont ez a gazdagság volt az, ami feldobta a magas labdát azoknak, akik másik balsejtelmemet igazolva beindították a tudatos Nyugat-ellenes médiaheccet. A háborgók a kézenfekvő megoldást, a kereszténység köpenyét és álarcát magukra öltve kiáltottak blaszfémiát a megnyitó, és főként a

szívárványos társaság produkciója miatt. Azt nem vették észre vagy inkább tudatosan figyelmen kívül hagyták, hogy a rendező Thomas Jolly milyen szépen adózott a keresztény hagyományok előtt a párizsi Notre-Dame templom restaurálását mutató képekkel. Bár az is igaz, hogy ezzel nem magát a keresztény hitet mutatta meg, hanem egy ikonikus épület felújításának a mozzanatával azt jelezte, hogy a franciáknál a kereszténység egy értékes, megőrzésre méltó kulturális hagyomány, de nem élő hit immár. És hogy mennyire rátapintott a lényegre, azt igazolja a szívárványosok produkciója miatt gerjesztett botrány, mert a háborgókat sem az élő hit készítette haragvásra, hanem szintén egy kulturális termék, a Leonardo da Vinci Utolsó vacsoráját parafrázáló festmény alapján rendezett élőkép, és az azt előadók iránt érzett undor és megvetés. Később kiderült, a táncosok nem is Leonardo híres falfestményét használták alapul, hanem egy németalföldi festő művét, aki a dionüszoszi lakomát festette meg. De az a kép meg állítólag Az utolsó vacsorát parodizálta, szóval kétszeres áttétellel mégiscsak Az utolsó vacsoránál kötünk ki. Ebbe az egy műalkotásba kapaszkodva építették fel aztán a keresztényellenes diskurzust, mert ezzel akarták elhíttetni az egész világgal azt, hogy a keresztényeket és a kereszténységet milyen óriási sérelem érte.

A jelenkori politikai eszmecsatározások az identitáspolitika ringjében folynak, ahol nem a boxhoz, hanem a wrestlinghez hasonló sport zajlik. Az identitáspolitikai bunyókban nem azok tudnak előnyt kovácsolni maguknak, akik több ütést visznek be az ellenfélnek, hanem azok, akik el tudják hitetni a közönséggel – a választópolgárokkal – azt, hogy mennyire fáj nekik a bekapott ütés, azaz hogy az ő identitásuk mennyire meg lett sértve, hogy aztán az ebből fakadó sajnálat állítsa a nézőket az (ál)áldozat mellé. A Nyugat-ellenes heccelők rögtön bele is ugrottak a hitüket durván megtaposott hívó lelkek áldozati szerepébe, és hergelték magukat és mindenki mást az olimpia teljes ideje alatt. A színjáték annál is hitelesebbnek tűnhetett, mert érzékenységük a keresztényeknek is van, ezért ők is megsértődhetnek, ha bántást érzékelnek. Márpedig a vallásos érzület az egyik legfontosabb és valóban az egyik legérzékenyebb vetülete az emberi identitásnak, ezért a dörzsölt hergelők ezt az érzékenységet fordították most identitáspolitikai harci eszközként

a szivárványos közösség és az egész nyugati világ ellen. Azért káros minden demokratikus rendszerre nézve az identitáspolitikát, mert ebben szinte lehetetlen racionális, a demokrácia lényegéhez tartozó értelmes vitát lefolytatni. Az identitáspolitikát alapvető stratégiája az, hogy minden a saját nézeteitől eltérő álláspontot támadásnak és sértésnek vesz, a józan megfontolásból és jóhiszeműen megfogalmazott ellenérveket is, hogy aztán erre a sértésre hivatkozva söpörje le az asztalról vita nélkül a saját érdekeitől eltérő összes szempontot. Nem mentetetni akarom a horogkeresztények mostani eljárását, amikor megjegyzem, hogy a sértődés politikája baloldali találmány és leginkább pont a szivárványos közösség él vele.

Mivel az olimpiai hergelés kapcsán nem tételvezhető fel sem jó szándék, sem józan megfontolás, tudatos ellentétstízítás annál inkább, ezért hiába kértek bocsánatot a rendezők mindenkitől, akik megbántva érezték magukat a megnyitó miatt. A megnyitó és az egész olimpia elleni gyűlöletstízítás olyanannyira hatékony volt, hogy még a Vatikán ingerküszöbét is elérte, amelyik több mint egy héttel a megnyitó és a rendezők bocsánatkérése után szólalt meg, hogy hangot adjon szomorúságának, amiért szerinte az olimpiai megnyitó szervezői nevetségesen tették a vallási meggyőződéseket. Úgy látszik, hogy még a keresztény hit legmagasabb fellegvárában sem fogadták el a bocsánatkérést – ami azért furcsa –, és azt a magyarázatot sem, hogy a vitatott élőkép nem a krisztusi eucharisziát, hanem a dionüszoszi szimpóziumokat jelenítette meg. Az is elkerülte a háborgók és a szomorkodók figyelmét, hogy a megnyitó fejezetekre bontva adott gazdag ízelítőt Franciaország (kultúr)történetéből, és a fejezetcímek is az országot és a francia népet jellemző hívószavak voltak. A szivárványosok produkciója részben, a Dionüszoszt idéző rész pedig teljes egészében a kilencedik, Obscurité, azaz Sötétség vagy Félhomály című fejezetben kapott helyet, ami többféle értelmezésre ad lehetőséget: a félhomályban, a társadalom perifériáján élőknek most adatott meg az alkalom, hogy a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt megmutassák magukat, de lehet, hogy azt jelenti, hogy a francia világnak vagy egy ilyen sötét, obskurus oldala is, persze nem „gonosz”, hanem angol kifejezéssel élve underground értelemben. Ők azok, akik a klasszikus gloire-tól, a grandiózustól, a dicsőtől eltérő szubkultúrában élnek. De az évezredek során a feledés homályába hulló pogány európai hagyomány felszínre hozását vagy mindezt együtt is jelenthette ez az obscurité. Ebben a megvilágításban sehogy sem tűnik a sátánizmus és a kereszténységellenesség dicsőítésének az a mintegy negyedórás produkció, ami miatt a fél világ felzúdult.

Olvastam kommenteket, hogy a muszlim hitet bezzeg nem parodizálták a megnyitón. Valóban, én a muzulmán hitre való utalásokat nem láttam, de rögtön hozzáteszem, hogy a több mint négy órás műsor során könnyen elképzelhető, hogy valami elkerülte a figyelmemet és mégiscsak volt ilyesfajta utalás. De ha ez így is van, és az iszlám valóban teljesen ki volt hagyva az utalásrendszerből, ez is a kereszténység javára írandó: más vallásoktól eltérően a kereszténységhez lehet szabadon viszonyulni, mert a keresztény hit lényege a szeretet, valamint a megbocsátásra való hajlam, amit az a remény éltet, hogy a bűnös előbb-utóbb megbánja bűneit. Krisztus megbocsátott az őt keresztre feszítőeknek, hát hogy ne bocsátana meg egy mai keresztény azoknak, akikről úgy véli, hogy nem viseltetnek kellő tisztelettel a keresztény jelképek, a keresztény kulturális termékek iránt, akik ráadásul bocsánatot is kértek? A nyugati civilizáció lényege is ez, hogy szabadon áramolhatnak a gondolatok, bármit kifejezhet az ember anélkül, hogy megköveznék érte (Jézus mondá: „Az vesse rá az első követ, aki bűntelen közületek.”), mert a sok téves, hibás, akár rossz szándékú elgondolás közül úgylis utat tör magának és érvényre jut az igazság. Más civilizációkban ez nem így működik: ott a vallásos és ideológiai dogmáktól való eltérés, és főként ezeknek az eltéréseknek a hangoztatása kockázatot jelent. A Párizsi Olimpia megnyitója azt mutatta meg, milyen az ízig vérig nyugati civilizáció, amelyik nem fél, nem tagadja le, nem nyomja el a megnyilvánulni akaró hangokat, hanem tudomásul veszi, és megvilágítja azt is, ami a félhomályban van. Nem szeretni kell a félhomályt, nem behódolni neki, hanem elfogadni tényként azt, hogy van. Valaminek a tudomásul vétele még nem jelenti annak kritikátlan elfogadását is, és a párizsi olimpiai megnyitó is az előbbi, nem pedig az utóbbi elfogadást propagálta. Mint ahogy láthatóvá tette azt is, hogy milyen áldozatokat hozott a francia nép a szabadság kivívásáért. A megnyitó egyik leghatásosabb jelenete volt a Conciergerie ablakaiban megjelenő levágott fejű Marie Antoinettek képe, miközben a Gojira együttes zúzott. Furcsa lenne úgy értelmezni ezt a francia történelemre utaló szekvenciát, mint ami a kivégzéseket és az emberek lefejezését dicsőíti. A hóbörgők persze megtették, és ebbe is sátánizmust láttak bele.

Nyilvánvaló volt, hogy egy olyan médiahadjárat áldozata voltam, aminek az volt a célja, hogy engem és a lehető legtöbb embert az olimpia ellen hangolják. Elkezdtem követni a nyugati és a román sajtót is, illetve azt, hogy a közösségi médiában a nem magyar közegből mi jön le az olimpia kapcsán. Azt tapasztaltam, sokkal kevesebb volt a kritikus hang, és az olimpiával kapcsolatos negatív toposzo-

kat – sátánista megnyitó, férfi boxoló a női versenyen, sportolókat megbetegítő Szajna – gyakorlatilag szintén csak az orosz szimpatizáns oldalak és személyek osztották meg. A magyar közeg sajátossága abban állt, hogy az olimpia szapulása nem az alternatív, hanem a hivatalos narratíva volt: a legfontosabb kormányzati hírforrások folyamatosan adagolták a becsmérlő üzeneteket. Hogy emögött milyen érdek állhat, az továbbra sem világos, de kedvezőtlen színben tünteti fel az olimpián elért magyar sportsikereket is. A hatalmi központoktól távol élő, titkos háttérinformációkkal nem rendelkező állampolgárok számára úgy tűnik, hogy valójában csak egyetlen országnak, na jó, kettőnek állt érdekében ennek a világméretű sporteseménynek a diszkreditálása: az olimpiáról kizárt Oroszországnak, illetve nyúlványának, Fehéroroszországnak. Az elmúlt évek történései már rávilágítottak arra, hogy Oroszország milyen rendkívül

hatékonyan használja a kibertérben trollhadseregét és a hozzájuk a világ minden tájáról csatlakozó hasznos hülyéket; még azok sem tudják kivonni magukat a fake-news hadviselés hatása alól, akik óvakodnak tőle. Így volt ez velem is, igaz, nálam a trollok pont ellenkező hatást értek el: elkezdtem nézni az olimpiát, és napról napra egyre jobban élveztem. Sokat izgultam, volt, amikor bosszankodtam, ámultam is olykor, de legfőképpen örültem ennek a hatalmas felsereglésnek, amelyen a világ szinte minden országa képviseltette magát. Nagyon szeretném, ha Oroszország és Fehéroroszország is visszatérne az emberiségnek ebbe a békés sportközösségébe, de ez kizárólag rajtuk múlik. Mert egyelőre rossz megmérettetésekre, a háborúra és a politikai wrestlingre gyúrnak, de ezek egyike sem olimpiai sportág, és ne is legyen soha.

FORGÁCS ÁRON

Gálfalvi Ágnes

Csak az ember ad ki könyvet

Beszámoló a 2024-es brünni Book Industry Forumról

Június van. Épp a kolozsvári újságíró szak éves Médiajelentés konferenciájáról hajtunk haza, Marosvásárhelyre a kurta, de annál hasznosabb észak-erdélyi autópályán, amikor jelez a telefonom. Meghívtak Brünnbe, a 2024-es Book Industry Forumra. Mint sejteni lehet, a romániai magyar könyvkiadás médiareprezentációjáról tartott előadásom nem hagy bennem optimista szájját a könyv-szakmában dolgozók kilátásait illetően, ezért is gyanakodva méregetem Petr Minarík emailjét, egy-fajta akadémiai scamet sejtve mögötte. Szerencsére már első guglizásra felszínre bukkannak az információk Minarík közép-európai kultúraszervezői tevékenységéről. Meggyőzött. Le vagyok nyugózva attól, amit látok: új, a felfedezés izgalmát kínáló, számomra ugyanakkor ismerős világrész a közép-európai

GÁLFALVI ÁGNES (1970) a kolozsvári Irodalomtudományi Intézet doktorandusza, műfordító, a Lector Kiadó vezetője. A rendszerváltás utáni romániai magyar könyvkiadás történetét kutatja.

kulturális együttműködés, különösen annak könyvkiadási szegmense.

Petr Minarík filmproducer egy könyvkiadót is vezet: a Větrné mlýny (Szélmalom) a szervezője az egyik legnagyobb közép-kelet-európai irodalmi fesztiválnak, az Authors' Reading Month-nak. A meghívott írók évről évre, július minden egyes napján felolvasásokat tartanak több nagy cseh és szlovák városban. Évente más-más ország a fesztivál díszvendége (idén Tajvan volt). Az Authors' Reading Month-on a díszvendégek és a vendéglátók tandemben olvasnak fel: egy tajvani író meg egy cseh (vagy szlovák, lengyel). A fesztiválhonlapon a párba rendezett profi portréfotók rendkívül beszédesek: egy tajvani arc meg egy közép-európai. Ennek a fesztiválnak volt a része június 17-18-án a könyvkiadók fóruma, melyen, mint később kiderül majd, a kiadók a *slow trading*, azaz „lassú kereskedelem” elvén kényelmes ritmusban ismerkedhetnek egymás műhelyének termékeivel, és ha sikerül, meg is vásárolhatják egy-egy könyv kiadási jogait. (Visszatérve a Větrné mlýny-re: elképedtem, mennyi az egyezés könyvkiadóm, a marosvásárhelyi Lector meg emez között. Az arcukat is hasonlít, és van egy közös kiadványunk: Maroš Krajiňak *Carpathiája* náluk jelent meg csehül, nálunk meg magyarul.)

Jó lenne az utazásig elolvasni legalább egy cseh könyvet, hogy ne a *von Haus aus* eredő *Švejk*-rajongásom adja meg a majdani brünni kommunikációm alaphangját. Ez a következő hetek totális hajtásában elmarad, de aztán a színpad előtti asztalokra rögtönzött kiállítási standon boldogan fedezem fel új ismerősöm, Markéta Hejkálová kiadójánál egyik kedves szerzőm, Jiří Kratochvíl könyvét, akiről

50

A brünni Husa na provázku (Lúd a madzagon) alternatív színház homlokzata

A színház belső udvarán kellemes bár várja a betérőket a szabad ég alatt

mellesleg kiderül, maga is brünni. Adja magát a beszédtema, Kratochvíl *Szomorú istene* a Hrabalköteteim mellett sorakozik ágyam fejénél.

Elovasok viszont egy *Nyest*-cikket (bővebb nevén *Nyelv és Tudomány* portál) arról, hogy csehre szlovákra vagy szlovákról csehre pontosan azért nem érdemes fordítani, mert a két nyelv beszélői nem értik meg jól egymást (engem meggyőzött, szellemes gondolatmenet), a *Kulter* portálon egy interjú Filip Klega underground költővel, amelyben hitetlenkedve látom: „Nálunk teljesen apolitikusak a díjak” – igen, az irodalmiak.... Az interjú, de a *Nyest*-cikk is kitér arra a tájainkról is ismerős jelenségre, hogy míg régebben minden cseh megértette a szlovák szövegeket, ugyanis a televízióban mindkét nyelven voltak műsorok, az utóbbi idők buborékosodó társadalmában, no meg a cseh tévé megváltozott politikájának betudhatóan egyre kevesebb alkalom van egymás nyelvét hallani, és egyre gyakoribb, hogy egy nyugat-csehországi, illetve szlovákiai fiatal angolul értsen szót egymással.

Az ember általában azért megy nyaralni, hogy kilépjen a komfortzónájából, mintegy zarándokútra induljon, megváltoztassa éltét, ha csak pár hétre is. Ez a nyári szabadságunkat félbeszakító brünni találkozó számomra *par excellence* betölti ezt a funkciót, hiszen valahogy el kell magyaráznom a cseheknek, szlovákoknak, lengyeleknek, ukránoknak, s ha lehet, a tajvaniaknak is, milyenek az erdélyi magyar szerzők, milyen körülmények határozzák meg az erdélyi magyar könyvkiadók munkáját. Amikor elfogadtam a meghívást, annyi információ állt a rendelkezésemre, hogy közép-európai könyvkiadói tanácskozás lesz. Gondoltam, a többi közép-európai viszonylag könnyen felfogja majd, amit kell. Mint kiderül, a

célközönséget nem utolsósorban a fesztivál tajvani díszvendégei képezik. A meghívottak listáján ezenkívül a grönlandi írószövetség is szerepel (a 38 fokos kánikulában kétszeresen is szürreálisnak tűnik). Hogyan mondjam el nekik?

Esztergomnál lépjük át a schengeni határt, mégpedig (szégyen, nem szégyen) a schengeni rendszer bevezetése óta először. A Ceaușescu-korszak szülötteként hátrasandítok a Mária Valéria hídon, nem lőnek-e utánunk, amiért nem mutattuk fel útlevelünket. De nem, és a második schengeni határátkelésig már annyira beleszokunk a szabadságba, hogy jóformán észre sem vesszük, máris Brünnben vagyunk.

Az Authors' Reading Month helyszíne a brünni Husa na provázku alternatív színház. A cseh név annyit tesz, mint „Liba a pórázon”. Kíváncsi vagyok, honnan ered; úgy tűnik, a nagy múltú brünni alternatív színházi életben van a nyitja, Josef Šmida rendező ugyanis 1942-ben ilyen címen vitt színre egy pantomim-előadást. Számomra (legalábbis) egymásra rakódó jelentésekkel terhelt a helyszín is, a kiadói fórum is, palimpszeszt, mint Közép-Európában oly sok minden: a barokk színházépület 1992-es átépítését (melynek során alternatív színházi előadások megrendezésére különösen alkalmas belső teret alakítottak ki) Örkény-darab bemutatásával ünnepelték. De nemcsak a minimalista belső tér tűnik modernnek a szecessziós karzatokhoz szokott szememnek, hanem a színház belső udvara is, ahol kellemes bár várja a betérőket a szabad ég alatt. A vendégek egy része a gangokon elhelyezett asztalkáknál üldögél. Engem a nagyváradi Moszkva kávézóra emlékeztet, amikor még a Szigligeti Stúdió szomszédságában volt, a hangulat is hasonló. Színház_belső udvar.jfif

IIIIII

A rendezvénynek
otthont adó színház
előadásainak plakátjai

SE

Július 17-én reggel kezdődnek a rövid, konferencia-előadásra méretezett kiadói bemutatkozások a színház előadótermében. A moderátor Pavel Drábek, a Hulli Egyetem professzora. Mint Patience Chuang, a tajvani SpringHill kiadó munkatársa később fogalmaz, „elvégezte a házi feladatát”: tájékozott, lényegbe vágó kérdésekkel segíti hozzá az előadókat, hogy mintegy kívülről látván előadásuk tárgyát, elmondják a földgolyó legváltozatosabb sarkaiból odagyűlt közönséget érdeklő részleteket. A kapcsolatépítés nem csak ceremoniális keretek között folyik; kollégámat jóformán a színházépületbe belépve megszólítja az egyik tajvani résztvevő: „Kérem, mutassa be nekem kiadójuk ajánlatát!” És ez így megy tovább. Jót beszélgetek Patience Chuanggal az ebédre várakozva. Ő is hivatalos gesztussal kezdi: átnyújtja nekem kiadója katalógusát, és kiadványaik szemlátomást előre megfogalmazott, rutinos ismertetésébe kezd. Érdekes könyveknek tűnnek amúgy, a megbeszélésen részt vevő tajvani kiadók általában igyekeznek globálisan értelmezhető, aktuális témákat (gender, migráció, női lét) kiemelni belőlük az európaiak számára. A beszélgetés Patience-szel akkor oldódik fel, amikor, visszautalva a marosvásárhelyi kiadómról pár órával azelőtt elmondottakra, emlékeztetem: az erdélyi magyar könyvpiac nagyon kicsi, a magyarországihoz pedig csak korlátozottan férünk hozzá. Épp ezért felelőtlenség lenne részünkről vállalni valamelyik könyvük magyar kiadását, hiszen borítékolhatóan elvesződne a kötet a magyar túlkínálatban. Együttérzően néz rám, és próbáljuk összehasonlítani az erdélyi és a tajvani társadalmat, de már oda is érünk az ételbárhoz. Sürget az idő, fél óra múlva folytatódnak a kiadói bemutatások.

A társaság közép-európai része összeszokott-nak tűnik; az az érzésem, többször találkoztak már. A Book Industry Forum második kiadásánál tart, de volt egy őse: Publisher's Hub. Mindenekelőtt a V4-es kulturális együttműködés nagy múltú, és úgy rémlik, szebb időket is megélt már. Garajszki Margit író, dramaturg, műfordító és Keresztes Balázs kritikus, műfordító szemlátomást tájékozott és gyakorlott kulturális diplomata, ugyanakkor rendkívül empátiás, segítőkészek és nyitottak. A magyar kontingenshez tartoznak még a Pagony és a Móra kiadók, valamint a Tilia Kulturális Ügynökség képviselői.

Színpad.jpg Mint később Pavel Drábektől megtudom, a Book Industry Forum gyakorlati hasznot is hoz: a 2023-as kiadás folyamányaként (amikor Norvégia volt az Authors' Reading Month díszvendége) öt fordításkötet jelent meg, illetve van megjelenőben. Remélem, idén is elkelt néhány kiadvány joga, még ha én nem is bizonyultam lelkes vásárlónak a fent részletezett okokból. Tőlem sem vásároltak semmit (csoda is lett volna, népmesei feladat: építs palotát a semmiből egy nap alatt), de tudom, hogy az, amit a Lector-szerzőkről és általában a romániai magyar könyvkiadásról elmondtam, kicsírázik. Az elmúlt hetekben egyre-másra bukkantak fel a brünni beszámolók, és bennük az említések. Tükör által látjuk magunkat, homályosan egyelőre, de mégis. S végül is mi egyéb lenne az alapvető értelme a könyvkiadásnak, mint a kommunikáció, a közvetítés? Oda-vissza. Megmutatni a szerzőket, az alkotásaikat, és befogadni, megérteni azt, amit mások: az olvasók, a fordítók, a kritikusok, a kollégák – a *book industry* – róluk és rólunk gondolnak.

Csak az ember ad ki könyvet.

Odalent nincs semmi, csak mi magunk

TANKÓ ANDREA (1997, Sepsiszentgyörgy), szociális munkás, út- és hangkereső. Magyar nyelv és irodalmat és komparatistikát tanult, jelenleg Budapesten irodalomterapeutának készül. A szociálisan hátrányos helyzet, a generációs szegénység és az elnyomás alakzatai foglalkoztatják különösen. A gyerekek és a nők, az emberek a tömegben. Kötete: *A ránc gyermekei* (Holnap Könyvek, 2024)

A valódi szörnyek nem az ágy alatt... – hangzik el a filmtörténet közepén a sorozat egyik tételmondataként. Megfordítva, kérdésként közelítve kulcskérdés: hol lakoznak az igazi szörnyek? És egyáltalán, mik ők? A félelmeink? A sikertelenségünk? A magányunk? A csendünk? Mindezekben pedig saját magunk?

Mi van a csendek mélyén? Abban a sötétben, amelytől tartózkodunk, óva intjük saját magunk, de ha mégis túlnő rajtunk, bekebelez, hiába kapálóz-nánk. Mi van a sötét csendek mélyén? Ki van?

A Lucy Forbes rendezte *Eric* című minisorozat 2024 májusától látható a Netflixen, a *Kódjátzsma*, *Sherlock* vagy *A kutya karmai közt* című filmekből híres Benedict Cumberbatch főszereplésével. Vincent mint egy igazi antihős, végigsöpör a történeten, és ahol pedig jár, rombol. Vagy rombolódik. Lássuk a hogyanokat.

A sorozat első részében még egy jól bejáratott, ismerősnek ható thriller-felütéssel találkozhatunk, amely Edgar (Iwan Howe) eltűnése köré szerveződik. Háttértörténetként Edgar széthulló családjának viszonyai, a városi pedofil- és drogesetek, helyi politikai változások és lakhatási krízis, a 80-as évek New Yorkjának homoszexualitáshoz való ellenséges viszonya és az AIDS-hullám, valamint egy színesbőrű gyermek korábbi eltűnése szolgál. A sorozatban felmerülő társadalmi és egyéni, családi problematikák komplexitásában egyre mélyebb rétegek állóvíze kavarodik fel.

Míg a fókusz látszólag és elsődlegesen a kilenc éves Edgar megtalálására helyeződik, a tragikum egyéni és kollektív szinteken súlyosbodik. Vincent és felesége, Cassie (Gaby Hoffmann) elhidegült, konfliktusos házassága nem bírja el közös gyerekük eltűnését, széthullanak, Vincent újra az alkoholizmussal küzd, közben pedig az egyetlen általa igazán ismert eszköz révén igyekszik megtalálni Edgart, ez pedig a bábozás. A Goodday Sunshine egyik alapítójaként és bábművészeként megalkotja Ericet, a címszereplő hatalmas kék szörny-bábot Edgar tervei alapján, remélve, ezáltal képes lesz kifejezni fiának az elmulasztott szeretetet és figyelmet, hazahívva így őt. Az események bonyolódásával arányosan ölt testet Eric, a szörny-báb, a nézők számára és Vincent számára is. Alteredgő lesz, démon, hang a fejben, a másik Vincent. A lényeg: Vincent elméje megborul, hangos párbeszédet folytat Eric-vel, akit rajta kívül csak mi, a nézők látunk. Az örület és depresszió képi megjelenítése nemcsak rendezői bravúr, de egyszerre veti fel a nézői felelősség kérdését és hívja elő az empátiát, valamiféle szomorúsággal és dühvel keveredve. Mert Vincent minden, csak nem szerethető, sem férjként, sem apafiguraként nem pozitív minta, mégis, rendőri precizitást és figyelmességet felülmúlva, saját úton indul el, hogy megtalálja fiát. Akkor, mikor már mindent elveszített és maga is hajléktalanná, önmaga ellenségévé vált, belekapaszkodik büntudatába, Edgar iránti szeretetébe és báb-

Eric szerepében Benedict Cumberbatch

művészi képességeibe, hogy életben tudja őt. Fejlődéstörténetében az esetlegesség, a kiszolgáltatottság, az örökölt toxikus viselkedésmintákkal való kényszerű szembenézés és kislánya iránti szeretete, végül tiszteletet követel.

A személyes mélyrepülés társadalmi kontextusa a nagyvárosi (ez esetben New York-i) végtelenül szélsőséges milió: a külváros, a perem, a csatornarendszerek és metróaluljárók világa, ahová rengeteg hajléktalan és drogos kényszerül, összefeszül a politikai érdekekkel és egy titokban működő pedofilhálóval. A félelem és a magány társadalma ez, ahol gyerekek és felnőttek vesznek bele a rendszer vakfoltjaiba. A biztonság és az emberi méltóság illúzió. Ebben a társadalmi közegben kap helyet és „virágzik” a korabeli AIDS- és homofób-botrány, amelyekbe személyes életutak (Ledroit nyomozó és párja vagy a korábban eltűnt fiú esete) felvillantása révén nyerhetünk betekintést.

A minisorozat sok társadalmi-magánéleti szálát kibont, miközben az arányok között egyensúlyoz, olykor mintha fókuszát is vesztené a rengetegben. Kedélyeket borzoló sorozatot nézhetünk, rezonálva vagy éppen elhatárolódva az egyes szereplőktől és élethelyzetektől. A történet karakterei ugyanolyan komplex, gyakran megosztó figurák, mint a történetek maguk. A mentális térkép kivetül, az irrealitás realitássá válik, a szereplők végnélküli köröket rónak. *Mert az üveg fenekén nincs semmi, csak önmagunk* – kiszól a filmből és visszhangzik még sokáig. A szembenézés és elfordulások, reménytelen kapálózások és az egyéni döntések (vagy azok hiányainak) következményei maszkok nélkül nyomulnak az arcunkba. Ebben a közelségben pedig nincs hová (el)fordulni.

A kérdés nyitott marad: hol vannak a szörnye(in)k?

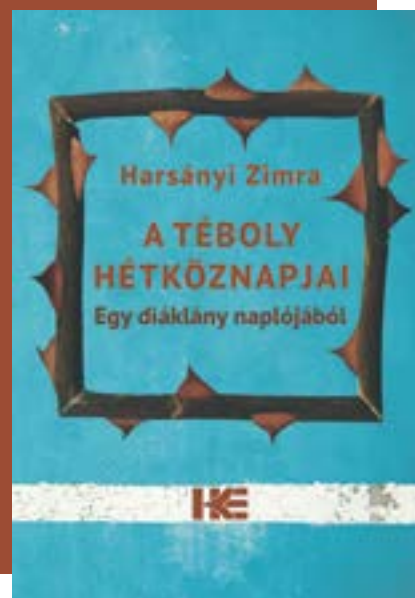
TANKÓ ANDREA

A HOLNAP KÖNYVEK ÚJDONSÁGAI HAMAROSAN A KÖNYVESBOLTOKBAN

Évtizedekig lappangtak az íróként, újságíróként ismert Simon Magda hátrahagyott versei. A kézirat a szerző halálát követően testvérehez, majd Majtényi Erik költőhöz került. Ötvenöt év múltán Nagyváradon lát napvilágot a városban, ahol a legtöbb ideig élt és alkotott a szatmárnémeti születésű szerző, aki a váradai izraelita temetőben nyugszik szeretett férje, a kiváló sakkozó, Karácsonyi László mellett. Kései lírájának számos megrendítő darabja szól társa elvesztéséről, míg a fiatal Simon Magda a lágerben töltött hónapok tragikumának a krónikása, a Zittauban 1945 első hónapjaiban titkon írott költeményeivel.

Harsányi Zimra Nagyváradon született, még középiskolás, amikor a diáklányt előbb Auschwitzba, majd más lágerekbe hurcolják, ahol titokban naplót ír. A téboly hétköznapi eredetileg a 60-as években jelent meg, mostani újrakiadása a holokauszt 80. évfordulójára készült az áldozatok emlékére. A később román, majd francia nyelven is több kötetet publikáló – Ana Novac néven is ismertté vált – szerző hitelesen és sajátos stílusban, olykor öniróniával fogalmazza meg a téboly hétköznapi során megélteket. Könyve a holokauszt irodalom megkerülhetetlen darabja.

Függőnyt fel: indul a színházi évad

Nincs könnyű dolga az egyszeri teátrumigazgatónak, ha erdélyi magyar kőszínházat kell vezetnie: egyszerre kell (?) széles és színes nézői elvárásoknak megfelelnie, s nem árt, ha ujját „a kor ütőerén tartva” – kortárs valóságunkra is reflektálni igyekszik. Mivel lapzártáig nem mindegyik erdélyi színház hozta nyilvánosságra a műsortervét, most nem áll módunkban messzemenő következtetéseket levonni, de annyi bizonyos, hogy jónéhány színpadra szánt produkció kecsegtet azzal a lehetőséggel, hogy valamilyen érvényes állítás vagy – még jobb – kérdés megfogalmazására vállalkozzon. A várakozás eltölthet minket szorongással, de ugyanúgy boldog izgalommal is, hogy hogyan valósulnak meg az izgalmasnak ígért előadások az erdélyi, partiumi, bányási színpadokon.

Feltűnt és örömet is okozott, hogy Keresztes Attila rendező neve három társulat idei repertoárjában is szerepel. Kolozsvárott és Gyergyószentmiklóson Mrožeket rendez, Marosvásárhelyen pedig az Anna Kareninát. Mohácsi János, neves budapesti rendező is két előadást állít színpadra Erdélyben. Egyet Csíkszeredában, a másikat Székelyudvarhelyen.

Két színház kerek évfordulót ünnepel ebben az évadban: a Figura Stúdió megalakulásának 40., kőszínházzá válásának 25., a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós nevét viselő társulata pedig 80. születésnapját.

1946. március 10-én *A mosoly országa* című Lehár-operettel nyitotta meg kapuit a **Marosvásárhelyi Nemzeti Színház** jogelődje, a Székely Színház. A teátrum első („csonka”) évada 1945/1946 változásokkal teli éveire esett, így a marosvásárhelyi színház **Tompa Miklós Társulata** idén 80. évadát kezdheti meg. A jeles alkalomra Radu Afrim visszatér a színházba, hogy egy kifejezetten a színházi jubileum alkalmából létrejövő előadást rendezzen. A kerek évfordulóra készülve a kommunikációs csapat több online csatornán, kreatívan harangozza be az idejű műsrot. A közösségi oldalokról beolvasható QR-kód nyitja meg például az ünnepi évad beharangozóját, amely előreláthatólag az adaptációk jegyében zajlik: Tolsztoj-adaptációt állít színpadra Keresztes Attila, felújítják Radu Afrim rendezését, a *Nyugalom* című Bartis Attila-regény alapján készült, számos díjjal elismert előadást. Egy újabb regényadaptációra is számítha-

TOMCSA
SÁNDOR
SZÍNHÁZ

tunk, Garaczi László *Metaxa* című regényének színpadi változatát Fehér Balázs Benő rendezi, de lesz egy film-ihlette bemutató is, Laura Mañá, Kiliti Krisztián, Bélai Marcel és Takács Réka *Santa Lolita* című közös szövegét Kiliti Krisztián állítja színpadra, Perényi Balázs *Vagy-vagy* címmel improvizációs színházat rendez.

A **Figura Stúdió Színház** a közösséggel együtt szeretné megünnepelni a gyergyószentmiklósi teátrum születésnapját. A megye legrégebben működő színháza 40 évvel ezelőtt az Öntödében bontogatta szárnyait, és 40 év után – a színházban folyó felújítási munkálatok miatt és a költözést követően – ide tért vissza a társulat. Premierrel kezdi a évadot a gyergyói társulat, Molnár Ferenc *Liliomját* Albu István viszi színpadra. Az ünnepi évadban olyan régi előadásokat gondolnak újra, amelyeket a Figura első éveiben láthatott a közönség.

Az évforduló, ebben az évadban összeköti a gyergyói és a sepsiszentgyörgyi színházat: Bocsárdi László, a Figura alapítója viszi színre azt a különleges koprodukciót, melyben a jelenlegi és az egykori figurás színészek (akik azóta a Tamási Áron színház tagjai) együtt mutatnak be. Ez utóbbi azért is izgalmas vállalkozás, mert a Tamási Áron Színház művészi megújulása onnan számítható, hogy 1994-ben, Nemes Levente színművész, akkori igazgató meghívására a sepsiszentgyörgyi társulathoz szerződtek a Figura stúdió jeles művészei élünkön Bocsárdi László rendezővel, aki röviddel ez után átvette a teátrum vezetését. Az ünnepi évadban sok lesz a múltidéző esemény: az első bemutatóra a 40 évvel korábban felavatott játéktérben, az Öntöde stúdiótermében kerül sor; Keresztes Attila Mrožek-rendezését, a *Ház a határon* című darabot 1992-ben Kövesdy István rendezésében mutatta be a Figura; Sardar Tagirovsky az *Übü királyt* viszi színpadra – a Jarry-darabot a társulat az 1980–90-es években többször feldolgozta. Albu István Balassi Bálint *Szép magyar komédiáján* dolgozik majd a gyergyói társulattal – ezt a darabot 1993-ban Barabás Olga rendezésében láthatta a közönség.

A sepsiszentgyörgyi **Tamási Áron Színház** tartogatja az erdélyi magyar kőszínházi élet idejének egyik legnagyobb szenzációját. Ide érkezett ugyanis a kortárs magyar színházi mindennapok egyik legprogresszívebb alkotója, Bodó Viktor, aki William Shakespeare *A vihar* című darabját rendezi. Ugyancsak Sepsiszentgyörgyre látogat ifj. Vidnyánszky Attila, aki az évad végén mutatja be – egyelőre cím nélküli – előadását. Barabás Olga Csehovszövegek alapján készítette el a *Mikor lesz nyár?* című előadás szöveggönyvét, Bocsárdi László

Friedrich Dürrenmatt *Angyal szállt le Babilonba* című drámáját állítja színpadra.

A nagyvárad **Szigligeti Színház Szigligeti Társulat** 2024/2025-ös évadára szóló egyik bérlete az Orlai Produkció *Jaj, nagy!* című előadását is tartalmazza, Molnár Piroskával a főszerepben. A vendégjáték mellett is színes, változatos évad ígérkezik a Körös-parti városban, ahol fiatal rendezők kapnak lehetőséget arra, hogy egy összeforrott társulattal dolgozzanak. Kovács D. Dániel rendezi Gogol *A revizor* című komédiáját –, vele párhuzamosan pedig a Váradra vissza-visszajáró Botos Bálint viszi színre Tennessee Williams *Macska a forró bádogtetőn* című drámáját. Ha újév, akkor a Pece parti Párizs közönsége operettet kíván, s ezt Novák Eszter rendezésében meg is kapja: Földes Imre, Harmath Imre és Ábrahám Pál *Viktória* című nagyoperettjével búcsúzhatnak az esztendőktől. Az évad második felében kortárs nagyszínpadi drámát állít színpadra Anca Bradu: Matei Vişniec *Szerelmem, Lüsizisztraté*, Arisztophanész nyomán írt színműve, amely első alkalommal lesz látható magyar nyelvű előadásban. Az évad utolsó nagyszínpadi bemutatója William Shakespeare egyik legismertebb komédiája, az *Ahogy tetszik* lesz, melyet Balogh Attila, a teátrum színésze rendez. (A várad *évadismertető* sajtótájékoztatón elhangzott: tervben van még egy-egy stúdióbemutató Hunyadi István és Tóth Tünde színművészek rendezésében, illetve egy koprodukció a Szentendrei Teátrummal, melyet Kincses Réka ír és rendez.) Az új előadások mellett a korábbi évadok sikeres produkcióit is műsorra tűzi majd a társulat (pl. a Magyarosaurus Dacust).

A **Kolozsvári Állami Magyar Színház** már augusztus utolsó hetében megnyitotta kapuit: a Kolozsvári Magyar Napokon mutatták be a 232. évad első előadását. Ifj. Vidnyánszky Attila – előző sikereit követően – visszatért a sétatéri színházba, hogy a legendás kolozsvári színházigazgatóról – Janovics Jenőről – készítsen előadást. A *Janovics Vecsei H. Miklós és Németh Nikolett* szövege és a társulat improvizációi alapján jött létre, szeptember 25-én lesz a hivatalos bemutatója.

Puskás Zoltánt is szívébe zárta a kolozsvári közönség: a vajdasági származású rendező és csapata újabb nagyszabású musicallel, Masteroff-Kander-Ebb *Kabaréjával* készül. Bár az *Óz, a nagy varázsló*, a *Dzsungel könyve* és az *Állatfarm* után nem valószínű, hogy hagyományos előadás készül. Tompa Gábor a tavaly Nobel-díjjal kitüntetett Jon Fosse *Én vagyok a szél* című színművét rendezi, Szabó K. István Páskándi Géza *Pornokrácia* című darabját állítja színpadra. Mihaela Panainte rendezi Dragomán György

A *fehér király* című regényét Tasnády-Sáhy Péter átiratában. Visszatér egy rendezésre Kolozsvárra Keresztes Attila is, aki sokáig rendezője és művésze-ti igazgatója volt a sétatéri teátrumnak (Sławomir Mrożek: *Tangó*) és megismerkedhetünk majd Jesca Prudencio világával is, aki Thornton Wildertől *A mi kis városunkat* viszi színre.

A Kincses városban figyelemre méltó még a Kolozsvári Állami Magyar Opera szuperprodukciónak ígérkező Andrew Lloyd Webber - Tim Rice *Jézus Krisztus Szupersztár* ikonikus musicalje, melyet Novák Péter koreografált és rendezett.

A szatmári **Északi Színház Harag György Társulata** 2023/24-ben jubilált – az ünnepi évad több előadása műsoron marad, de három új bemutatóra is készülnek. Vígjátékkal indul a szezon: Ray Cooney *A miniszter félrelép* című opusát Lendvai Zoltán rendezi. Visszatér Szatmárra Albu István, hogy a rendhagyó Woyzeck után, Shakespeare izgalmas királydrámáját, a III. Richardot állítsa színpadra. Különlegesnek ígérkezik a Master és Margarita színrevitele Sardar Tagirovsky irányításával. A Harag György Társulat a romániai magyar színházak, illetve a debreceni Csokonai Színház talán legjobb előadásait hívja meg az idei évadban. Többek között Molnár Ferenc, Győrei Zsolt, Székely Csaba, Pintér Béla művei és neves rendezők szerepelnek a vendégeket ismertető plakáton: Bodó Viktor, Zsótér Sándor, Kokan Mladenović, Bocsárdi László, Szabó K. István vagy Rusznyák Gábor. A műsortervből az derül ki, hogy a szatmáriak mesteri módon tudják ötvözni az úgynevezett „közönségszínházakat” a kortárs színházi nyelven megfogalmazott előadásokkal.

Azt viszont tudjuk, hogy a **kézdivásárhelyi Udvertér Színházban** Barta Lajos *Szerelem* című darabjának próbáival kezdődött a 15. színházi évad; az előadást Dálnoky Csilla rendezi.

A temesvári **Csiky Gergely Állami Magyar Színháznál** szabadtéri sporteseményekkel indul az évad. A *színjátékokat* követően is a jókedv lesz az évad egyik legfontosabb jellemzője: a *Chicago* című musicalt Béres László, a *Rejtő Jenő*-ihlette *Pizkos Fred, a kapitányt* pedig Alexandru Dabija rendezésében mutatják be. *Madárka. Barátságos ketrecharc* című színművet William Wharton regénye nyomán írta s rendezi Gyulai Eszter. Lőrincz Rita színművész *Segítség megőrülök* címmel mutat be egyéni előadást, Jancsó Előd, szintén a temesvári színház művésze Csengery Dénes, Cseh Tamás *Mélyrepülés* című művéből készítt egy személyes produkciót. Ebben az évadban is műsoron maradnak a kiemelkedően sikeres előadások, például az *1978* című.

Még mindig a Bega-parti város, ahol igazi ingyencsere számíthatnak a jó filmeket és különleges előadásokat kedvelők: John Malkovich novemberben a Temesvári Nemzeti Színház színpadán mutatja be a kultikus Roberto Bolaño *La Literatura Nazi en América* című álmonográfiája (dokufikciója?) utolsó fejezetét *Infamous Ramirez Hoffmant!* címmel.

A **Csiki Játékszín** évadtervében a legizgalmasabb bemutatónak a *Buborékok* ígérkezik, amelyet „Csiky Gergely után és helyett a Mohácsi testvérek írtak” és nem meglepően Mohácsi János rendez. A színház visszatérő vendége Alejandro Durán, aki ezúttal Alejandro Ricaño és Sara Pinet szerzőpáros, az emberi kapcsolatokat boncolgató, *Ami megmaradt belőlünk* című művét viszi színre. Vladimir Anton Florian Zeller *Az apa* című színművét, Kányádi Szilárd pedig egy Lázár Ervin-adaptációt, a *Négyszögletű Kerek Erdőt* rendezi. Hatházi András színművész *Kovács János meghal* című darabját kollégája, Dálnoky Csilla viszi színpadra. A koreográfusként is működő Bordás Attila Székely Csaba *Bányavirág* című nagyszerű szövegét viszi színpadra.

Szenteczki Zita budapesti rendező vállalta, hogy megrendezi Richard Rodgers, Oscar Hammerstein II, Howard Lindsay és Russel Crouse közismert musicaljét *A muzsika hangját*.

A **székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színházban** Mohácsi János rendezi Peter Shaffer *Black Comedy* című komédiáját. Zakariás Zalán William Shakespeare: *Athéni Timon* drámája nyomán *Timon* címmel, Béla Marcell pedig Kafka *A per* című regényéből készítt előadást. Albu István ősbemutatót rendez: Székely Csaba *Feltámadunk* című színművét első alkalommal állítják színpadra.

Székelyudvarhelyen az idei évadban tizenötödik alkalommal szervezik a drÁMA Kortárs Színházi Találkozót, ez minden alkalommal kiváló seregszemléje a színpadon bemutatott kortárs irodalmi műveknek.

Jócskán találhat hát kedvére valót az, aki hajlandó egy-egy színházi estéért bejárni Erdélyt. Örömteli tény, nyugtázzuk ezt! Petőfi éppen most 180 éves szavaival pedig zárjuk így a körkötet: „Az isten adja, hogy minél előbb / Akképpen álljon színművészetünk, / Amint valóban kéne állnia.”

Akik ajánlottak:
HEGYI RÉKA, *színikritikus*
LOVASSY CSEH TAMÁS, *dramaturg*
KOÓS CSENGE, *dramaturg hallgató*

Apák filmje

M. Night Shyamalan: *A csapda*

Bizonyos filmeseket imádunk utálni, és közülük talán M. Night Shyamalanról mondható ez el leginkább. Az ezredforduló környékén, a *Hatodik érzék* és *A sebezhetetlen* kirobbanó sikere után géniusznek kikiáltott forgatókönyvíró-rendező-epizód-szereplő a 2000-el kezdődő évek közepén sorozatos gyenge produkciók után hullócsillagként zuhant le az ígéretes filmalkotók egéről, miközben láthatóan egy pillanatra sem volt kevésbé meggyőződve önnön nagyságáról.

A filmvégi fordulatok mestere a látványos kritikai bukást követően az egyre nagyobb teret nyerő közösségi média felületein általános gúny tárgya lett. A visszatérést a 2017-es *Széttörve* jelentette, amelyet a szakma és a közönség is szokatlanul jól fogadott, de M. Night ázsiója soha nem emelkedett újra a debütáláskori szintre. Munkakedve azonban azóta is töretlen, a közönség és a kritika pedig továbbra is előszeretettel neveti ki vagy becsüli le. Pedig legutóbbi munkái nem feltétlenül rosszak, legalábbis nem annyira, mint a „nagy bukás” idején. A karrierje elején felmutatott nagyívű, komoly munkákhoz hasonlóval már jó ideje nem próbálkozik,

Apa és lánya. Cooper szívesen áldoz az idejéből Riley kedvéért

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA újságíró, szerkesztő (Nagyvárad, 1983). A PKE angol nyelv és irodalom szakán diplomázott. Az Oradea Heritage munkatársa.

inkább sajátos humorát helyezi előtérbe kisebb lélegzetű horrorokban vagy thrillerekben, ami egyáltalán nem baj. Azt a hibát viszont újra és újra elköveti, hogy senki mást nem enged a projektjei közelébe – a szkripttől a rendezésig mindent a kezében akar tartani, és ez gyakrabban szerencsétlen, mint szerencsés döntés.

A csapda apafilm, a szó minden értelmében, és ez az, ami néhol (fel)menti, néhol teljesen agyoncsapja a mozit. Cooper (Josh Hartnett) egy népszerű popénekesnő koncertjére viszi kiskamasz lányát, Riley-t (Ariel Donoghue). Igazi lányos apukaként kíséri és támogatja a sztárért amolyan igazi kamaszosan rajongó gyereket, miközben ő maga sötét titkot rejteget, és hamarosan ráébred, hogy ha nem akar lelepleződni, azonnal távoznia kell a stadionból. Ez viszont gyakorlatilag lehetetlen, hiszen a stadiont egy városnyi rendőr veszi körül, a kijáratoknál szigorú ellenőrzések vannak, és a koncert minden pillanatát a hatóság felügyeli. A film első egy órája tempós és feszült, tele a jellegzetes Shyamalan-féle humorral, amelyben Hartnett tökéletes partner. Ahogy mondani szokták, a színész pontosan érti a feladatot – túlzásba vitt alakítása inkább játékos bohóckodás, mint egy veszélyes bűnöző komolyan vett megformálása, és ez a szokatlan stílusjáték nagyon jól tesz a film hangulatának. Azt hihetjük, feszes thriller-vígjátékot nézünk, és ez nagyjából a játékidő feléig így is van. Hogy ki mennyire tolerálja azt a típusú popzenét, ami a koncerten szól – még hozzá elég hosszan –, személyes ügy, de azt érdemes tudni, hogy Hartnett karaktere nem az egyetlen apa a filmben, ugyanis a sztárt, Lady Ravent alakító művésznő nem más, mint Saleka Shyamalan, a rendező lánya.

Koncertáлом. Lady Raven kislányok ezreit varázsolja el

Ami azonban a Shyamalan-filmeknél a nagy filmvégi fordulat szokott lenni, most a közepénél következik be egy váratlan szempont- és helyszínváltás formájában, ami perceken belül minimumra tekeri a tempót és szinte lenullázza a feszültséget. A film második fele innen végtelennek tűnik. A korábban is jelen lévő, de a játékosság miatt akár megbocsátható logikai bakik annyira besűrűsödnek, hogy a cselekmény további része már csak abszurdként értelmezhető, csakhogy az első felvonásban domináló humor valahol útközben elvesződik, ezért nézőként sem tudunk már annyira megengedők lenni, mint a jó ritmusú, feszült szituációkkal tarkított koncertjelenetnél. Ráadásul Hartnett is elveszítjük főszereplőként, holott ő *A csapda* szíve-lelke és mozgatórugója. Az ő pontosan megválasztott és mégis színészként szabadon kitalált bolondos és bátor, magát kinevettetni nem rest alakítása von be az első perctől, és a második-harmadik felvonás egyre nagyobb gyengeségein is csak ő képes olykor-olykor átmenteni a nézőt. Ehhez azonban jóindulat és türelem kell, na meg olyan humorérzék, ami megfelel a film által felajánlott kerge humornak, és ettől függetlenül előbb-utóbb a legnagyobb türelem is elfogy. A lécs már a történet közepétől erősen rezeg, és a film az utolsó harmadra teljesen darabjaira hullik. Csattanó nem, de egy végső képi poén még befér, ütni viszont nem tud, mert korábban semmilyen erőfeszítés nem történt arra nézve, hogy a geg felépüljön.

Apafilm lett tehát, a szó jó és rossz értelmében is. Az apa, M. Night Shyamalan saját lányának szervezett koncertfilmje és szörnyen hosszúra nyúlt videoklipje, ami akár még szívmengető is lehetett volna, ha nincs ennyire összecsapva. Összességében rossz döntés volt a cselekményt kivinni a feszes történetmesélésnek és helyzeteknek táptalajt nyújtó koncerthelyszínről, a főszereplőt pedig egy váratlan húzással tulajdonképpen lecserélni egy vitathatatlanul sokkal, sokkal gyengébbre. *A csapda* klasszikus állatorvosi ló egy kiemelkedően tehetséges, de kontrollmániás író-rendezőtől, aki, ha nem sajnálta volna egy bő fél órával megkurtítani a filmjét, mindannyian sokkal jobban jártunk volna.

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA

A CSAPDA (TRAP, USA, 2024)

Forgatókönyvíró, rendező: M. Night Shyamalan

Fényképezte: Sayombhu Mukdeprom

Zene: Herdís Stefánsdóttir

Szereplők: Josh Hartnett, Ariel Donoghue, Saleka Night Shyamalan, Hayley Mills, Alison Pill

